

VERBUM DOMINI

Svatý otec Benedikt

V překladu České sekce Vatikánského rozhlasu

ÚVOD

1. „Slovo Páně trvá navěky, totiž slovo evangelia, které vám bylo zvěstováno“ (1 Petr 1,25; srov. Iz 40,8). Tento citát z prvního listu svatého Petra, který přebírá slova proroka Izaiáše, nás staví před mysterium Boha, který sděluje sám sebe skrze dar svého Slova. Toto Slovo, které trvá navěky, vstoupilo do času. Bůh pronesl své věčné Slovo lidským způsobem; jeho Slovo „se stalo tělem“ (Jan 1,14). To je dobrá zpráva. Je to zvěst, která prostupuje staletími a dosahuje dnes i k nám. XII. Generální zasedání biskupské synody, pořádané ve Vatikánu od 5. do 26. dubna 2008, mělo jako téma slovo Boží v životě a poslání církve. Byla to hluboká zkušenost setkání s Kristem, Otcovým Slovem, který je přítomen tam, „kde jsou dva nebo tři“ (Mt 18,20) v jeho jménu. Touto posynodální apoštolskou exhortací rád přijímám žádost otců seznámit Boží lid s bohatstvím, které vzešlo z tohoto vatikánského zasedání, a směrnice vyjadřující společnou práci.[1] Lineamenta, Instrumentum laboris, zprávy ante a post disceptationem a texty jednotlivých vystoupení ať už čtených v aule nebo in scriptis, zprávy pracovních skupin a jejich diskuse, závěrečné poselství Božímu lidu a zejména některé specifické návrhy (Propositiones), na které otcové položili zvláštní důraz. Rád bych takto poukázal na některé zásadní rysy opětovného objevování Božího Slova v životě církve, které je pramenem neustálé obnovy, a zároveň vyjádřil přání, aby se Boží Slovo stávalo stále více jádrem veškeré církevní aktivity.

Aby naše radost byla úplná

2. Chtěl bych především připomenout krásu a půvab nového setkání s Pánem Ježíšem, zakoušené ve dnech synodálního zasedání. Jménem otců se proto obracím ke všem věřícím slovy svatého Jana z jeho prvního listu: „zvěstujeme vám život věčný, který byl u Otce a zjevil se nám. Co jsme viděli a slyšeli, zvěstujeme i vám, abyste měli s námi společenství. Naše společenství je totiž s Otcem a jeho Synem Ježíšem Kristem“ (srov. 1 Jan 1,2-3). Apoštol mluví o slyšení, dotýkání a rozjímání (srov. 1 Jan 1,1) Slova života, poněvadž se v Kristu zjevil Život. A my - povolání ke společenství s Bohem a mezi sebou - máme být hlasateli tohoto daru. V této kerygmatické perspektivě bylo synodální zasedání svědectvím církvi a světu o tom, jak krásné je setkání se Slovem Božím ve společenství církve. Proto vybízím všechny věřící, aby znovu objevili osobní a komunitní setkání s Kristem, Slovem života, který se stal viditelným, a byli jeho hlasateli, aby se dar božského života a společenství stále více šířil do celého světa. Účast na životě Boha, Trojici Lásky, je úplná radost (srov. 1 Jan 1,4). Zvěstování radosti, která plyne ze setkání s Osobou Krista, Slovem Božím přítomným mezi námi, je darem a nezbytným posláním církve. Ve světě, který často vnímá Boha jako zbytečného nebo cizího, vyznáváme spolu s Petrem, že jedině On má „slova života věčného“ (Jan 6,68). Neexistuje větší priorita než tato: otevřít dnešnímu člověku znovu přístup k Bohu, který mluví a sděluje nám svou lásku, abychom měli život v hojnosti (srov. Jan 10,10).

Od »Dei Verbum« k synodě o Božím Slovu

3. UVědomujeme si, že 12. všeobecným zasedáním biskupské synody o Božím Slovu jsme přijali téma, které je v určitém smyslu jádrem křesťanského života a souvisí s předešlým synodálním zasedáním o Eucharistii jako zdroji a vrcholu života a poslání Církve. Církev se totiž zakládá na Božím Slovu, rodí se a žije z něj.[2] V průběhu svých staletých dějin v něm Boží lid vždycky nalézal svou sílu a církevní společenství roste nasloucháním, slavením a studiem Božího Slova i dnes. Je třeba uznat, že v posledních desetiletích církevního života narostla vnímavost k tomuto tématu se zvláštním odkazem na křesťanské zjevení, na živou tradici a Písmo svaté. Počínaje pontifikátem papeže Lva XIII. lze říci, že přibývala vystoupení vyjadřující rostoucí vědomí důležitosti Božího Slova a biblických studií v životě církve[3], což vyvrcholilo na Druhém vatikánském koncilu zejména promulgací dogmatické konstituce o Božím zjevení Dei Verbum. Tento text představuje milník církevního putování: „Synodální otcové... s vděčností uznávají velká dobrodíní, která přinesl tento dokument životu církve na rovině exegetické, teologické, duchovní, pastorační a ekumenické“.[4] V těchto letech narostlo zejména vědomí „spásonosného trinitárního a

historického horizontu zjevení“[5], ve kterém je rozpoznáván Ježíš Kristus jako „prostředník a zároveň plnost celého Zjevení“.[6] Církev nepřetržitě vyznává, že On v každé generaci „celou svou přítomností a tím, jak se projevoval slovy a skutky, znamením a zázraky, především však svou smrtí a svým slavným zmrtvýchvstáním a nakonec sesláním Ducha pravdy zjevení naplňuje, dovršuje a božským svědectvím potvrzuje, že totiž Bůh je s námi, aby nás vysvobodil z temnot hříchu a smrti a vzkřísil k věčnému životu“.[7]

Všem je známo, jak velký podnět dala konstituce Dei Verbum ke znovuoobjevení Božího Slova v životě církve, k teologické reflexi o božském Zjevení a ke studiu Písma svatého. Také církevní učitelský úřad se v této věci během posledních čtyřiceti let nejednou vyslovil.[8]

4. Na 12. synodálním zasedání se sešli pastýři celého světa kolem Božího Slova a symbolicky umístili do středu svého shromáždění text Bible, aby opětovně objevovali to, co jsme v každodennosti naklonění považovat za samozřejmost: fakt, že Bůh mluví a odpovídá na naše otázky.[9] Společně jsme naslouchali Slovu Páně a slavili ho. Vyprávěli jsme si navzájem o tom, jak Pán působí v Božím lidu, a dělili se o naděje a starosti. To vše nám umožnilo si uvědomit, že můžeme prohloubit náš vztah k Božímu Slovu jedinečně v rámci „my“ církve ve vzájemném naslouchání a přijetí. Odtud pramení vděčnost za svědectví o církevním životě v různých částech světa, která vyšla najevo při různých vystoupeních v aule. Stejně tak působivé bylo, když jsme naslouchali bratrským delegátům, kteří přijali pozvání k účasti na synodálním zasedání. Mám na mysli zejména meditaci, kterou pronesl ekumenický patriarcha Konstantinopole a kterou synodální otcové hluboce ocenili.[10] Kromě toho biskupská synoda poprvé pozvala také jednoho rabína, aby nám poskytl cenné svědectví o židovských svatých Písmech, která jsou součástí také našich svatých Písem.[11]

Mohli jsme tak s radostí a vděčností konstatovat, že „v církvi jsou Letnice také dnes, to znamená, že mluví mnoha jazyky a to nejenom ve vnějším smyslu, protože jsou v ní přítomny všechny velké světové jazyky, ale mnohem více v hlubším smyslu, protože jsou v ní přítomny rozmanité způsoby zkušeností Boha a světa, bohatství kultur; pouze tak se ukáže šíře lidské existence a tím také šíře Božího Slova.“[12] Kromě toho jsme mohli konstatovat také postupující Letnice. Vidíme totiž kolik národů dosud čeká, až jim bude zvěstováno Boží Slovo v jejich jazyce a v jejich kultuře.

Jak nepřipomenout, že nás během celé synody provázelo svědectví apoštola Pavla! 12. všeobecné zasedání biskupské synody se totiž řízením prozřetelnosti konalo právě v roce, který byl věnován postavě velkého apoštola národů u příležitosti dvou tisíc let od jeho narození. Jeho život plně poznamenala horlivost pro šíření Božího Slova. V našem srdci nemůžeme neslyšet jeho pronikavá slova o poslání zvěstovat Boží Slovo: „všechno dělám pro evangelium“ (1 Kor 9,23); „Za evangelium se nestydím – píše v listě Římanům. - Jím se přece projevuje Boží moc a přináší záchranu každému, kdo věří“ (Řím 1,16). Když reflektujeme o Božím Slovu v životě a poslání církve, nemůžeme nemyslet na svatého Pavla a na jeho život zasvěcený hlásání Kristovy spásy všem národům.

Prolog Janova evangelia je průvodcem

5. Rád bych, aby prostřednictvím této posynodální apoštolské exhortace výsledky synody účinně ovlivnily život církve: osobní vztah vůči Písmu svatému, jeho interpretaci v liturgii a v katechezi jakož i vědecké bádání, aby Bible nezůstala Slovem minulosti, ale živým a aktuálním Slovem. Proto mám v úmyslu prezentovat a prohloubit výsledky synody za pomoci soustavného odkazování k prologu Janova evangelia (Jan 1,1-18), ve kterém je nám podán základ našeho života: Slovo, které je od počátku u Boha, stalo se tělem a přebývalo mezi námi (srov. Jan 1,14). Jde o podivuhodný text, který podává syntézu celé křesťanské víry. Jan, kterého tradice označuje za „učedníka, kterého Ježíš miloval“ (Jan 13,23; 20,2; 21,7.20), vyvozuje vnitřní jistotu z osobní zkušenosti ze setkání s Kristem a z Jeho následování: Ježíš je vtělená Moudrost Boží, je to Jeho věčné Slovo, které se stalo smrtelným člověkem.[13] Ten, který „viděl a uvěřil“ (Jan 20,8), kéž pomůže také nám položit hlavu na Kristovu hruď (srov. Jan 13,25), z níž vytryskly krev a voda (srov. Jan 19,34), symboly svátosti církve. Podle příkladu apoštola Jana a ostatních inspirovaných autorů se nechejme vést Duchem svatým, abychom mohli stále více milovat Boží Slovo.

VERBUM DEI

„Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha a to Slovo byl Bůh...Slovo se stalo tělem“ (Jan 1,1.14)

BŮH, KTERÝ OSLOVUJE

Bůh v dialogu

6. Novost biblického zjevení spočívá v tom, že se Bůh dává poznat v dialogu, který s námi chce vést.[14] Dei Verbum předložilo tento fakt a tvrdí, že neviditelný Bůh „oslovuje ze své veliké lásky lidi jako přátele a stýká se s nimi, aby je pozval a přijal do svého společenství“.[15] Naše chápání poselství prologu svatého Jana by však nebylo dostatečné, kdybychom se zastavili u konstatace, že Bůh se nám laskavě sdílí. Slovo Boží, skrze něž „všechno bylo stvořeno“ (Jan 1,3) a které „se stalo tělem“ (Jan1,14), je tím, které je „na počátku“ (Jan 1,1). Povšimneme-li si tedy narážky na začátek knihy Geneze (srov. Gen 1,1), ocitneme se tvář v tvář počátku absolutní povahy, který nám podává zprávu o vnitřním životě Boha. Janovský prolog nás staví před fakt, že Logos je skutečně odevždy a vždycky je Bohem. Nikdy tedy v Bohu nebyl čas, kdy by neexistoval Logos. Slovo existuje před stvořením. Proto je v srdci božského života společenství, absolutní dar. „Bůh je láska“ (1 Jan 4,16), řekne na jiném místě tentýž apoštol, aby tak poukázal na „křesťanský obraz Boha, a také z toho vyplývající obraz člověka i jeho životní cesty.“[16] Bůh se nám dává poznat jako tajemství nekonečné lásky, ve kterém Otec od věčnosti vyjadřuje své Slovo v Duchu svatém. Proto nám Slovo, které je od počátku u Boha a je Bohem, zjevuje Boha samého v dialogu mezi božskými Osobami a zve nás k účasti na něm. Jsme učiněni k obrazu a podobě Boha lásky a proto můžeme rozumět sami sobě pouze přijetím Slova a chápáním, které způsobuje Duch svatý. Ve světle zjevení uskutečněného božským Slovem se definitivně objasňuje záhada lidské situace.

Analogie Slova Božího

7. Z těchto úvah, které plynou z meditace o křesťanském tajemství, vyjádřeném v Janově prologu, je nezbytné vyzvednout nyní to, co prohlásili synodální otcové ve vztahu k různým způsobům užití výrazu „Boží Slovo“. Hovořilo se právem o symfonii Slova, jediného Slova, které se vyjadřuje různými způsoby: „vícehlasý zpěv“.[17] Synodální otcové hovořili v této souvislosti o analogickém úzu lidského jazyka ve vztahu k Božímu Slovu. Tento výraz se totiž jednak týká sdělení, které činí Bůh o sobě samém, a jednak přijímá odlišné významy, které je třeba pozorně brát do úvahy a souvztažit je jak z hlediska teologické reflexe, tak pastoračního užití. Janův prolog nám jasně ukazuje, že Logos původně znamená věčné Slovo, totiž jednorozeného Syna zrozeného z Otce přede všemi věky a s ním soupodstatného: Slovo bylo u Boha a to Slovo byl Bůh. Avšak totéž Slovo, tvrdí svatý Jan, „se stalo tělem“ (Jan 1,14); proto je Ježíš Kristus, narozený z Panny Marie, skutečně Slovem Božím, který je soupodstatný s námi. Výraz „Slovo Boží“ zde proto indikuje osobu Ježíše Krista, věčného Otcova Syna, učiněného člověkem. Stojí-li ve středu božského zjevení událost Krista, je třeba také uznat, že samotné stvoření, liber naturae, je také podstatnou součástí této vícehlasé symfonie, kterou se vyjadřuje jediné Slovo. Zároveň vyznáváme, že Bůh sdělil své Slovo v dějinách spásy, nechal slyšet svůj hlas; mocí Ducha „mluvil ústy proroků“.[18] Božské Slovo se proto vyjadřuje celými dějinami spásy a jeho plnost je v tajemství vtělení, smrti a vzkříšení Božího Syna. Boží Slovo dále hlásají apoštolové v poslušnosti příkazu Zmrtvýchvstalého Ježíše: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu stvoření“ (Mk 16,15). Boží Slovo je tedy předáváno živou tradicí církve. Dosvědčené a inspirované Boží Slovo je nakonec Písmo svaté, Starý a Nový zákon. To vše nám umožňuje chápat, proč v církvi hluboce ctíme Písmo svaté, přestože křesťanská víra není „náboženstvím Knihy“: křesťanství je „náboženstvím Božího Slova“, nikoli „psaného a němého Slova, ale vtěleného a živého Slova“[19] Písmo je proto třeba hlásat, slyšet, číst, přijímat a žít jako Boží Slovo v rámci apoštolské tradice, od níž je neoddelitelné.[20] Synodální otcové prohlásili, že skutečně stojíme před analogickým užitím výrazu „Boží Slovo“, čehož si musíme být vědomi. Je proto třeba vést věřící k většímu pochopení jeho různých významů i jeho jednotného smyslu. Také z teologického hlediska je nezbytné prohloubit členění odlišných významů tohoto výrazu, aby lépe odrážel jednotu božského plánu a v něm ústřední postavení Kristovy Osoby. [21]

Kosmická dimenze Slova

8. Bereme-li v úvahu základní význam Božího Slova ve vztahu k věčnému Božímu Slovu, učiněnému tělem, jedinému Spasiteli a prostředníkovi Boha a člověka,[22] a nasloucháme-li tomuto Slovu, přivádí nás biblické zjevení k tomu, abychom uznali základ veškeré reality v tomto Slovu. Prolog svatého Jana tvrdí ve vztahu k božskému Logu, že „všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest“ (Jan 1,3); rovněž list Kolosanům praví o Kristu, že je „dříve zrozený než celé tvorstvo“ (Kol 1,16). Také autor listu Židům připomíná, že „vírou poznáváme, že svět byl stvořen Božím slovem, takže to, co vidíme, nepovstalo z něčeho, co zde už bylo“ (Žid 11,3).

Toto poselství je pro nás osvobozujícím slovem. Tvzení Písma totiž ukazují, že všechno, co existuje, není plodem iracionální náhody, ale je chtěné Bohem, je součástí Jeho plánu, jehož středem je nabídka účasti na božském životě

v Kristu. Stvoření se rodí z Logu a nese v sobě nesmazatelnou stopu tvůrčího Rozumu, který pořádá a řídí. O této radostné jistotě zpívají žalmy: „Jeho slovem vznikla nebesa, dechem jeho úst všechnen jejich zástup“ (Žl 33,6), a také „on totiž řekl – a stalo se, on poručil – a vše povstalo“ (Žl 33,9). Celá realita vyjadřuje toto tajemství: „Nebesa vypravují o Boží slávě a dílo jeho rukou zvěstuje obloha“ (Žl19,2). Samo Písmo nás tedy zve k rozpoznání Stvořitele pozorováním stvoření (srov. Mdr 13,5; Řím 1,19-20). Tradice křesťanského myšlení dokázala prohloubit tento klíčový prvek symfonie Slova, když např. svatý Bonaventura, spolu s velkou tradicí řeckých Otců spatřuje všechny možnosti stvoření v Logu,[23] a tvrdí, že „každé stvoření je slovem Božím, poněvadž hlásá Boha“.[24] Dogmatická konstituce O Božím zjevení (Dei Verbum) shrnula tento údaj prohlášením, že „Bůh, který skrze Slovo všechno tvoří (srov. Jan 1,3) a udržuje, dává lidem ve stvořených věcech trvalé svědectví o sobě“.[25]

Stvoření člověka

9. Realita tedy vzniká ze Slova, jako creatura Verbi a všechno je povoláno sloužit Slovu. Stvoření je totiž místem, kde se rozvíjí veškeré dějiny lásky mezi Bohem a jeho stvořením. Spása člověka je proto pohnutkou všeho. Kontemplací kosmu v perspektivě dějin spásy jsme přiváděni k objevu jediné a jedinečné pozice člověka v rámci stvoření: „Bůh stvořil člověka k jeho obrazu a podobě, jako muže a ženu je stvořil“ (Gen 1,27). To nám umožňuje plně rozpoznat cenné dary, obdržené od Stvořitele: hodnotu vlastního těla, dar rozumu, svobody a svědomí. V tom nacházíme také to, co filosofická tradice nazývá „přirozeným zákonem“.[26] „Každá lidská bytost, obdařená svědomím a odpovědností totiž zakouší vnitřní povolání uskutečňovat dobro“[27] a tedy vyhýbat se zlu. Na tomto zákoně, jak připomíná svatý Tomáš Akvinský, se zakládají také všechny ostatní předpisy přirozeného zákona. [28] Naslouchání Božímu Slovu nás nejprve učí vážit si požadavku žít podle tohoto zákona „vepsaného v srdci“ (Řím2,15; 7,23).[29] Ježíš Kristus dává potom lidem nový Zákon, Zákon evangelia, který výjimečným způsobem obsahuje a uskutečňuje přirozený zákon a osvobozuje nás od zákona hříchu, jenž působí, jak říká svatý Pavel, „že ve mně, to je v mém těle, dobro nesídlí. Vůli sice mám, ale dobro vykonat nedovedu“ (Řím 7,18), a skrze milost dává lidem zvítězit nad egoismem a mít podíl na božském životě.[30]

Realismus Slova

10. Kdo zná božské Slovo, zná plně také význam každého stvoření. Pokud totiž všechno „subsistuje“ v Tom, který je „dříve než všechno“ (srov. Kol 1,17), pak ten, kdo staví svůj život na jeho Slovu buduje opravdu pevně a trvale. Slovo Boží nás skutečně nutí změnit naše pojetí realismu: realista je ten, kdo rozpoznává v Božím Slovu základ všeho.[31] Toho máme obzvláště zapotřebí v naší době, kdy mnohé, na čem je v důvěře budován život a do čeho jsme nakloněni vkládat svou naději, vyjevuje svoji pomíjivost. Majetek, rozkoš a moc dříve či později ukáží svou neschopnost naplnit nejhlubší touhy lidského srdce. Člověk totiž potřebuje stavět svůj život na pevných základech, které přetrvávají, ačkoli lidské jistoty pominou. Poněvadž skutečně „Navěky, Hospodine, trvá tvé slovo, je pevné jako nebesa“ a věrnost Páně trvá „od pokolení do pokolení“ (Žl 119, 89-90). Kdo staví na tomto slovu, buduje dům vlastního života na skále (srov. Mt 7,24 a par.). Kéž může naše srdce říkat každý den Bohu: „Jsi má ochrana a můj štít, důvěřuji tvému slovu“ (Žl 119,114) a jako Petr se můžeme každý den svěřit Pánu Ježíši: „na tvé slovo spustím síť“ (Lk 5,5).

Kristologie Slova

11. Z tohoto pohledu na realitu jako dílo nejsvětější Trojice skrze božské Slovo, můžeme chápat slova autora listu Židům: „Mnohokrát a mnoha způsoby mluvil Bůh v minulosti k našim předkům skrze proroky. V této poslední době však promluvil k nám skrze svého Syna. Jeho ustanovil dědicem všeho a skrze něj také stvořil svět“ (1,1-2). Je udivující pozorovat, že je nám už celý Starý zákon podáván jako dějiny, v nichž Bůh sděluje svoje Slovo. „Uzavřel totiž smlouvu s Abrahámem (srov. Gn 15,18) a prostřednictvím Mojžíše s izraelským lidem (srov. Ex 24,8). Národu, který si tak získal, se zjevil slovy i skutky jako jediný pravý a živý Bůh, aby Izrael mluvil ústy proroků, chápal stále hlouběji a jasněji a aby je dále rozšiřoval mezi pohany (srov. Žl 21,28-29; 95,1-3; Iz 2,1-4; Jer 3,17).“[32] Toto dědictví Boha se naplňuje nepřekonatelným způsobem ve vtělení Slova. Věčné Slovo, které se vyjadřuje ve stvoření a sděluje se v dějinách spásy, stalo se v Kristu člověkem, „narozeným ze ženy“ (Gal 4,4). Slovo se tady nevyjadřuje na prvním místě řečí, pojmy či pravidly. Stojíme tady před samotnou Osobou Ježíše. Jeho jediný a jedinečný příběh je definitivním slovem, které Bůh říká lidstvu. Odtud je zřejmé, proč „na počátku křesťanského života není určité etické rozhodnutí nebo nějaká velká idea, nýbrž setkání s událostí, s Osobou, která otevírá před životem nový obzor a dává mu rozhodující zaměření“.[33] Obnova tohoto setkání a tohoto vědomí rodí v srdci

věřících úžas nad božskou iniciativou, kterou by člověk svými rozumovými schopnostmi a vlastní představivostí nemohl vymyslet. Jde o neslýchanou a lidsky nepochopitelnou novost: „Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi“ (Jan 1,14). Tyto výrazy nepoukazují na rétorickou figuru, ale na prožitou zkušenost! Referuje o ní Jan, očitý svědek: „Viděli jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy“ (Jan 1,14b). Apoštolská víra dosvědčuje, že věčné Slovo se stalo Jedním z nás. Božské Slovo se vyjadřuje opravdu lidskými slovy.

12. Patristická a středověká tradice při kontemplaci této „kristologie Slova“ zavedla působivý výraz: Slovo se zkrátilo[34]: církevní otcové ve svých řeckých a latinských překladech Starého zákona, našli slovo proroka Izaiáše, které citoval také Pavel, aby ukázal jak byly nové Boží cesty již předpovězeny Starým zákonem. Čteme tam: „Pán dokonale a rychle provede na zemi to, co řekl“ (Iz 10,23; Řím 9,28). „Logos, věčné Slovo se stalo maličkým – tak malým, aby se vešlo do jeslí. Stalo se dítětem, aby se Slovo stalo pro nás pochopitelným.“[35] Nyní je Slovo nejen slyšitelné, nejenom že má hlas. Nyní má Slovo tvář, kterou můžeme vidět: Ježíš Nazaretský. [36]

Sledujeme-li vyprávění evangelií, zaznamenáme, že se Ježíšovo lidství v celé své jedinečnosti ukazuje právě ve vztahu k Božímu Slovu. Ježíš ve svém dokonalém lidství totiž okamžik za okamžikem uskutečňuje Otcovu vůli, zná Otce a zachovává jeho slovo (srov. Jan 8,55); vypráví nám o Otcovi (Jan 12,50); „vždyť slova, která jsi dal mně, dal jsem jim“ (Jan 17,8). Ježíš tedy ukazuje, že je božským Logem, které se nám dává, ale také novým Adamem, pravým člověkem, který ustavičně plní nikoli svou, ale Otcovu vůli. On „pak prospíval moudrostí, věkem a oblibou u Boha i u lidí“ (Lk 2,52). Dokonale naslouchá, uskutečňuje v sobě a sděluje nám božské Slovo (srov. Lk 5,1).

Ježíšovo poslání dochází svého naplnění ve Velikonočním tajemství: tady stojíme před „Slovem kříže“ (1 Kor 1,18). Slovo oněmělo, stalo se mrtvolným mlčením, poněvadž bylo „vysloveno“ až k mlčení, a neponechalo si nic z toho, co mělo sdělit. Církevní otcové při kontemplaci tohoto tajemství kladou do úst Matky Boží působivý výraz: „Otcovo Slovo, které stvořilo každého tvora, jenž mluví, nemá slov; bez života jsou vyhaslé oči toho, který slovem i znamením uvádí do pohybu vše, co žije“.[37] Tady je nám vskutku sdělena „největší“ láska, která dává život za své přátele (srov. Jan 15,13).

V tomto velkém tajemství se Ježíš ukazuje jako Slovo Nové a Věčné smlouvy: svoboda Boha a svoboda člověka se definitivně potkaly v jeho ukřižovaném těle, nerozlučně smlouvě platné navěky. Ježíš sám při poslední večeři, když ustanovil eucharistii, mluvil o „nové a věčné smlouvě“ uzavřené prolitím jeho krve (srov. Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20) a ukázal se jako pravý obětovaný Beránek, ve kterém se uskutečňuje definitivní vysvobození z otroctví.[38]

V zářivém tajemství zmrtvýchvstání se toto mlčení Slova jeví ve svém opravdovém a definitivním významu. Kristus, vtělené, ukřižované a vzkříšené Boží Slovo, je Pánem všech věcí; je vítězem, Pantokrátorem a všechny věci jsou tak sjednoceny v něm (srov. Ef 1,10). Kristus je tedy „světlem světa“ (Jan 8,12), světlem, které „září v temnotách“ (Jan 1,4) a které temnoty nepohltily (srov. Jan 1,5). Tady chápeme plný význam žalmu 119: „Svítilnou mým nohám je tvé slovo a světlem mé stezce“ (119,105). Tímto definitivním světlem na naší cestě je Slovo, které vstává z mrtvých. Křesťané si již od počátku uvědomovali, že Slovo Boží je přítomno v Kristu jako Osoba. Boží Slovo je pravé světlo, které člověk potřebuje. Ano, ve vzkříšení Boží Syn vzešel jako Světlo světa. Nyní životem s Ním a skrze Něho, můžeme žít ve světle.

13. Došli jsme takřka k srdci kristologie Slova a je třeba zdůraznit jednotu božského plánu ve vtěleném Slovu. Proto nám Nový zákon prezentuje velikonoční tajemství ve shodě s Písmem svatým jako jeho důvěrné naplnění. Svatý Pavel v prvním listě Korinťanům tvrdí, že Ježíš Kristus zemřel „ve shodě s Písmem“ (15,3) za naše hříchy a vstal třetího dne „ve shodě s Písmem“ (15,4) a klade tak smrt a vzkříšení Pána do souvislosti s dějinami Staré smlouvy Boha a jeho lidu, ba dokonce nám dává pochopit, že tyto dějiny tak dostávají svou logiku a svůj pravý význam. Ve velikonočním tajemství se naplňují „slova Písma, tj. že tato smrt, k níž došlo „ve shodě s Písmem“, je událostí, která v sobě nese logos, určitou logiku: Kristova smrt dosvědčuje, že Boží Slovo se stalo až do toho nejzazšího důsledku „tělem“, lidskými „dějinami“.[39] Také Ježíšovo vzkříšení nastává „třetího dne ve shodě s Písmem“. Poněvadž podle židovského výkladu docházelo k rozkladu teprve třetího dne, naplňuje se slovo Písma v Ježíšovi, který vstává z mrtvých dříve než nastane rozklad. Svatý Pavel, jenž věrně předal učení apoštolů (srov. 1 Kor 15,3), tímto způsobem podtrhuje, že vítězství Krista nad smrtí nastává tvůrčí mocí Božího Slova. Tato božská moc skýtá naději a radost. Je to osvobozující obsah velikonočního zjevení. O Velikonocích Bůh zjevuje sebe sama a moc trojiční lásky, která ničí destruktivní síly zla a smrti.

S odvoláním na tyto podstatné prvky naší víry můžeme kontemplantovat hlubokou jednotu stvoření a nového stvoření i celé dějiny spásy v Kristu. Obrazně řečeno, můžeme kosmos přirovnat ke „knize“ - jak říkával také Galileo

– a považovat ho za „dílo Autora, který se vyjadřuje „symfonií“ stvoření. V určitém místě této symfonie se nachází to, čemu se muzikální mluvou říká „sólo“, téma svěřené jedinému nástroji nebo hlasu; a je tak důležité, že na něm závisí vyznění celého díla. Tímto „sólem“ je Ježíš. Syn člověka v sobě obsahuje zemi i nebe, stvoření i Stvořitele, tělo i Ducha. On je středem kosmu a dějin, protože v Něm se bez směřování spojují Autor a jeho dílo.[40]

Slovo Boží a eschatologický smysl

14. Církev tím vším vyjadřuje vědomí, že stojí spolu s Ježíšem Kristem před definitivním Božím Slovem; on je „první a poslední“ (Zj 1,17). Dal definitivní smysl stvoření i dějinám a proto jsme povoláni žít čas, obývat Boží stvoření v rámci tohoto eschatologického rytmu Slova; „Křesťanské dílo spásy tedy jako nová a definitivní úmluva nikdy nepomine a nelze už očekávat nové veřejné zjevení před slavným příchodem našeho Pána Ježíše Krista (srov. 1 Tim 6,14 a Tit 2,13)“.[41] Neboť „specifičnost křesťanství - jak připomněli otcové během synody - se ukazuje v události Ježíše Krista, vrcholu Zjevení, naplnění Božích příslibů a prostředníkoví setkání mezi Bohem a člověkem. On „nám zjevil Boha“ (srov. Jan 1,18) a je jediným a definitivním Slovem daným lidstvu“.[42] Svatý Jan od Kříže vyjádřil tuto pravdu podivuhodným způsobem: „Když nám dal svého Syna, který je jeho Slovo, a On nemá jiné, řekl nám všechno jednou provždy v tomto jediném Slově a nemá už, co by říkal... protože to, co kdysi mluvil po částech k prorokům, řekl už v celku, když nám dal Všechno, to je svého Syna. Proto, kdo by se dnes chtěl tázat Boha nebo si přál nějaké vidění nebo zjevení, nejen by jednal pošetile, ale urážel by Boha, protože by neupíral oči úplně na Krista a vyžadoval by něco jiného nebo nějakou novotu.“[43]

Synod proto doporučil „pomáhat věřícím dobře rozlišovat Boží Slovo od soukromých zjevení“,[44] jejichž úlohou není „doplňovat“ Kristovo definitivní zjevení, nýbrž napomáhat k tomu, aby se z tohoto zjevení v určitém historickém období plněji žilo“.[45] Hodnota soukromých zjevení je podstatně odlišná od jediného veřejného zjevení, které žádá naši víru. V něm k nám totiž prostřednictvím lidských slov a živého společenství církve mluví Bůh sám. Kritériem pravdy soukromého zjevení je jeho orientace na Krista. Když nás od něho vzdaluje, pak zajisté nepřichází od Ducha svatého, jenž nás vede v rámci evangelia a nikoli mimo něj. Soukromé zjevení je pro tuto víru pomocí a svou věrohodnost ukazuje právě tím, že odkazuje k jedinému veřejnému zjevení. Církevní schválení soukromého zjevení je tedy podstatným ukazatelem toho, že dotyčné poselství neobsahuje nic, co by protiřečilo víře a dobrým mravům; je dovoleno jej zveřejnit a věřící jsou zmocněni rozvázně jej přijmout. Soukromé zjevení může vnést nové akcenty, přinést nové formy zbožnosti nebo prohloubit ty staré. Může mít určitou prorockou povahu (srov. 1 Sol5,19-21) a může být platnou pomocí pro porozumění a lepší život evangelia v aktuální době; nemá být proto přehlíženo. Je pomocí, která je nabídnuta, ale její užití není povinnost. V každém případě se má jednat o potravu víry, naděje a lásky, které jsou pro všechny trvalou cestou spásy.[46]

Boží Slovo a Duch svatý

15. Po té, co jsme věnovali pozornost poslednímu a definitivnímu Slovu Boha ke světu, je nezbytné nyní poukázat na poslání Ducha svatého ve vztahu k božskému Slovu. Neexistuje totiž autentické chápání křesťanského zjevení mimo působení Přímluvce. Je to dáno tím, že sdělení, které Bůh činí o sobě samém, vždycky zahrnuje vztah mezi Synem a Duchem svatým. Irenej z Lyonu tento vztah označuje výrazem „dvě ruce Otcovy“.[47] Písmo svaté nám ostatně ukazuje přítomnost Ducha svatého v dějinách spásy a zejména v životě Ježíše, který byl počat z Ducha svatého Pannou Marií (srov. Mt 1,18; Lk 1,35); na počátku jeho veřejného poslání u břehů Jordánu na něj sestoupil v podobě holubice (srov. Mt 3,16 a par.); v tomtéž Duchu Ježíš jedná, mluví a jásá (srov. Lk 10,21); a v Duchu svatém odevzdává sebe samého (srov. Žid 9,14). Na konci svého poslání podle vyprávění čtvrtého evangelisty Ježíš sám uvádí do jasného vztahu dar svého života a poslání Ducha svým učedníkům (srov. Jan 16,7). Zmrtvýchvstalý Ježíš, který na svém těle nese znaky utrpení, uděluje Ducha (srov. Jan 20,22) a dává tak svým učedníkům účast na svém vlastním poslání (srov. Jan 20,21). Duch svatý naučí učedníky všechno a připomene jim všechno, co Kristus řekl (srov. Jan 14,26), poněvadž On, Duch Pravdy (srov. Jan 15,26) uvede učedníky do celé pravdy (srov. Jan 16,13). Nakonec ve vyprávění ze Skutků apoštolů Duch sestoupí na apoštoly shromážděné v modlitbě spolu s Marií v den Letnic (srov. 2,1-4) a dá jim poslání hlásat všem národům dobrou zvěst.[48]

Slovo Boží se tedy vyjadřuje lidskými slovy působením Ducha svatého. Poslání Syna a Ducha svatého jsou neoddelitelná a tvoří jedinou ekonomii spásy. Tentýž Duch, který působí při vtělení Slova v lůně Panny Marie, vede Ježíše v celém jeho poslání a je příslibem učedníkům. Stejný Duch, který mluvil skrze proroky, nese a inspiruje církev v poslání hlásat Boží Slovo a při kázání apoštolů; tento Duch totiž inspiruje autory Písma svatého.

16. Vědomi si tohoto pneumatologického horizontu poukázali synodální otcové na důležitost působení Ducha svatého v životě církve a v srdci věřících ve vztahu k Písmu svatému:[49] bez účinného působení „Ducha pravdy“ (Jan 14,16) totiž není dáno porozumět Pánovým slovům. Jak připomíná znovu svatý Irenej: „Ti kdo nemají účast na Duchu, nečerpají potravu života z prsou své matky (církve) a nedostanou nic z nejčistšího zdroje, který prýští z těla Kristova.“[50] Tak jako k nám přichází Boží Slovo v Kristově těle, v eucharistickém těle a v těle Písma působením Ducha svatého, tak může být přijato a opravdu pochopeno jedině díky témuž Duchu.

Velcí spisovatelé křesťanské tradice jsou jednomyslní v posuzování úlohy Ducha ve vztahu, jaký mají věřící mít k Písmu. Svatý Jan Zlatoústý tvrdí, že Písmo, „potřebuje zjevení Ducha, abychom objevením pravého smyslu toho, co obsahuje, mohli mít z něho užitek“[51] Také svatý Jeroným je pevně přesvědčen, že „nemůžeme dojít k porozumění Písma bez pomoci Ducha svatého, který jej inspiroval“.[52] Svatý Řehoř Veliký pak sugestivně zdůrazňuje působení téhož Ducha při formaci a interpretaci Bible: „on sám stvořil slova posvátných zákonů, on sám je vysvětluje[53]. Richard od Svatého Viktora připomíná, že je třeba „očí holubice“, osvěcených a poučených Duchem, aby byl posvátný text pochopen.[54]

Chtěl bych znovu podtrhnout důležitost svědectví, které nacházíme, o vztahu mezi Duchem a Písmem v liturgických textech, kde je Slovo Boží hlášáno, slyšeno a vysvětlováno věřícím. To je případ starobylých modliteb, jimiž byl formou epiklesí zván Duch před tím, než bylo čteno: „Sešli Ducha svatého Utěšitele do našich duší a dej nám rozumět Písmu, které inspiroval; a uděl mi, abych je důstojně interpretoval k užtku věřících“. Nacházíme rovněž modlitby, které na závěr homilie znovu prosili Boha o dar Ducha pro věřící: „Bože Spasiteli... prosíme tě za tento lid: sešli na něj Ducha svatého, ať jej navštíví Pán Ježíš, mluví k myslím všech, vybaví srdce vírou a vede naše duše k tobě, Milosrdný Bože.“[55] Z toho všeho můžeme chápat, proč se nelze dobrat porozumění smyslu Slova, není-li přijímáno působení Přímluvce v církvi a v srdci věřících.

Tradice a Písmo

17. Objevením hlubokého spojení mezi Duchem svatým a Božím Slovem, jsme položili také základy chápání rozhodujícího smyslu a hodnoty živé tradice a Písma svatého v církvi. Poněvadž totiž Bůh „tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna“ (Jan 3,16), bylo božské Slovo pronesené v čase definitivně dáno a „odevdáno“ církvi, aby tak zvěst spásy mohla být hlášána účinně v každé době a všude. Ježíš Kristus, jak připomíná dogmatická konstituce Dei Verbum, „dal apoštolům příkaz, aby evangelium, které už dříve přislíbili proroci a které on sám naplnil a vlastními ústy vyhlásil, kázali jako pramen veškeré spasitelné pravdy i celého mravního řádu všem lidem a sdělovali jim Boží dary. To věrně plnili jednak apoštolové, kteří ústním kázáním, příkladem a ustavováním řádu předávali to, co přijali z Kristových úst, ze styku s ním a z jeho skutků, i to, čemu se naučili z vnuknutí Ducha svatého, jednak ti apoštolové a učedníci apoštolů, kteří z vnuknutí téhož Ducha svatého zaznamenali poselství o spáse písemně.“[56]

Druhý vatikánský koncil kromě toho připomíná, že tato tradice apoštolského původu je živá a dynamická: „prospívá v církvi s pomocí Ducha svatého“ nikoli v tom smyslu, že se mění ve své pravdě, která je trvalá, ale spíše „vzrůstá... chápání předaných věcí a slov, a to jak přemýšlením a studiem věřících, kteří je uchovávají ve svém srdci, tak hlubším pochopením duchovních skutečností z vlastní zkušenosti, tak také hlásáním těch, kteří s poslušností v biskupském úřadě přijali bezpečné charisma pravdy.“[57]

Živá tradice je tedy podstatná, aby církev postupem času mohla růst v pravdě zjevené v Písmu, neboť „Z této tradice je církvi znám úplný kánon posvátných knih, v ní se Písmo svaté chápe pronikavěji a získává neustálou působnost.“[58] Živá tradice církve nám vlastně umožňuje odpovídajícím způsobem chápat Písmo svaté jako Boží Slovo. Třebaže Boží Slovo předchází a přesahuje Písmo svaté, obsahuje přesto božské Slovo (srov. 2 Tim 3,16) jako Bohem inspirované „způsobem zcela jedinečným“.[59]

18. Z toho vyplývá, že je důležité, aby Boží lid byl jasně vychováván a formován k tomu, aby přistupoval k Písmu svatému v souvislosti s živou tradicí církve a rozpoznával v něm samotné Slovo Boží. Je velice důležité, aby tento postoj z hlediska duchovního života u věřících narůstal. Může tomu napomáhat připomínka analogie, kterou rozvinuli církevní otcové mezi Božím Slovem, jež se stalo „tělem“, a Slovem, které se stalo „knihou“.[60] Dei Verbum shrnuje tuto antickou tradici, podle níž je „Synovo tělo Písmem, jež nám bylo předáno“ - jak praví sv. Ambrož[61] - a prohlašuje: „Boží slova, vyjádřená lidskými jazyky, se totiž připodobnila lidské mluvě, jako se kdysi Slovo věčného Otce stalo podobným lidem, když na sebe vzalo slabé lidské tělo.“[62] Takto chápané Písmo svaté je nám prezentováno i přes mnohost svých forem a obsahů jako jednotná realita, neboť „Bůh ve všech slovech Písma svatého nevyslovuje nic jiného než jen jedno Slovo, své jediné Slovo, v němž se sděluje naprosto celý (srov. Žid 1,1-

3), "[63] jak zřetelně tvrdil už svatý Augustin: „Pamatujte, že během dějin se v celém Písmu svatém rozvíjí jediná řeč Boha a jediné Slovo zní v ústech všech svatopisců.“[64]

V posledku tedy působením Ducha svatého a pod vedením magisteria předává církev všem generacím to, co bylo zjeveno v Kristu. Církev žije v jistotě, že její Pán, který mluvil v minulosti, nepřestává svoje Slovo sdělovat dnes v živé tradici církve a v Písmu svatém. Boží Slovo se nám totiž dává v Písmu svatém jako inspirované svědectví zjevení, které spolu s živou tradicí církve tvoří nejvyšší pravidlo víry.[65]

Písmo svaté, inspirace a pravda

19. Klíčovým pojmem pro chápání posvátného textu jakožto Božího Slova ve slovech lidských je zajisté inspirace. Také tady je možné naznačit analogii: jako se Boží Slovo stalo tělem působením Ducha svatého v panenském lůně Mariině, tak se Písmo svaté rodí z lůna církve působením téhož Ducha. Písmo svaté „je totiž Boží řeč, písemně zaznamenaná z vnuknutí Ducha svatého“.[66] Uznává se tím veškerá váha lidského autora, který napsal inspirované texty a zároveň samotný Bůh jakožto pravý autor.

V této souvislosti, jak prohlásili synodální otcové, jeví se zcela zřetelně, jak rozhodující je téma inspirace pro odpovídající přístup k Písmu a pro jeho správnou hermeneutiku,[67] která se musí odvíjet v témže Duchu, ve kterém bylo napsáno.[68] Oslabí-li se v nás vědomí inspirace, hrozí, že bude Písmo čteno jako předmět historické zvědavosti a nikoli jako dílo Ducha svatého, ve kterém můžeme vnímat tentýž Pánův hlas a rozpoznávat jeho přítomnost v dějinách.

Synodální otcové kromě toho právem zdůraznili, jak se téma inspirace pojí také s tématem pravdy Písma.

[69] Prohloubení dynamiky inspirace proto nepochybně povede také ke hlubšímu porozumění pravdě, obsažené v posvátných textech. Koncilní nauka k tomu praví, že inspirované knihy nás učí pravdě: „protože tedy všechno, co tvrdí inspirovaní autoři neboli svatopisci, se musí považovat za tvrzení Ducha svatého, je třeba uznat, že knihy Písma svatého učí spolehlivě, věrně a bez omylu pravdu, kterou chtěl mít Bůh zaznamenanou v Písmu svatém pro naši spásu. Tak tedy „veškeré Písmo je vdechnuto Bohem a je dobré k poučování, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti, aby byl Boží člověk důkladně vyzbrojený pro každé dobré dílo (2 Tim 3,16-17 řec.)“.[70] Teologická reflexe určitě vždycky považovala inspiraci a pravdu za dva klíčové pojmy církevní hermeneutiky Písma svatého. Nicméně je třeba uznat dnešní potřebu adekvátního prohloubení těchto skutečností, aby tak bylo možné lépe odpovědět na požadavky týkající se interpretace posvátných textů podle jejich povahy. V této perspektivě vyjadřují vroucí přání, aby bádání na tomto poli mohlo pokračovat a přinášet plody v biblické vědě i v duchovním životě věřících.

Bůh Otec, pramen a původ Slova

20. Ekonomie zjevení má tedy svůj počátek a svůj původ v Bohu Otci. „Jeho slovem vznikla nebesa, dechem jeho úst všechn jejich zástup“ (Žl 33,6). On dává „poznání Boží velebnosti, která je na Kristově tváři“ (2 Kor 4,6; srov. Mt 16,12; Lk 9,29).

V Synu přišel „vtělený Logos“ (srov. Jan 1,14) plnit vůli Toho, který jej poslal (srov. Jan 4,34), Bůh, pramen zjevení se ukazuje jako Otec a dokonává božskou výchovu člověka, která byla již dříve živena slovy proroků a divy učiněnými ve stvoření a v dějinách jeho lidu a všech lidí. Vrchol zjevení Boha Otce je nabídnut Synem v daru Přímluvce (srov. Jan 14,16), Ducha Otce i jeho Syna, který nás „uvádí do celé pravdy“ (Jan 16,13).

A tak se všechny přísliby Boží stávají v Ježíši Kristu „přítakáním“ (srov. 2 Kor 1,20). Otevírá se tak pro člověka možnost kráčet po cestě, která vede k Otci (srov. Jan 14,6), aby byl na konci „Bůh všechno ve všem“ (1 Kor 15,28).

21. Kristův kříž ukazuje, že Bůh mluví také Svým mlčením. Mlčení Boha, zkušenost vzdálení Všemohoucího a Otce je rozhodující etapou pozemské cesty Božího Syna, vtěleného Slova. Přibit na dřevu kříže naříkal bolestí, kterou Mu toto mlčení způsobilo: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil?“ (Mk 15,34; Mt 27,46). Poslušností trvajícím až do posledního dechu v temnotě smrti Ježíš vzýval Otce. Jemu se svěřil, když skrze smrt přecházel do života věčného: „Otče, do tvých rukou svěřuji svého ducha“ (Lk 23,46).

Tato Ježíšova zkušenost je příznačná pro situaci člověka, který se po té, co vyslechl a rozpoznal Božího Slovo, musí vyrovnat také s Jeho mlčením. Tuto náročnou zkoušku prožili mnozí svatí a mystici, a také dnes k ní dochází na cestě mnoha věřících. Mlčením Boha se prodlužují Jeho předešlá slova. V těchto temných chvílích hovoří paradoxně Svým mlčením. V dynamice křesťanského zjevení je proto mlčení vrcholným vyjádřením Božího Slova.

ODPOVĚĎ ČLOVĚKA BOHU, KTERÝ OSLOVUJE

Povolání uzavřít Smlouvu s Bohem

22. Zdůrazněním mnohotvárnosti Slova jsme mohli nahlédnout způsoby, kterými Bůh mluví, vychází vstříc člověku a dává se poznat v dialogu. Samozřejmě, jak správně poznamenali synodální otcové, „dialog v souvislosti se Zjevením obnáší primát Božího Slova určeného člověku.“[71] Tento vztah mezi Bohem, který oslovuje svým Slovem, a člověkem, který odpovídá, se zřetelným vědomím, že nejde o setkání mezi dvěma rovnými stranami, vyjadřuje tajemství Smlouvy. To co nazýváme Starou a Novou Smlouvou není dohoda mezi dvěma rovnocennými stranami, ale čirý Boží dar. Tímto darem své lásky Bůh překonává veškerý odstup a činí z nás opravdu své „partnery“, aby tak uskutečnil snubní tajemství lásky Krista a církve. V tomto pohledu je každý člověk adresátem Slova, dotazovaným a povoláním navázat tento dialog lásky svobodnou odpovědí. Každý z nás je tak Bohem uschopněn naslouchat a odpovědět božskému Slovu. Člověk je stvořen ve Slovu a žije v něm; nemůže porozumět sobě samému, pokud se neotevře tomuto dialogu. Boží Slovo zjevuje synovskou a vztahovou povahu našeho života. Milostí jsme doopravdy povolání připodobnit se Kristu, Otcovu Synu, abychom byli proměněni v Něho.

Bůh naslouchá člověku a odpovídá na jeho otázky

23. V tomto dialogu s Bohem chápeme sami sebe a nacházíme odpověď na nehlubší otázky, které přebývají v našem srdci. Slovo Boží totiž nestojí proti člověku, neumrtvuje jeho autentické touhy, nýbrž osvěcuje je, očišťuje a vede k jejich naplnění. Jak důležité je v naší době objevit, že pouze Bůh odpovídá na řízení, která je v srdci každého člověka! V naší době se zejména na Západě, bohužel, rozšířila idea, že Bůh je odcizen životu a problémům člověka a že by jeho přítomnost mohla dokonce ohrožovat autonomii člověka. Ve skutečnosti nám celá ekonomie spásy ukazuje, že Bůh mluví a zasahuje v dějinách člověka k jeho prospěchu a kvůli jeho úplné spáse. Proto je z pastoračního hlediska rozhodující prezentovat Boží Slovo v jeho schopnosti vést dialog o problémech, s nimiž se člověk musí vyrovnávat v každodenním životě. Právě Ježíš se nám prezentuje jako ten, který přišel, abychom měli život v hojnosti (srov. Jan 10,10). Proto musíme vyvinout veškeré úsilí, abychom ukázali Boží Slovo jako otevřenost k našim problémům, jako odpověď na naše otázky, rozšíření našich hodnot a zároveň uspokojení našich tužeb. Církevní pastorační má dobře ilustrovat, jak Bůh naslouchá potřebám člověka a jeho volání. Svatý Bonaventura tvrdí v *Breviloquium*, že „užitkem Písma svatého není jen tak něco, ale plnost věčné blaženosti. Písmo svaté je vskutku kniha, v níž jsou psána slova věčného života nejen proto, abychom věřili, ale také proto, abychom opravdu měli věčný život, ve kterém budeme vidět, milovat a v němž budou beze zbytku naplněny naše touhy.“[72]

Vést dialog s Bohem Jeho slovy

24. Božské Slovo uvádí každého z nás do rozhovoru s Pánem: Bůh, který mluví, nás učí, jak s Ním můžeme mluvit. Bezděčně se v mysli vybavuje kniha Žalmů, v níž nám On dává slova, kterými se k Němu můžeme obracet, vnášet svůj život do rozhovoru s Ním a proměňovat tak život samotný na pohyb směřující k Bohu.[73] V Žalmech totiž nacházíme členěné rozpětí všech citů, které člověk může zakoušet ve svém životě a které jsou moudře předkládány Bohu. Radost i bolest, úzkost a naděje, bázeň a chvění tady nacházejí uplatnění. Spolu s Žalmy myslíme také na četné jiné texty Písma svatého, které vyjadřují obrácení se člověka k Bohu formou přímlybné modlitby (srov. Ex 33,12-16), jásavého zpěvu nad vítězstvím (srov. Ex 15) nebo nářku v průběhu vlastního poslání (srov. Jer 20,7-18). Slovo, kterým se člověk obrací k Bohu, se tak stává také Slovem Božím a potvrzuje dialogický charakter veškerého křesťanského zjevení.[74] Celý život člověka je v této perspektivě dialogem s Bohem, který mluví a naslouchá, povolává a uvádí náš život do pohybu. Slovo Boží tady zjevuje, že veškerý život člověka je veden božským povoláním.[75]

Slovo Boží a víra

25. „Bohu, který se zjevuje, patří »poslušnost víry«“(Řím 16,26; srov. Řím 1,5; 2 Kor 10,5-6), kterou se člověk cele a svobodně svěřuje Bohu, jemuž se „rozumem i vůlí podřizuje“ a dobrovolně přijímá zjevení, které dal Bůh.“[76] Těmito Slovy Dei Verbumpřesně vyjádřilo postoj člověka vůči Bohu. Vlastní odpovědí člověka Bohu, který oslovuje, je víra. Z toho je zřejmé, že „k přijetí zjevení musí člověk otevřít mysl a srdce vůči působení Ducha svatého, které mu dává chápat Boží Slovo přítomné v Písmu svatém.“[77] Právě hlásání Božího Slova dává zrod víře, kterou se srdcem přimykáme ke zjevené pravdě a cele svěřujeme sami sebe Kristu: „Véra je tedy z hlásání, hlásání se pak děje slovem o Kristu“ (Řím 10,17). Celé dějiny spásy postupně vyjevují toto niterné spojení Slova Božího a víry, ke kterému dochází v setkání s Kristem. S Ním totiž víra dostává formu setkání s Osobou, které se

svěřuje vlastní život. Ježíš Kristus zůstává přítomen v dějinách, ve svém těle, kterým je církev, právě tímto úkonem naší víry, který je současně úkonem osobním i církevním.

Hřích jako nenaslouchání Božímu Slovu

26. Slovo Boží nezbytně zjevuje také dramatickou možnost svobody člověka odstoupit od dialogu smlouvy s Bohem, který nás stvořil. Božské Slovo totiž odhaluje také hřích, který přebývá v srdci člověka. Velmi často nacházíme ve Starém i Novém zákoně popis hříchu jako nenaslouchání Slovu, jako porušení Smlouvy a tedy jako uzavření se ve vztahu k Bohu, který volá ke společenství s ním.[78] Písmo svaté nám vskutku ukazuje, že hřích člověka je v podstatě neposlušností a „nenasloucháním“. Právě radikální Ježíšova poslušnost až k smrti na kříži (Flp 2,8) demaskuje tento hřích až do hloubi. Jeho poslušností se naplňuje Nová Smlouva mezi Bohem a člověkem a je nám darována možnost smíření. Ježíš byl totiž poslán Otcem jako smírná oběť za naše hříchy a hříchy celého světa (srov. 1 Jan 2,2; 4,10; Žid 7,27). Takto je nám nabídnuta milosrdná možnost vykoupení a počátek nového života v Kristu. Proto je důležité, aby věřící byli vedeni rozpoznávat kořen hříchu v nenaslouchání Pánovu Slovu a v nepřijetí Slova Božího v Ježíši, v nepřijetí odpuštění, které nás otevírá pro spásu.

Maria „Mater Verbi Dei“ a „Mater fidei“

27. Synodální otcové prohlásili, že zásadním účelem 12. zasedání bylo především „obnovit víru církve v Boží Slovo“ a proto je třeba hledět tam, kde se vzájemnost Božího Slova a víry dokonale naplnila, totiž na Pannu Marii, „která svým přitakáním ke Slovu Smlouvy a svému poslání dokonale uskutečňuje božské povolání lidstva“.[79] Lidská realita stvořená Slovem nachází svou dokonalou podobu právě v poslušné Mariině víře. Ona se nám od Zvěstování až po Letnice prezentuje jako žena naprosto disponibilní vůči Boží vůli. Je Neposkvrněným Početím ta, která je „plná milosti“ od Boha (srov. Lk 1,28), chápe božské Slovo bezpodmínečně (srov. Lk 1,38). Poslušná víra utváří její život v každém okamžiku z Boží iniciativy. Naslouchající Panna žije v plném souladu s božským Slovem, uchovává ve svém srdci události svého Syna a jakoby je skládá do jediné mozaiky (srov. Lk 2,19.51).[80]

V naší době je nezbytné, aby věřící byli vedeni k lepšímu odhalování spojitosti mezi Marií z Nazareta a věrným nasloucháním božskému Slovu. Vybízím také odborníky, aby více prohloubili vztah mezi mariologií a teologií Slova. Odtud bude moci vzejít velký prospěch jak pro duchovní život, tak pro teologická a biblická studia. To co porozumění víry tematizovalo ve vztahu k Marii, totiž zapadá do nejniternejšího středu křesťanské víry. Vtělení Slova ve skutečnosti nemůže být myšleno s odhlédnutím od svobody této mladé ženy, která svým souhlasem rozhodujícím způsobem spolupracuje na vstupu Věčného do času. Ona znázorňuje církev naslouchající Božímu Slovu, které se v ní stává tělem. Maria je také symbolem otevření se Bohu a druhým; aktivního naslouchání, které zvnitřňuje, asimiluje Slovo, které se v ní stává formou života.

28. V této souvislosti bych rád obrátil pozornost zejména na Mariinu důvěrnou znalost Božího Slova. Zvláště zřetelná je v Magnificat. Tady je v jistém smyslu vidět, že se ztotožňuje se Slovem v ní. V tomto podivuhodném zpěvu víry Panna velebí Pána jeho vlastním Slovem: „Magnificat – je jakýsi portrét její duše, je celý utkáno z vláken Písma svatého, z vláken pocházejících z Božího slova. Tak se stává zřejmým, že Maria je v Božím slovu opravdu doma, a proto z něho zcela přirozeně vychází a opět do něho vstupuje. Maria mluví a myslí na základě Božího slova. Boží slovo se stává jejím slovem a její slovo se zase rodí ze slova Božího. Mimo jiné se tak ukazuje, že její myšlenky jsou v harmonii s Božím myšlením, že její chtění je zajedno s Boží vůlí. Jelikož je Maria cele proniknuta Božím slovem, může se stát matkou vtěleného Slova.“[81]

Poukaz na Matku Boží nám dále ukazuje, jak Boží jednání ve světě vždycky zapojuje naši svobodu, protože božské Slovo nás proměňuje ve víře. Ani naše apoštolská a pastorační činnost nemůže být účinná, pokud se nenecháme vychovat Marií a zformovat se dílem Božím v nás: „zbožný a laskavý ohled na Mariinu postavu jakožto vzor a archetyp víry církve, je zásadně důležitý, aby také dnes došlo ke konkrétní změně paradigmatu ve vztahu církve a Slova jak v postoji rozjímavého naslouchání, tak ve velkodušném zapojení do misijního poslání a zvěstování“.[82] Rozjímáme-li v Matce Boží její naprosto Slovem zformovaný život, zjistíme, že jsme také povoláni vstoupit do tajemství víry, jejímž prostřednictvím přichází Kristus přebývat do našeho života. Každý křesťan, který věří, jak připomíná sv. Ambrož, v jistém smyslu chápe a rodí Slovo Boží v sobě: je-li matka Kristova jediná podle těla, pak podle víry je Kristus plodem všech.[83] To co nastalo v Marii, může tedy nastat znovu v každém z nás denním nasloucháním Slova a slavením svátostí.

HERMENEUTIKA PÍSMÁ SVATÉHO V CÍRKVI

Církev je původním místem hermeneutiky Bible

29. Dalším velkým tématem, které se objevilo na synodě a na něž bych chtěl poukázat, je interpretace Písma svatého v církvi. Právě vnitřní spojení Slova a víry ozřejmuje, že autentická hermeneutika Bible nemůže existovat mimo víru církve, jejíž paradigma spočívá v Mariině přítakání. Svätý Bonaventura v této souvislosti tvrdí, že bez víry neexistuje klíč k posvátnému textu: „To je ona znalost Ježíše Krista, z níž jako z pramene vyplývá jisté poznání celého Písma svatého, a tak je nemožné, aby někdo došel k jeho pochopení, aniž by mu předtím byla vlita víra v Krista, která je jakoby svítilnou, branou a základem celého Písma.“[84] A svätý Tomáš Akvinský naléhavě zdůrazňuje: „Také litera evangelia zabíjí, pokud chybí vnitřní milost víry, která uzdravuje“.[85]

To nám umožňuje poukázat na základní kritérium biblické hermeneutiky: původním místem literární interpretace je život církve. Tímto tvrzením nejsou podávány církevní souřadnice jako nějaké vnější kritérium, kterému se exegeté musejí podřídit, ale je kladeno samotnou skutečností Písma i tím, jak v průběhu času vznikalo. „Tradice víry totiž utvářely životní prostředí, do něhož se zapojila literární činnost autorů Písma svatého. Toto zapojení zahrnovalo také účast na liturgickém životě a na vnější činnosti společenství, na jejich duchovním životě, na jejich kultuře i na zvratech jejich dějinného osudu. Výklad Písma svatého proto vyžaduje, aby se exegeté podobným způsobem účastnili celého života a celé víry věřícího společenství své doby.“[86]V důsledku toho „se má Písmo svaté číst a vykládat v témž Duchu, ve kterém bylo napsáno“[87] a exegeté, teologové a celý Boží lid k němu mají přistupovat jako k tomu, čím opravdu je, totiž Božím Slovem, které se nám sděluje lidskými slovy (srov. 1 Sol 2,13). Toto je stálý fakt, který je zahrnut v samotné Bibli: „žádné proroctví v Písmu není ponecháno soukromému výkladu. Neboť proroctví nebylo nikdy proneseno z lidské vůle, ale lidé oznamovali Boží výroky proto, že je k tomu přiměl Duch svätý“ (2 Petr1,20). Ostatně, právě víra církve rozpoznává v Bibli Boží Slovo, jak podivuhodně praví svätý Augustin, „Neuvěřil bych evangeliu, kdyby mne k tomu nepohnula autorita katolické církve.“[88] Duch svätý oduševňuje život církve a uschopňuje k autentickému výkladu Písma. Bible je knihou církve a v imanenci jejího života pramení také její pravá hermeneutika.

30. Svätý Jeroným moudře připomíná, že Písmo nemůžeme nikdy číst osamoceně. Narazíme na mnoho zavřených dveří a snadno sklouzneme do omylu. Bible byla psána Božím lidem a pro Boží lid z inspirace Ducha svatého. Pouze v tomto společenství s Božím lidem jako „my“ můžeme opravdu přistoupit k jádru pravdy, kterou nám chce sdělit samotný Bůh.[89] Velký znalec, podle něhož „neznalost Písma je neznalostí Krista,“[90] tvrdí, že církevnost biblické interpretace není požadavkem uloženým zvnějšku. Kniha je vlastním hlasem putujícího Božího lidu, a jenom ve víře tohoto lidu se ocitáme takřkajíc ve správné tónině chápání Písma svatého. Autentická interpretace Bible musí být vždycky v harmonické shodě s vírou katolické církve. Jeroným jistěmu knězi napsal: „Zůstaň pevně přimknut k tradičnímu učení, které ti bylo podáno, abys mohl povzbuzovat podle posvátného učení a vyvracet to, co mu protiřečí.“[91]

Přístupy k posvátnému textu, které odhlížejí od víry, mohou poskytovat zajímavé prvky, zabývají-li se strukturou textu a jeho formami. Nicméně, takové pojetí je nevyhnutelně jenom předběžné a strukturálně nehotové. Papežská biblická komise s odvoláním na společný princip moderní hermeneutiky totiž prohlásila: „Správné poznání biblického textu je přístupné jen člověku, který má živý vztah k tomu, o čem text mluví.“[92] To všechno podtrhuje existenci vztahu mezi duchovním životem a hermeneutikou Písma. Neboť „spolu s růstem života v Duchu roste ve čtenáři také chápání skutečností, o nichž biblický text mluví.“[93] Intenzita autentické církevní zkušenosti nemůže nezvyšovat autentické porozumění víry ve vztahu k Božím Slovu. A z druhé strany je třeba říci, že čtení Písma ve víře vede k růstu církevního života. Odtud můžeme nově pochopit známé tvrzení svatého Řehoře Velikého: „božská slova rostou spolu s tím, kdo je čte“[94] Tímto způsobem Boží Slovo zakládá a zvětšuje církevní společenství těch, kdo putují ve víře.

„Duše posvátné teologie“

31. „Proto má být studium Písma svatého duší posvátné teologie.“[95]Tento výrok z konstituce Dei Verbum se v těchto letech stal důvěrněji známým. Můžeme říci, že v době po Druhém vatikánském ekumenickém koncilu byl tento výrok často požíván jako symbol obnoveného zájmu o Písmo svaté v souvislosti s teologickým a exegetickým studiem. Také na XII. zasedání biskupské synody bylo často toto tvrzení citováno, aby se poukázalo na vztah mezi historickým bádáním a hermeneutikou víry ve vztahu k posvátnému textu. V této perspektivě otcové s radostí rozpoznali rostoucí zájem o studium Božího Slova v církvi během posledních desetiletí a vyjádřili vroucí poděkování četným exegetům a teologům, kteří svou oddaností, nasazením a kompetencí dali a dávají podstatný vklad k

prohloubení smyslu Písma a čelí složitým problémům, které naše doba klade biblickému bádání.[96] Vyjádřili také city vroucí vděčnosti členům Papežské biblické komise, kteří v těchto letech úzce spolupracovali s Kongregací pro nauku víry a nadále poskytují svůj kvalifikovaný přínos při řešení delikátních otázek, týkajících se studia Písma svatého. Synoda kromě toho vnímala potřebu klást otázky po aktuálním stavu biblických studií a po jejich významu na poli teologie. Na plodném vztahu mezi exegezí a teologií totiž z velké části závisí účinnost pastoračního působení církve a duchovní život věřících. Proto považují za důležité poukázat na některé úvahy, které vyplynuly z této konfrontace, k níž došlo během synodálních prací na toto téma.

Rozvoj biblického bádání a církevní učitelský úřad

32. Předně je třeba uznat přínos, který do života církve vnesla historicko-kritická exegeze a další metody textové analýzy vyvinuté v poslední době.[97] Pro katolický pohled na Písmo svaté je pozornost k těmto metodám nepřehlédnutelná a pojí se k realismu vtělení: „Tato nezbytnost je důsledkem křesťanského principu formulovaného v Jan 1,14: Verbum caro factum est. Historický fakt je konstitutivní dimenze křesťanské víry. Dějiny spásy nejsou mytologií, ale opravdovými dějinami, a proto je třeba studovat je metodami seriózního historického bádání.“[98] Studium Bible proto vyžaduje znalost a vhodné užití těchto výzkumných metod. Je-li pravdou, že se tato vnímavost na poli studia rozvinula intenzivněji v moderní době, třebaže ne všude stejně, přesto ve zdravé církevní tradici vždycky existovala láska ke studiu „literary“. Stačí tady zmínit mnišskou kulturu, které vděčíme za založení evropské kultury, jejímž kořenem je zájem o slovo. Touha po Bohu zahrnuje lásku ke slovu ve všech jeho dimenzích: „poněvadž v biblickém Slovu k nám přichází Bůh, a my jdeme k Němu, je třeba naučit se pronikat do záhad jazyka, pochopit jej v jeho struktuře a v jeho vyjadřovacích způsobech. Právě v návaznosti na hledání Boha tak nabyly svou důležitost profánní vědy, které nám ukazují cesty k jazyku.“[99]

33. Živý učitelský úřad církve, kterému náleží „autenticky vykládat Boží slovo psané nebo ústně předávané,“[100] zasáhnul s moudrou rozvahou, pokud jde o správný postoj k zavedení nových metod historické analýzy. Mám na mysli zejména encykliky *Providentissimus Deus* papeže Lva XIII. a *Divino Afflante Spiritu* papeže Pia XII. Můj ctihodný předchůdce připomněl význam těchto dokumentů pro exegezi a teologii u příležitosti oslav stého a padesátého výročí jejich vydání.[101] Vystoupení papeže Lva XIII. přispělo k obhajobě katolické interpretace Bible proti útokům racionalismu, aniž by se však utíkalo k nějakému duchovním smyslu odtrženému od dějin. Neodmítalo vědeckou kritiku, ale nedůvěovalo pouze „předpojatým názorům, které předstírají, že jsou založeny na vědě, ale ve skutečnosti vědu klamně zavádějí mimo její obor.“[102] Papež Pius XII. stál před útoky zastánců takzvané mystické exegeze, která odmítala jakýkoli vědecký přístup. *Divino Afflante Spiritu* se velice citlivě vyhnula tomu, aby připustila myšlenku dichotomie mezi „vědeckou exegezí“ pro apologetické užití a duchovním výkladem vyhrazeným pro používání uvnitř církve, a namísto toho potvrdila jak „teologickou nosnost metodicky vymezeného literárního smyslu“ tak patřičnost „vymezení duchovního smyslu... do oblasti exegetické vědy.“[103] Oba dokumenty tak odmítají „trhlinu mezi lidskou a božskou stránkou, mezi vědeckým bádáním a pohledem víry, mezi smyslem literárním a duchovním.“ [104] Tato rovnováha byla pak vyjádřena v dokumentu Papežské biblické komise z roku 1993: „Ve své interpretační práci nesmějí katoličtí exegeté nikdy zapomínat, že to, co interpretují, je Boží slovo. Jejich společný úkol nekončí rozlišením pramenů, určením forem nebo vysvětlením literárních postupů. Cíle své práce dosáhnou teprve tehdy, když objasní smysl biblického textu jako aktuálního Božího slova.“[105]

Koncilní biblická hermeneutika: indikace, kterou je třeba přijmout

34. Vzhledem k tomuto horizontu lze více docenit velké principy interpretace vlastní katolické exegezi, jak je vyjádřil Druhý vatikánský koncil, zejména v *Dei Verbum*: „Protože však Bůh mluví v Písmě svatém prostřednictvím lidí lidským způsobem, musí vykladač Písma svatého, chce-li pochopit, co nám chtěl Bůh sdělit, pozorně zkoumat, co měli svatopisci skutečně v úmyslu vyjádřit a co chtěl jejich slovy zjevit Bůh.“[106] Text potom zdůrazňuje základní prvky chápání významu zamýšleného svatopiscem prostřednictvím studie literárních druhů a kontestualizací. Protože však Písmo má být vykládáno v témže Duchu, v jakém bylo napsáno, uvádí dogmatická konstituce tři základní metodologické prvky potřebné k tomu, aby byla brána v úvahu božská dimenze Bible: je třeba

- 1) vykládat text s ohledem na jednotu celého Písma; což je dnes označováno jako kanonická exegeze,
- 2) je třeba brát v úvahu živou tradici celé církve a nakonec
- 3) je třeba dodržovat analogii víry: „Pouze tam, kde jsou zachovávány obě metodologické úrovně - historicko-

kritická a teologická – lze hovořit o teologické exegezi, o exegezi odpovídající této knize.“[107]
Synodální otcové správně tvrdili, že pozitivní plody vzešlé z použití moderního historicko-kritického bádání jsou nepopíratelné. Zatímco však aktuální akademická exegeze, včetně katolické, pracuje na vysokém stupni, pokud se týče historicko-kritické metodologie a její nejnovější integrace, je zapotřebí vyžadovat obdobné studium teologické dimenze biblických textů, aby došlo k teologickému prohloubení také zmíněných třech prvků uvedených v dogmatické konstituci Dei Verbum.[108]

Nebezpečí dualismu a sekularizované hermeneutiky

35. V této souvislosti je třeba zaznamenat dnešní velké riziko dualismu, který se rodí v přístupu k Písmu svatému. Rozlišení dvou úrovní biblického přístupu totiž vůbec neznamená oddělovat je od sebe, klást je proti sobě či vedle sebe. Jsou dány pouze ve vzájemnosti. Bohužel, nezdědka jejich neproduktivní separace rodí odcizení mezi exegezi a teologií, ke kterému „dochází i na nejvyšších akademických stupních.“[109] Chtěl bych zde poukázat na nejvíce zneklidňující důsledky, kterým je třeba se vyhnout.

a) Předně, omezí-li se exegetická činnost pouze na první úroveň, pak se Písmo svaté stane pouhým textem minulosti: „Lze z něho vyvodit morální konsekvence, poučit se o dějinách, ale kniha jako taková mluví jenom o minulosti, exegeze už není skutečně teologická, nýbrž stává se pouhou historiografií, historií literatury.“[110] Je zřejmé, že v takovéto redukci už nelze žádným způsobem chápat událost zjevení Boha skrze jeho Slovo, které je nám podáváno živou tradicí a Písmem.

b) Nedostatek hermeneutiky víry ve vztahu k Písmu se však neprojevuje jenom jako absence. Na její místo totiž nastupuje jiná hermeneutika, pozitivistická sekularizovaná hermeneutika, jejímž základním klíčem je přesvědčení, že Bůh se v lidských dějinách neobjevuje. Když se vyskytne nějaký božský prvek je třeba jej podle této hermeneutiky vysvětlit jinak a zcela jej redukovat na lidský prvek. V důsledku toho jsou pak podávány výklady popírající historicitu božských prvků.[111]

c) Takovýto postoj nemůže životu církve způsobit nic jiného než úhону. Šíří pochybnost o základních mystériích křesťanství a jejich historické hodnotě, jako např. ustanovení eucharistie a vzkříšení Krista. Zavádí se tak filosofická hermeneutika, která popírá možnost zásahu a přítomnosti Boha v dějinách. Připuštění takovéto hermeneutiky v teologickém bádání způsobuje nevyhnutelně tíživý dualismus mezi exegezi, která probíhá pouze na první úrovni, a teologií, jež se otevírá pro takovou spiritualizaci smyslu Písma, která neuznává historický charakter zjevení. Takovýto postoj nemůže mít jiný než negativní účinek také v duchovním životě a v pastorační činnosti; „důsledkem absence druhé metodologické úrovně je vytvoření hluboké propasti mezi vědeckou exegezi a lectio divina. Právě odtud někdy pramení určitá forma rozpačitosti při přípravě homilií.“[112] Je třeba také poznamenat, že tento dualismus občas způsobuje nejistotu a nedostatečnou solidnost intelektuální formace také u některých kandidátů služebného kněžství.[113] „Tam kde exegeze není teologií, nemůže být Písmo duší teologie, a naopak tam, kde teologie není výkladem Písma v církvi, chybí teologii základy.“[114] Proto je nezbytné, rozhodně začít znovu brát pozorněji v potaz indikace, které v této souvislosti podává dogmatická konstituce Dei Verbum.

Víra a rozum v přístupu k Písmu

36. Myslím, že k úplnějšímu porozumění exegeze a jejímu vztahu k celé teologii může přispět to, co prohlásil papež Jan Pavel II. na toto téma v encyklice Fides et ratio. Tvrdí tam totiž, že nelze podceňovat „nebezpečí, které v sobě chová rozhodnutí, odvozovat pravdu Písma svatého od použití jediné metody a pominout nezbytnost mnohem širší exegeze, která umožňuje dosáhnout spolu s celou církví plného smyslu textů. Všichni, kdo se věnují studiu Písma svatého, musí si stále uvědomovat, že i různé hermeneutické metody se zakládají na určité filosofické koncepci: tu je třeba zvážit, dříve než se aplikuje na posvátné texty.“[115]

Tento bystrý postřeh nám dovoluje zaznamenat, jak se hermeneutický přístup k Písmu svatému nevyhnutelně dotýká správného vztahu mezi vírou a rozumem. Sekularizovaná hermeneutika Písma svatého je totiž vytvořena rozumem, který chce strukturálně znemožnit, aby Bůh vstupoval do života lidí a mluvil k nim lidskými slovy. Také v tomto případě je proto nutné vyzvat k rozšíření prostoru vlastní racionality.[116] Při používání metod historické analýzy je třeba vyhnout se přijímání kritérií, které se předpojatě uzavírají před zjevením Boha v životě lidí tam, kde se vyskytnou. Jednota dvou úrovní interpretační práce v Písmu svatém nakonec předpokládá harmonii víry a rozumu. Na jedné straně je třeba víry, která zachováváním odpovídajícího vztahu ke správnému rozumu, nikdy nezdegeneruje do fideismu, jenž by se ve vztahu k Písmu stal oporou fundamentalistických výkladů. Na druhé straně je nezbytné, aby rozum, jenž zkoumá dějinné prvky přítomné v Bibli, vykazoval otevřenost a neodmítal

apriorně všechno, co přesahuje jeho vlastní dimenzi. Ostatně, náboženství vtěleného Logu se nemůže nejevit jako hluboce rozumné člověku, který upřímně hledá pravdu a poslední smysl svého života a dějin.

Smysl literární a smysl duchovní

37. Důležitý přínos k obnově odpovídající hermeneutiky Písma, jak zaznělo na synodě, přichází také z nového naslouchání církevním otcům a jejich exegetickým přístupům.[117] Církevní otcové nám dodnes ukazují teologii vysoké hodnoty, protože jejím středem je studium Písma svatého v jeho celistvosti. Otcové jsou totiž v první řadě a podstatně „komentátoři Písma svatého“.[118] Tento příklad Otců může „učit moderní exegety opravdu zbožnému přístupu k Písmu svatému, jakož i výkladu, který se ustavičně drží kritéria společenství se zkušeností církve, která putuje dějinami pod vedením Ducha svatého.“[119]

Přestože neznala zdroje filosofického a historického řádu, které má k dispozici moderní exegeze, dovedla patristická a středověká tradice rozpoznat „smysl vyznačený slovy Písma a odhalený exegezí, která se řídí pravidly správného výkladu.“[120] Například Tomáš Akvinský tvrdí, že „všechny smysly (Písma svatého) mají svůj základ ve smyslu literárním“[121], přičemž je třeba brát v úvahu, že v patristické době a ve středověku se každá - i ta literární - forma exegeze pěstovala na základě víry a nebylo nutně zapotřebí rozlišovat smysl literární a smysl duchovní.

Stačí v této souvislosti připomenout klasický distichon, který podává vztah mezi různými smysly Písma:

„Littera gesta docet, quid credas allegoria, Moralis quid agas, quo tendas anagogia.

Literární smysl učí, co se stalo, alegorický, v co věřit, morální, jak jednat, a anagogický, kam směřovat.“[122]

Tady vnímáme jednotu a členění smyslu literárního a smyslu duchovního, který se dělí na tři smysly, které vyjadřují obsahy víry, morálky a eschatologického napětí.

Uznáním hodnoty a nezbytnosti historicko-kritické metody, včetně jejích omezení, učíme se z patristické exegeze, že „člověk je věrný záměru biblických textů jen do té míry, nakolik se v jádru jejich formulace pokouší znovu nalézt skutečnost víry, kterou vyjadřují, a pokud na tuto skutečnost napojí zkušenost víry prožívané v našem světě.“[123] Pouze v této perspektivě lze poznat, že Boží Slovo je živé a obrací se ke každému v přítomnosti našeho života. V tomto smyslu zůstává plně platné tvrzení Papežské biblické komise, která definuje duchovní smysl podle křesťanské víry jako „smysl vyjádřený biblickými texty, pokud se čtou pod vlivem Ducha svatého v kontextu Kristova velikonočního tajemství a nového života, který z něj vyplývá. Tento kontext skutečně existuje. Nový zákon v něm vidí naplnění Písma. Je tedy normální číst Písmo ve světle tohoto nového kontextu, který je kontextem života v Duchu.“[124]

Nutnost přesahu »lity«

38. Pro opětovné osvojení artikulace různých smyslů Písma je tedy nezbytné chápat přechod mezi literou a duchem. Nejde o přechod automatický či spontánní; spíše je zapotřebí určitého přesahu lity: „Slovo samotného Boha totiž není nikdy přítomné v samotném liteře textu. K jeho dosažení je třeba transcendence a procesu chápání, který se nechá vést celkovým vnitřním hnutím a proto se musí stát také životním procesem.“[125] Objevíme tak, proč autentický výkladový proces není nikdy jenom intelektuálním procesem, nýbrž také životním, a žádá plné zapojení do církevního života, tedy života „podle Ducha“ (Gal 5,16). Stanou se tak více zřejmými kritéria, která vysvítají z 12. článku dogmatické konstituce Dei Verbum: zmíněný přesah nemůže nastat v jednotlivém literárním fragmentu jinak než ve vztahu k celému Písmu. Je jen jedině Slovo, vůči němuž jsme povoláni k přesahu. Tento proces má v sobě určitou dramatickosti. V procesu přesahování má přechod, který nastává mocí Ducha, nevyhnutelně co do činění také se svobodou každého. Svatý Pavel prožil tento přechod ve svém životě naplno. Co znamená přesažení lity a její pochopení vzhledem k celku, vyjádřil radikálně větou: „littera zabijí, ale duch oživuje“ (2 Kor 3,6). Pavel objevuje, že „Duch osvoboditel má jméno a že svoboda má tedy vnitřní míru: „Pán je Duch; a kde je Duch, tam je svoboda“ (2Kor 3,17). Duch osvoboditel není jen vlastní idea, osobní vize toho, kdo interpretuje. Duch je Kristus, a Kristus je Pán, který nám ukazuje cestu.“[126] Víme, jak byl tento přechod zároveň dramatický a osvobozující pro svatého Augustina. Ten mohl uvěřit v Písma, která se mu na první pohled sama o sobě jevila tak odlišná a někdy plná nesmyslů, právě tímto přesahem, kterému se naučil od svatého Ambrože pomocí typologického výkladu. Přesah lity umožnil Augustinovi uvěřit v samotnou literu a dovolil mu konečně nalézt odpověď na hluboký nepokoj vlastní duše, žíznící po pravdě.[127]

Vnitřní jednota Bible

39. Ve škole velké tradice církve se v přechodu od litery k Duchu učíme chápat také jednotu celého Písma, poněvadž náš život je interpelován jediným Slovem Božím a ustavičně jej volá k obrácení.[128] Bezpečným vodítkem v této souvislosti pro nás zůstávají slova Huga od Svatého Viktora: „Veškerá božská Písma tvoří jedinou knihu a touto knihou je Kristus, mluví o Kristu a v Kristu nachází své naplnění.“[129] Bible viděná z hlediska čistě historického či literárního zajisté není jedinou knihou, ale sbírkou literárních textů, jejichž uspořádání spadá do doby delší než tisíc let a jednotlivé literární texty nejsou snadno rozpoznatelné jako součásti vnitřního celku; existují mezi nimi naopak viditelná napětí. Platí to již v rámci Bible Izraele, kterou my křesťané nazýváme Starý zákon. A platí to tím spíše, když jako křesťané spojujeme Nový zákon a jeho spisy téměř jakoby hermeneutický klíč s Izraelskou Biblí, kterou interpretujeme jako cestu ke Kristu. Bible v Novém zákoně plným právem není obvykle označována jako „Písmo“ (srov. Řím 4,3; 1 Petr 2,6), nýbrž jako „Písma“ (srov. Mt 21,43; Jan 5,39; Řím 1,2; 2 Petr 3,16), která jsou přesto ve svém celku považována za jediné Boží Slovo určené nám.[130] Tím se stává zřejmým, že je to Osoba Krista, který dává jednotu všem „Písmům“ ve vztahu k jedinému „Slovu“. Takto je zřejmé, co praví 12. článek dogmatické konstituce Dei Verbum 12, když poukazuje na vnitřní jednotu celé Bible jakožto rozhodující kritérium pro korektní hermeneutiku víry.

Vztah mezi Starým a Novým zákonem

40. V perspektivě jednoty Písem v Kristu je nezbytné, aby si jak teologové, tak pastýři byli vědomi vztahů mezi Starým a Novým zákonem. Předně je zřejmé, že samotný Nový zákon uznává Starý zákon jako Boží Slovo a proto přijímá autoritu posvátných Písem hebrejského lidu.[131] Uznává je implicitně užitím téhož slovníku a často odkazuje na úryvky z těchto Písem. Uznává je explicitně, protože cituje mnohé pasáže a slouží si jimi při argumentaci. Argumentace založená na textech Starého zákona tak v Novém zákonu tvoří rozhodující hodnotu, která přesahuje hodnotu pouze lidských úsudků. Ve čtvrtém evangelium Ježíš v této souvislosti prohlašuje, že „Písmo nemůže být zrušeno“ (Jan 10,35) a svatý Pavel upřesňuje, že zjevení Starého zákona pro nás křesťany platí nadále (srov. Řím 15,4; 1 Kor 10,11).[132] Kromě toho jasně prohlašujeme, že „Ježíš Nazaretský byl žid a Svatá země je rodnou zemí církve.“[133] Kořen křesťanství je proto ve Starém zákoně a křesťanství se z tohoto kořene stále živí. Zdravá křesťanská nauka proto vždycky odmítala každou formu objevujícího se marcionismu, který se různými způsoby snažil klást Starý a Nový zákon proti sobě.[134]

Samotný Nový zákon kromě toho tvrdí, že se shoduje se Starým, a prohlašuje, že v tajemství života, smrti a vzkříšení Krista nalezla posvátná Písma židovského lidu svoje dokonalé naplnění. Je proto třeba si povšimnout, že pojem naplnění Písem je složitý, protože obnáší trojí dimenzi: základní aspekt kontinuity se zjevením Starého zákona, aspekt přelomu a aspekt naplnění a překonání. Tajemství Krista spočívá v kontinuitě úmyslu s obětním kultem Starého zákona; uskutečnilo se však velmi odlišným způsobem, který odpovídá mnoha předpovědím proroků a dosahuje tak dokonalosti, která nebyla dosažena nikdy předtím. Starý zákon totiž obsahuje mnohá napětí mezi jednotlivými svými institucionálními a prorockými aspekty. Velikonoční tajemství Kristovo se shoduje s proroctvími a s předobrazy v Písmech plně, ale nepředvídatelně. Nicméně, představuje zřejmé aspekty diskontinuity vzhledem k ustanovením Starého zákona.

41. Tyto postřehy odhalují nenahraditelný význam Starého zákona pro křesťany, ale současně zdůrazňují originalitu kristologické četby. Církev zdůrazňovala již od apoštolských dob a potom v živé tradici jednotu božského plánu ve dvou Zákonech díky typologii, jež nemá libovolný charakter, nýbrž je niterně vlastní událostem, které podává posvátný text, a týká se proto celého Písma. Typologie „rozpoznává v Božích dílech Starého zákona předobrazy toho, co Bůh v plnosti časů dovršil v osobě svého vtěleného Syna.“[135] Křesťané proto čtou Starý zákon ve světle zabitého a vzkříšeného Krista. I když typologické čtení vyjevuje nevyčerpateľný obsah Starého zákona ve vztahu k Novému, netřeba přitom opomíjet, že si Starý zákon uchovává svoji hodnotu Zjevení, kterou potvrdil samotný náš Pán (srov. Mk 12, 29-31). Proto „je nutno číst také Nový zákon ve světle Starého zákona. Prvotní křesťanská katecheze se na něj neustále odvolává (srov. 1 Kor 5,6-8; 1 Kor 10,1-11).“[136] Z tohoto důvodu synodální otcové prohlásili, že „židovské chápání Bible může napomoci křesťanům v pochopení a studiu Písem.“[137]

„Nový zákon je skryt ve Starém, zatímco Starý je odhalen v Novém zákoně.“[138] S takovouto pronikavou moudrostí se k tomuto tématu vyjádřil svatý Augustin. Je tedy důležité, aby jak v pastorační, tak akademické oblasti byl jasně zdůrazňován vnitřní vztah mezi oběma Zákony, a spolu se svatým Řehořem Velikým připomínat, že to, co „Starý zákon přislíbil, Nový zákon ukázal; to co onen skrytě ohlašuje, tento otevřeně hlásá jako přítomnost. Starý zákon je proroctvím Nového zákona, a nejlepším komentářem Starého je Nový zákon.“[139]

„Temné“ stránky Bible

42. V kontextu vztahu mezi Starým a Novým zákonem se synoda vyrovnávala také s tématem těch biblických pasáží, které se jeví jako temné a obtížné kvůli násilí a nemorálnosti, které v nich jsou někdy obsaženy. V souvislosti s tím je třeba mít především na paměti, že biblické zjevení je hluboce zakořeněno v dějinách. Boží plán se zjevuje postupně a uskutečňuje se pomalu v následných etapách i přes odpor lidí. Bůh vyvolil lid a trpělivě ho vychovává. Zjevení se přizpůsobuje kulturní a morální úrovni lidí vzdálených epoch a referuje tedy o faktech a zvycích, například o podvodech, násilí a vraždění lidí, aniž by výslovně poukazovalo na jejich nemorálnost. To se vysvětluje historickým kontextem, ale může překvapit zejména moderního čtenáře, zapomíná-li se na mnohé „temné“ skutky, kterých se lidé v průběhu věků, včetně naší současnosti, stále dopouštějí. Ve Starém zákoně se kázání proroků mocně staví proti každému typu nespravedlnosti a násilí, kolektivnímu či individuálnímu, a je tak nástrojem výchovy, kterou Bůh poskytuje svému lidu jako přípravu na evangelium. Bylo by proto chybné nebrat v úvahu ony pasáže Písma, které se nám zdají problematickými. Spíše je třeba si uvědomit, že četba těchto stránek vyžaduje odpovídající kompetenci, získanou prostřednictvím formace, která tyto texty čte v jejich historicko-literárním kontextu a v křesťanské perspektivě, jejímž posledním hermeneutickým klíčem je „evangelium a nové přikázání Ježíše Krista naplněné ve velikonočním tajemství.“[140] Vybízím proto badatele i pastýře, aby pomáhali všem věřícím zpřístupnit také tyto pasáže prostřednictvím četby, která umožní odhalit jejich význam ve světle Kristova tajemství.

Křesťané a Židé ve vztahu k posvátným Písmům

43. Vezmou-li se do úvahy těsné vztahy, které pojí Nový a Starý zákon, obrací se pozornost bezděčně na zvláštní svazek mezi křesťany a židy, který z toho vyplývá; svazek, který by neměl být nikdy zapomenut. Papež Jan Pavel II. řekl Židům: jste „naši milovaní bratři ve víře Abrahamově, našeho patriarchy.“[141] Tyto výroky zajisté nejsou výrazem zneuznání zlomu, potvrzeného v Novém zákoně, pokud jde o ustanovení Starého zákona, a tím spíše tvrzení o naplnění Písem v tajemství Ježíše Krista, uznaného za Mesiáše a Božího Syna. Tento hluboký a radikální rozdíl v sobě však přesto nezahrnuje vzájemné nepřátelství. Příklad Pavla (srov. Řím 9-11) naopak dokazuje, že postoj respektu, vážnosti a lásky k židovskému lidu je jediný skutečně křesťanský postoj v této situaci, která je tajemnou součástí naprosto pozitivního Božího plánu.[142] Pavel totiž tvrdí, že židé „pokud jde o vyvolení, jsou Bohu drazí kvůli svým praotcům. Když totiž Bůh někomu něco daruje nebo když někoho povolá, je to neodvolatelné.“ (Řím 11,28.29).

Svatý Pavel dále používá krásný obraz olivovníku, aby popsal velmi těsné vztahy mezi křesťany a židy. Církev národů je jako planá oliva, naroubovaná na ušlechtilý olivovník, kterým je lid Smlouvy (srov. Řím 11,17-24). Čerpáme tedy svou výživu ze stejných duchovních kořenů. Setkáváme se jako bratři. Bratři, kteří měli v určitých dobách napjaté vztahy, ale kteří nyní pevně usilují o vytvoření mostů trvalého přátelství.[143] Papež Jan Pavel II. řekl: „mámo mnoho společného. Společně můžeme mnoho učinit pro mír, spravedlnost a bratrštější a lidštější svět“.[144] Rád bych znovu potvrdil, jak důležitý je pro církev dialog s židy. Je dobré, aby tam, kde je to vhodné, byly vytvářeny možnosti i veřejných setkání a konfrontací, které usnadní růst vzájemného poznání, úcty a spolupráce také při samotném studiu posvátných Písem.

Fundamentalistická interpretace Písma svatého

44. Pozornost, kterou jsme až dosud přikládali tématu biblické hermeneutiky v jejích různých aspektech, nám umožní vyrovnat se s tématem, které se několikrát objevilo v synodální diskusi, totiž fundamentalistickou interpretací Písma svatého.[145] V této věci formulovala Papežská biblická komise v dokumentu Výklad Bible v církvi důležité ukazatele. Chtěl bych v tomto kontextu poukázat zejména na ony výklady, které nerespektují posvátný text v jeho autentické povaze a prosazují subjektivistické a svévolné interpretace. „Doslovnost“ obhajovaná fundamentalistickými výklady je totiž ve skutečnosti zradou jak literárního, tak duchovního smyslu a otevírá cestu k manipulaci různého druhu, například šířením proticírkevních interpretací samotného Písma. Problematický aspekt spočívá v tom, že fundamentalistická četba „odmítá brát v úvahu dějinný charakter biblického zjevení, a je proto neschopná plně přijmout i samotnou pravdu vtělení. Pro fundamentalismus je těsné spojení mezi božským a lidským ve vztazích k Bohu pohoršením... má proto sklon nakládat s biblickým textem tak, jako by byl Duchem nadiktováno slovo za slovem, a nedochází k uznání toho, že Boží slovo bylo formulováno řečí a obraty, podmíněnými tou kterou epochou.“[146] Křesťanství naopak vnímá ve slovech Slovo, samotný Logos, který své tajemství vztahuje na tuto rozmanitost a skutečnost lidských dějin.[147] Pravá odpověď na

fundamentalistickou četbu je „četba víry Písma svatého“. Tato četba „praktikovaná již od starověku v tradici církve, hledá pro život jednotlivého věřícího a pro církev pravdu, která osvobozuje. Tato četba rozpoznává historickou hodnotu biblické tradice. Právě kvůli této hodnotě historického svědectví chce znovu objevit živý význam Písma svatého, jež je i dnes určen životu věřícího“[148] a tedy bez opomíjení lidského prostředkování inspirovaného textu a jeho literárních druhů.

Dialog mezi pastýři, teology a exegety

45. Autentická hermeneutika víry s sebou nese některé významné důsledky na poli pastorační činnosti církve. Právě synodální otcové v této souvislosti doporučovali, např. stálý kontakt mezi pastýři, exegety a teology. Je dobře, že biskupské konference podporují tato setkání „za účelem prosazení většího společenství ve službě Božímu Slovu“.[149] Takováto spolupráce pomůže všem lépe konat svou práci ku prospěchu celé církve. Stanout v horizontu pastorační práce, znamená také pro znalce, stát tváří v tvář posvátnému textu co do sdělení, kterým se Pán obrací k lidem pro spásu. Proto doporučuje dogmatická konstituce Dei Verbum: „Katoličtí exegeti a jiní pracovníci v posvátné teologii se mají v pilné spolupráci snažit o to, aby pod dohledem učitelského úřadu církve přiměřenými metodami zkoumali a překládali Písmo svaté tak, aby co nejvíce služebníků Božího slova mohli Božímu lidu s užitekem poskytovat pokrm Písma, který by osvěcoval mysl, posiloval vůli a rozněcoval srdce lidí k Boží lásce.“[150]

Bible a ekumenismus

46. Synoda si je vědoma, že církev má svůj základ v Kristu, Božím Slovu, jež stalo tělem, a zdůraznila ústřední postavení biblických studií v ekumenickém dialogu vzhledem k plnému vyjádření jednoty všech věřících v Kristu. [151] V Písmu samotném totiž nacházíme energickou Ježíšovu modlitbu k Otci, aby jeho učedníci byli jedno, aby svět uvěřil (srov. Jan 17,21). To všechno nás posiluje v přesvědčení, že naslouchat a medítovat společně Písmo nám dává prožívat skutečné společenství, byť ještě ne úplně;[152] „společné naslouchání Písmu proto vede k dialogu lásky a dává růst v dialogu pravdy“[153] Naslouchat totiž společně Božímu Slovu, praktikovat lectio divina Bible, nechat se překvapit novostí Božího Slova, která nikdy nestárne a nikdy se nevyčerpá, překonávat naši hluchotu pro ta slova, která se neshodují s našimi míněními a předsudky, naslouchat a studovat ve společenství věřících všech dob – to všechno tvoří cestu, kterou je třeba projít, aby bylo dosaženo jednoty víry, jakožto odpovědi na slyšení Slova.[154] Z toho hlediska byla opravdu prorocká slova Druhého vatikánského koncilu: „Písmo svaté právě při dialogu znamenitým nástrojem v mocné Boží ruce k dosažení oné jednoty, kterou Spasitel nabízí všem lidem.“[155] Proto je dobré posilovat růst studia, konfrontace a ekumenických bohoslužeb slova při respektování platných pravidel a různých tradic.[156] Tyto bohoslužby slova prospívají ekumenické věci, a jsou-li prožívány v jejich pravém významu, představují intenzivní momenty autentické modlitby, v nichž prosíme Boha, aby uspil kýžený den, kdy budeme moci všichni přistoupit k témuž stolu a pít z jednoho kalicha. Správné a chvályhodné prosazování těchto momentů je třeba podávat tak, aby nebyly věřícím předkládány jako náhrada účasti na mši svaté podle požadavku svátečního přikázání.

Tímto studiem a modlitbou klidně uznáváme také ony aspekty, které si žádají prohloubení a které nás dosud rozdělují, jako například chápání oprávněného subjektu interpretace v církvi a rozhodující role učitelského úřadu. [157]

Rád bych kromě toho zdůraznil to, co řekli synodální otcové v souvislosti s touto ekumenickou prací o důležitosti překladů Bible do různých jazyků. Víme totiž, že překlad textu není pouze mechanická práce. V této souvislosti řekl ctihodný Jan Pavel II.: „Kdo si vzpomíná, do jaké míry byla rozdělení, zejména na Západě, ovlivněna diskusemi kolem Písma svatého, může chápat, jak význačný krok kupředu představují společné překlady.“[158] Podpora společných překladů Bible je tedy součástí ekumenické práce. Rád bych tady poděkoval všem, kdo jsou zapojeni do tohoto důležitého poslání a povzbudil je, aby pokračovali ve svém díle.

Důsledky pro pojetí biblických studií

47. Další důsledek, jenž vyplývá z náležitě hermeneutiky víry, se týká nezbytnosti její implikace v teologické a exegetické formaci zejména u kandidátů kněžství. Musí probíhat tak, aby studium Písma svatého bylo opravdu duší teologie, takže se v něm rozpoznává Boží Slovo, které oslovuje svět, církev a každého osobně. Důležité je, aby kritéria uvedená ve 12. článku dogmatické konstituce Dei Verbum byla skutečně vzata do úvahy a stala se předmětem prohloubení. Je třeba se vyhnout takovému pojetí vědeckého bádání, které se ve vztahu k Písmu

pokládá za neutrální. Kromě studia jazyků, v nichž byla Bible napsána, a patřičných interpretačních metod, je proto zapotřebí, aby studenti pěstovali také hluboký duchovní život, aby bylo zřejmé, že Písmo lze chápat pouze, pokud se jím žije.

V této perspektivě doporučuji, aby se studium psaného i ústně předávaného Božího Slova konalo vždycky v hluboce církevním duchu. Za tímto účelem ať je v akademické formaci brán patřičný zřetel na související výpovědi učitelského úřadu, který „není nad Božím slovem, ale slouží mu tak, že učí jen to, co bylo předáno, neboť z Božího příkazu a za pomoci Ducha svatého Boží slovo zbožně slyší, svědomitě střeží a věrně vykládá.“[159] Proto je třeba pečovat o to, aby se studia držela poznání, že „posvátná tradice, Písmo svaté a učitelský úřad církve jsou podle moudrého Božího rozhodnutí tak spolu spojeny a sdružené, že jedno bez druhých dvou nemůže být.“[160] Doufám tedy, že studium Písma svatého, čteného ve společenství universální církve, bude podle učení Druhého vatikánského koncilu skutečně duší teologických studií.[161]

Svatí a interpretace Písma

48. Interpretace Písma svatého by byla neúplná, kdyby se nenaslouchalo také těm, kdo opravdu žili Božím Slovem, totiž světcům.[162] „Viva lectio, vita bonorum,“[163] nehlubší interpretace Písma totiž vskutku přichází od těch, kteří se nechali Božím slovem zformovat skrze naslouchání, četbu a pravidelnou meditaci.

Určitě není náhodou, že velké spirituality, jež poznamenaly dějiny církve, se zrodily z výslovného vztahu k Písmu. Mám na mysli například svatého opata Antonína, pohnutého nasloucháním slov Kristových: „Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej svůj majetek a rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi. Pak přijď a následuj mě!“ (Mt 19,11).

[164] Neméně sugestivní je svatý Bazil Veliký, který se v *Moralia* táže: „Co je vlastní víře? Plná a nepochybná jistota pravdy slov inspirovaných Bohem“; a potom dodává: „Co je vlastního věřícímu? Připodobnit se v této plné jistotě smyslu slov Písma, a neodvažovat se nic odebrat nebo přidat.“[165] Svatý Benedikt ve své *Řeholi* odkazuje na Písmo jako na „nesprávnější normu lidského života.“[166] Svatý František z Assisi – píše Tomáš z Celana - „jakmile uslyšel, že Kristovi učedníci nemají vlastnit ani zlato, ani stříbro, ani peníze, ani nosit mošnu, ani chléb, ani hůl na cestu, ani opánky, ani dvě tuniky... ihned zajásal v Duchu svatém a zvolal: Toto chci, toto žádám, po tom toužím z celého srdce!“[167] Svatá Klára z Assisi plně přejímá zkušenost Františkovu: „Způsob života v řádu chudých sester – píše – je tento: zachovávat evangelium našeho Pána Ježíše Krista.“[168] Svatý Dominik Guzmán se pak „všude projevoval jako muž evangelia, ve slovech i skutcích“[169] a takovými chtěl mít také bratry kazatele, „muži evangelia“.[170] Svatá Terezie Ježíšova, která ve svých spisech nestále užívá biblické obrazy, aby vysvětlila svou mystickou zkušenost, připomíná, že Ježíš sám zjevuje, že „všechno zlo na světě závisí na tom, že se nezná jasně pravda Písma svatého.“[171] Svatá Terezie od dítěte Ježíše objevuje Lásku jako své osobní povolání při zkoumání Písma, zejména ve 12. a 13. kapitole prvního listu Korinťanům[172]; a tatáž karmelitka, učitelka církve popisuje půvab Písma takto: „Jakmile se podívám do evangelia, ihned dýchám vůni Ježíšova života a vím, kam mám běžet.“[173] Každý světec představuje jakýsi paprsek světla, který proudí z Božího Slova: myslíme tak na svatého Ignáce z Loyoly při jeho hledání pravdy a duchovním rozlišování; svatého Jana Boska v jeho nadšení pro výchovu mládeže; svatého Jana Maria Vianneye a jeho pojetí velikosti kněžství jakožto daru a poslání; svatého Pia z Pietrelciny, který byl nástrojem božského milosrdenství; svatého Josemaria Escrivá a jeho kázání o všeobecném povolání ke svatosti; blahoslavenou Terezu z Kalkaty, misionářku Boží lásky k těm posledním, až k mučedníkům nacismu a komunismu, představovaných na jedné straně svatou Terezií Benediktou od Kříže (Edith Stein), bosou karmelitkou, a na druhé straně bl. Aloisem Stepinacem, záhřebským arcibiskupem a kardinálem.

49. Svatost ve vztahu k Božímu Slovu se tak určitým způsobem zapisuje do prorocké tradice, v níž Boží Slovo přijímá do služby samotný prorokův život. V tomto smyslu svatost církve představuje hermeneutiku Písma, od které nikdo nemůže odhlížet. Duch svatý, který inspiroval svatopisce, je tentýž, který inspiruje svaté, aby dali život evangeliu. Vstoupit od jejich školy je bezpečná cesta pro pěstování živé a účinné hermeneutiky Božího Slova. O tomto svazku mezi Božím Slovem a svatostí se nám dostalo přímého svědectví během XII. zasedání synody, když 12. října na náměstí sv. Petra byli kanonizováni čtyři noví svatí: kněz Kajetán Errico, zakladatel kongregace Misionářů Nejsv. Srdcí Ježíše a Marie; matka Maria Bernarda Bütler, narozená ve Švýcarsku a misionářka v Ekvádoru a Kolumbii; sestra Alfonsa od Neposkrvněného Početí, první kanonizovaná světice Indie; mladá ekvádorská laička Narcisa od Ježíše Martillo Morán. Svým životem vydali svědectví světu a církvi o nepomíjivé plodnosti Kristova evangelia. Prosme Pána, aby na přímluvu těchto svatých, kanonizovaných právě ve dnech zasedání synody o Božím Slovu, byl náš život onou „dobrou půdou“, na kterou bude božský Rozséváč sít Slovo, aby v nás přineslo plody svatosti, „třicetinasobné, šedesátinasobné, stonásobné“ (Mk 4,20).

DRUHÁ ČÁST: VERBUM IN ECCLESIA

„Všem, kdo ho přijali, dal moc stát se Božími dětmi.“ (Jan 1,12)

BOŽÍ SLOVO A CÍRKEV

50. Pán pronáší svoje Slovo, aby bylo přijato těmi, kteří byli právě „skrze“ toto Slovo stvořeni. „Přišel mezi své“ (Jan 1,11); toto Slovo nám tedy není původně cizí a stvoření bylo chtěné v důvěrném spojení s životem Božím. Prolog čtvrtého evangelia nás staví také před odmítnutí božského Slova těmi „svými“, kteří „ho nepřijali“ (Jan 1,11). Nepřijmout jej, znamená nenaslouchat jeho hlasu, nepřipodobnit se Logu. Avšak tam, kde se člověk i přes svoji křehkost a hříšnost upřímně otevře k setkání s Kristem, začíná radikální proměna: „všem, kdo ho přijali, dal moc stát se Božími dětmi“ (Jan 1,12). Přijmout Slovo znamená nechat se Jím utvářet, a tak být mocí Ducha svatého připodobněni Kristu, „jednoroznému Synu, který přichází od Otce“ (srov. Jan 1,14). Je to počátek nového stvoření, rodí se nové stvoření, nový lid. Ti kdo věří, tedy ti, kdo žijí poslušnost víry, „se zrodili z Boha“ (Jan1,13), dostali účast na božském životě: synové v Synu (srov. Gal 4,5-6; Řím 8). Svatý Augustin komentuje tuto pasáž Janova evangelia a říká sugestivně: „skrze Slovo jsi byl stvořen, ale je nutné, abys byl skrze Slovo přetvořen.“[174] Tady vidíme tvář církve, jež se rýsuje jako realita definovaná přijetím Božího Slova, které se stalo tělem a přišlo postavit svůj příbytek mezi nás(srov. Jan 1,14). Tento příbytek Boží mezi lidmi, tato šekina (srov. Ex 26,1), předobrazena ve Starém zákoně, se nyní naplňuje definitivní přítomností Boha s lidmi v Kristu.

Současnost Krista v životě církve

51. Vztah mezi Kristem, Slovem Otce a církví nemůže být pochopen v kategoriích pouhé minulosti, nýbrž jde o životný vztah, do kterého je každý věřící povolán osobně vstoupit. Mluvíme totiž o přítomnosti Božího Slova dnes u nás: „Hle, já jsem s vámi po všechny dny, až do konce světa“ (Mt 28,20). Papež Jan Pavel II. prohlásil: „Přítomnost Krista v každém člověku a v každé době se uskutečňuje v jeho mystickém těle, tj. v církvi. Proto Pán slíbil svým učedníkům Ducha sv., který by jim připomínal a umožňoval pochopit jeho přikázání (srov. Jan 14,26) a jenž by byl principem dávajícím povstat novému životu ve světě (srov. Jan 3,5-8; Řím 8,1-13).“[175] Dei Verbum vyjadřuje toto tajemství biblickými termíny snubního dialogu: „A tak Bůh, který kdysi promluvil, nepřestává mluvit se Snoubenkou svého milovaného Syna a Duch svatý, skrze kterého zaznívá živý hlas evangelia v církvi a skrze ni ve světě, uvádí věřící do veškeré pravdy a působí, aby v nich Kristovo slovo přebývalo v celém svém bohatství (srov. Kol 3,16).“[176]

Snoubenka Kristova, učitelka naslouchání opakuje i dnes s vírou: „mluv, ó Pane, tvá církev ti naslouchá.“[177] Nikoli náhodou začíná dogmatická konstituce Dei Verbum slovy: „Posvátný sněm naslouchá Božímu slovu se zbožnou úctou a hlásá je s plnou důvěrou...“[178] Jde vlastně o dynamickou definici života církve: „Těmito slovy koncil ukazuje určující aspekt církve, která je společenstvím, jež naslouchá Božímu Slovu a hlásá ho. Církev nežije sama ze sebe, nýbrž z evangelia a z evangelia vždy a znovu odečítá orientaci svého putování. To je vysvětlivka, kterou musí každý křesťan přijmout a aplikovat na sebe: jenom ten, kdo v první řadě naslouchá Slovu, může se potom stát jeho hlasatelem.“[179] V hlášaném a slyšeném Božím Slovu a ve svátostech Ježíš říká dnes, tady a nyní každému: „já jsem tvůj, daruj mi sebe; aby jej člověk mohl přijmout, odpovědět a říci: já jsem tvůj.“[180] Církev je prostředím, ve kterém můžeme skrze milost učinit zkušenost toho, co podává prolog svatého Jana: „všem, kdo ho přijali, dal moc stát se Božími dětmi“ (Jan 1,12).

LITURGIE JE PRIVILEGOVANÝM MÍSTEM BOŽÍHO SLOVA

Boží Slovo v posvátné liturgii

52. Je-li církev chápána jako „dům Slova,“[181] je třeba věnovat pozornost především posvátné liturgii. Ta je privilegovaným místem, ve kterém Bůh mluví k nám v přítomnosti našeho života. Liturgie je totiž Bůh, který mluví ke svému lidu dnes a který naslouchá i odpovídá. Každý liturgický úkon je svou povahou poplatný Písmu svatému. Jak praví Sacrosanctum concilium, „Mimořádný význam má při slavení liturgie Písmo svaté. Z něho jsou vybrána čtení, která se vykládají v homilii, a žalmy, které se zpívají. Z jeho inspirace a podnětů se zrodily liturgické modlitby, orace a hymny; z něho dostávají liturgické úkony a znamení svůj význam.“[182] Tím více je třeba říci, že sám Kristus „je přítomen ve svém slově: to mluví on, když se v církvi předčítá Písmo svaté.“[183] „Liturgické slavení je ustavičným, plným a účinným hlásáním Božího slova. Proto je slovo Boží neustále hlášané v liturgii stále živé a účinné mocí Ducha svatého, a projevuje se činorodou láskou Otce, která nikdy nepřestává působit na všechny

lidi.“[184] Církev totiž vždy vykazovala vědomí, že v liturgickém úkonu je Boží slovo provázeno vnitřním úkonem Ducha svatého, který mu umožňuje působit v srdcích věřících. Díky Utěšiteli se totiž Boží Slovo stává základem liturgického úkonu, normou a oporou celého života. Působení Ducha svatého... každému vkládá do srdce všechno, co je řečeno při hlásání Božího slova celému shromáždění věřících, upevňuje jednotu všech a favorizuje také různost charismat a zhodnocuje jejich rozmanité působení.“[185] Je tedy zapotřebí porozumět podstatné hodnotě liturgického konání a žít jej, aby bylo možné chápat Boží Slovo. V jistém smyslu hermeneutika víry vůči Písmu svatému má mít jako opěrný bod liturgii, kde je Boží Slovo slaveno jako aktuální a živé slovo: „církev si věrně v liturgii zachovává onen způsob četby a výkladu posvátných Písem, kterým ji sám Kristus, počínaje „dneškem“ svojí události, vybízí zkoumat všechna Písma.“[186]

Takto se ukazuje také moudrá pedagogie církve, která hlásá a slyší Písmo svaté v rytmu liturgického roku. Toto rozprostření Božího Slova v čase nastává zejména v eucharistické slavnosti a v liturgii hodin. Středem všeho je velikonoční tajemství, s nímž se pojí všechna tajemství Krista a dějin spásy, která se uskutečňují svátostně: „Když tak slaví jednotlivá tajemství vykoupení, otvírá věřícím bohatství mocných činů a zásluh Pána, takže je neustále v jistém smyslu zpřítomňuje, aby se s nimi věřící setkávali a aby z nich čerpali spásonosnou milost.“[187] Povzbuzují proto pastýře církve a pastorační asistenty, aby svým působením přispěli k tomu, aby všichni věřící byli vedeni k zakoušení hlubokého smyslu Božího Slova, jež se během roku podává v liturgii a ukazuje nám základní tajemství naší víry. Na tom závisí také správný přístup k Písmu svatému.

Písmo svaté a svátost

53. Biskupská synoda při uvažování o tématu hodnoty liturgie pro chápání Božího Slova podtrhla také vztah mezi Písmem svatým a svátostnými úkony. Je více než vhodné prohloubit svazek mezi Slovem a svátostí jak v pastorační činnosti církve, tak v teologickém bádání.[188] „Bohoslužba slova je určujícím prvkem při slavení jakékoli svátosti církve.“[189] Nicméně, v pastorační praxi si tohoto svazku věřící nejsou vždycky vědomi a chápou ji jako celek gesta a slova. „Úkolem kněží a jáhnů, zvláště když udělují svátosti, je objasňovat jednotu, kterou tvoří Boží slovo a svátosti ve službě církve.“[190] Ve vztahu mezi Slovem a svátostným gestem se skrze performativní charakter samotného Slova v liturgické formě ukazuje jednání Boha v dějinách. V dějinách spásy totiž neexistuje separace mezi tím, co Bůh říká a koná; samo jeho Slovo se prezentuje jako živé a účinné (srov. Žid 4,12), jak ostatně naznačuje samotný význam hebrejského výrazu *dabar*. Zároveň jsme v liturgickém konání postaveni před Jeho Slovo, které uskutečňuje to, co říká. Výchova Božího lidu k objevování performativního charakteru Božího Slova v liturgii pomáhá chápat Boží jednání v dějinách spásy i ve vlastním životě.

Slovo Boží a eucharistie

54. Všeobecně pojatý vztah Slova a svátostí nabývá hlubšího významu v souvislosti s eucharistickým slavením. Vnitřní jednotu mezi Slovem a eucharistií je zakořeněna ve svědectví Písma (srov. Jan 6; Lk 24), dosvědčena církevními otci a znovu potvrzená Druhým vatikánským koncilem.[191] Máme v této souvislosti na mysli velkou Ježíšovu promluvu o chlebu života v Kafarnaumské synagoze (srov. Jan 6,22-69), jejímž pozadím je porovnání Mojžíše a Ježíše, tedy toho, kdo mluvil s Bohem tváří v tvář, a toho, kdo zjevil Boha (Jan 1,18). Promluva o chlebu totiž poukazuje na dar Boží, který dal lidu na poušti Mojžíš v podobě many a kterým je vlastně Tóra, slovo Boží, jež dává život (srov. Žl 119; Př 9,5). Ježíš naplňuje dávný předobraz v sobě samém: „chléb Boží je ten, který sestupuje z nebe a dává život světu“ (Jan 6,33); „Já jsem chléb života“ (Jan 6,35). „Zákon se zosobnil. V setkání s Ježíšem se takřikajíc živíme samotným živým Bohem, opravdu jíme chléb z nebe.“[192] V promluvě z Kafarnaum se prohlubuje Janův prolog: tam se Logos stává tělem, zde se tělo stává chlebem daným za život světa (Jan 6,51). Ježíš tak naráží na dar sebe samého v tajemství kříže a potvrzuje výrokem o své krvi, dané za nápoj (Jan 6,53). Tak se v tajemství eucharistie ukazuje, co je pravou manou, pravým chlebem z nebe: je to Logos Boha, který se stal tělem, a dal sebe sama za nás ve velikonočním tajemství.

Lukášovo vyprávění o Emauzských učednících nám umožňuje další reflexi o pojítce mezi slyšením Slova a lámáním chleba (srov. Lk 24,13-35). Ježíš jim vychází vstříc den po sobotě, naslouchá slovům jejich zklamané naděje a stává se jejich druhem na cestě, „a vykládal jim, co se ve všech částech Písma na něj vztahuje“ (Lk 24,27). Spolu s tímto pocestným, který se nečekaně stává důvěrníkem jejich života, začínají se oba učedníci na Písmo dívat nově. Co se stalo před několika dny, už se nejeví jako nezdár, ale jako naplnění a nový počátek. Lukášovo evangelium nám říká, že „jim cosi zadržovalo oči, takže ho nepoznali“ (Lk24,16). Ježíšova přítomnost nejprve skrze slova a potom gestem

lámání chleba umožnila učedníkům, aby Ho poznali, a mohli tak nově pocítit to, co předtím prožívali spolu s ním: „což nám nehořelo srdce, když k nám na cestě mluvil a odhaloval smysl Písma“ (Lk 24,32).

55. Z tohoto vyprávění vysvítá, jak samotné Písmo usměrňuje chápání svého nerozlučitelného spojení s eucharistií. „Je proto třeba mít stále na paměti, že slovo Boží, které církev čte a hlásá v liturgii, určitým způsobem přivádí ke svému cíli, k oběti smlouvy a k hostině milosti, tj. eucharistii.“[193] Slovo a eucharistie patří vnitřně natolik k sobě, že jednomu bez druhého nelze porozumět: Slovo Boží se stává svátostným tělem v události eucharistie. Eucharistie nás otevírá pro chápání Písma svatého, tak jako Písmo svaté osvětluje a vysvětluje eucharistické tajemství. Bez uznání reálné přítomnosti Pána v eucharistii by porozumění Písmu zůstalo nedotažené. „Božímu slovu a eucharistickému tajemství proto církev vždycky a všude projevovала a uložila projevovat stejnou úctu, byť ne stejným kultem. Pohnuta příkladem svého zakladatele, nikdy nepřestala slavit velikonoční tajemství, shromažďovat se k četbě „všech Písem, která se něj vztahují“ (Lk 24,27) a aktualizovat památku Páně a svátosti, dílo spásy.“[194]

Sakramentálnost Slova

56. Znovu objevení performativní povahy Božího Slova ve svátostném konání a prohloubení vztahu mezi Slovem a eucharistií, nás přivádí k dalšímu významnému tématu, které vyšlo najevo během zasedání synody a týká se svátostnosti Slova.[195] Je užitečné v této souvislosti zmínit, že papež Jan Pavel II. mluvil o „sakramentálním charakteru zjevení,“ především o „znamení eucharistie, kde neoddělitelná jednota mezi věcí a jejím významem dovoluje postihnout hlubiny tajemství.“[196] Z toho chápeme, že počátkem sakramentality Slova je právě tajemství vtělení: „Slovo se stalo tělem“ (Jan 1,14), realita zjeveného tajemství se nám nabízí v „těle“ Syna. Boží Slovo se tak stává vnímatelné vírou skrze „znamení“ slov a lidských gest. Víra tedy rozpoznává Boží Slovo přijetím gest a slov, jimiž se nám Samo prezentuje. Sakramentální horizont zjevení tedy ukazuje dějinně spásanosnou modalitu, kterou Boží Slovo vstupuje do času a prostoru, stává se partnerem člověka, povoláného přijmout jeho dar ve víře.

Sakramentálnost Slova lze chápat v analogii k reálné přítomnosti Krista pod způsoby proměněného chleba a vína.[197] Přistoupením k oltáři a účastí na eucharistické hostině máme skutečnou účast na těle a krvi Kristově. Hlásání Božího Slova v bohoslužbě, jak připomíná koncilní nauka, zahrnuje uznání, že je přítomen sám Kristus a obrací se na nás,[198] aby byl přijat. O postoji, který je třeba zaujímat jak vůči eucharistii, tak Božímu Slovu, praví Origenes: „Čteme svatá Písma. Myslím, že evangelium je Kristovým tělem; myslím, že svatá Písma jsou jeho učením. A když říká: Kdo nebude jíst mé tělo a pít mou krev (Jan 6,53), třebaže tato slova lze vztahovat také k eucharistickému tajemství, přesto je Kristovo tělo a krev opravdu slovem Písma, je učením Boha. Když přistupujeme k eucharistickému tajemství a kousek nám upadne na zem, jsme vyvedeni z míry. A když nasloucháme Božímu Slovu, je nám do uší vléváno Boží Slovo, Kristovo tělo a krev, a my přemýšlíme o něčem jiném, jak velikému nebezpečí se tak vystavujeme?“[199] Kristus, reálně přítomný ve způsobech chleba a vína, je přítomen analogicky také ve slově pronášeném v liturgii. Prohloubení smyslu sakramentality Božího Slova může tedy usnadnit ucelenější porozumění mystériu zjevení v „činech a slovech, které navzájem vnitřně souvisejí, [200] ku prospěchu duchovního života věřících i pastoračního působení církve.

Písmo svaté a lekcionář

57. Zdůrazněním spojitosti mezi Slovem a eucharistií chtěla synoda právem poukázat také na některé aspekty slavení, jež patří ke službě Slovu. Rád bych odkázal především na důležitost lekcionáře. Reforma přijatá Druhým vatikánským koncilem[201] přinesla své plody ve větší dostupnosti Písma svatého, které je v hojnosti nabízeno zejména v nedělní liturgii. Nynější struktura, kromě toho, že často prezentuje nejdůležitější texty Písma, usnadňuje chápání jednoty božského plánu, prostřednictvím korelace mezi čteními ze Starého a Nového zákona, která „je soustředěna v Kristu a jeho velikonočním tajemství“.[202] Některé těžkosti, které přetrvávají v chápání vztahů mezi čteními obou Zákonů, je třeba chápat ve světle kanonického výkladu, totiž ve vnitřní jednotě celé Bible. Tam kde se to ukazuje nezbytným, mohou kompetentní autority vydat příručky, usnadňující chápání vztahu mezi čteními, která podává lekcionář a která musí být v liturgickém shromáždění čtena v úplnosti podle požadavků denní liturgie. Eventuální jiné problémy a těžkosti je třeba oznámit Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti.

Kromě toho nesmíme zapomínat, že nynější lekcionář latinského ritu má také význam ekumenický, neboť je používán a ceněn také konfesemi, které dosud nemají plné společenství s katolickou církví. Odlišným způsobem je problém lekcionáře kladen ve východních liturgiích katolické církve, po nichž synoda požaduje, aby „byl

směrodatně vzat v potaz“[203] podle tradic a kompetencí vlastních církvím sui iuris a také tady s ohledem na ekumenický kontext.

Hlásání Slova a službě lektorátu

58. Již na synodě o eucharistii byla požadována větší pečlivost při hlásání Božího Slova.[204] Zatímco evangelium je, jak známo, pronášeno knězem nebo jáhnem, jsou první a druhé čtení v latinské tradici čtena pověřeným lektorem, mužem nebo ženou. Zde bych chtěl dát hlas synodálním otcům, kteří i při této příležitosti zdůraznili nezbytnost poskytovat odpovídající formaci[205] pro plnění munus (poslání) lektora při liturgickém slavení[206] a zejména službě lektora, který je v latinském ritu službou laiků. Je nezbytné, aby lektoři pověřeni touto službou, i když nebyli přímo ustanoveni, byli opravdu vhodní a závazně připraveni. Tato příprava musí být jak biblická a liturgická, tak technická: „biblická formace musí lektory učit zařazovat čtení do jejich kontextu a chápat jádro zvěsti zjevené ve světle víry. Liturgická formace musí propůjčovat lektorům určitou snadnost při vnímání smyslu a struktury liturgie Slova a motivace vztahu mezi liturgií Slova a liturgií eucharistickou. Technická příprava musí lektory stále více uvádět do umění přednášet publiku uvolněně a za pomoci moderních zesilovacích prostředků.“[207]

Důležitost homilie

59. „Odlišné jsou úkoly a poslání, které každému náležejí ve vztahu k Božímu Slovu: věřící mu mají naslouchat a medítovat je; jeho výklad však přísluší pouze těm, kteří na základě svátostného svěcení mají poslání učit nebo těm, kteří jsou plněním této služby pověřeni,“[208] to znamená biskupové, kněží a jáhni. Proto je pochopitelná pozornost, která byla na synodě přikládána tématu homilie. Již v apoštolské posynodální exhortaci *Sacramentum caritatis* jsem zmínil, že „v souvislosti s důrazem na Boží slovo je nutno zkvalitnit úroveň homilie. I ona je „důležitým liturgickým prvkem“. Jejím úkolem je napomáhat plnějšmu porozumění a lepší účinnosti Božího slova v životě věřících.“[209] Homilie vskutku představuje aktualizaci biblického poselství způsobem, který věřícího přivádí k objevu přítomnosti a účinnosti Božího slova v dnešku vlastního života. Musí vést k porozumění tajemství, které slaví, vybízet k misii a disponovat shromáždění k vyznání víry, přimluvné modlitbě a eucharistické liturgii. Těm, kteří jsou zvláštní službou pověřeni kázat, má pak tento úkol opravdu ležet na srdci. Je třeba se vyhýbat homiliím rozvláčným a abstraktním, které zatemňují jednoduchost Božího slova, jakož i odbočkám, které zaměřují pozornost spíše na kazatele než na jádro evangelního poselství. Je třeba, aby věřícím bylo zřejmé, že kazateli leží na srdci ukazovat Krista, který má být středem homilie. K tomu je zapotřebí, aby kazatelé byli v důvěrném a ustavičném kontaktu s posvátným textem;[210] připravovali homilii meditací a modlitbou, aby kázali přesvědčivě a procítěně. Synodální shromáždění vybízelo k tomu, aby byly kladeny následující otázky: „O čem vypovídají pronesená čtení? Co říkají mně osobně? Co mám říci společenství s ohledem na konkrétní situaci?“[211] Kazatel se má „jako první nechat interpelovat Božím Slovem, které zvěstuje,“[212] protože, jak praví svatý Augustin: „Je nepochybně neplodné, když kazatel káže Božího Slovo navenek a nenaslouchá mu ve svém nitru.“[213] Je třeba věnovat pozornost zejména nedělním homiliím a slavnostem, ale netřeba opomíjet ani během týdne mše cum populo a pokud možno nabízet krátké reflexe, přizpůsobené situaci a pomáhat tak věřícím přijímat a činit plodným slyšené Boží Slovo.

Vhodnost homiletického direktoria

60. Kázat adekvátně s odkazem na lekciónář je opravdové umění, které je třeba pěstovat. Proto v souvislosti s tím, co požadovala předchozí synoda,[214] žádám kompetentní autority, aby vzhledem k Eucharistickému kompendiu[215] pomysleli také na vhodné prostředky a příručky, které by pomáhali jednotlivým pověřeným služebníkům lépe plnit jejich úkol, jako např. Homiletické direktorium, které by kazatelům mohlo poskytovat užitečnou pomoc při přípravě a plnění jejich služby. Svatý Jeroným připomíná, že kázání musí být potom doprovázeno také svědectvím vlastního života: „Tvé skutky ať neprotiřečí tvým slovům, aby se nestalo, že ti během tvého kázání v kostele někdo namítne: »Proč tedy právě ty tak nejednáš?«... V Kristově knězi musí se myšlení a slovo musí shodovat.“[216]

Boží Slovo, Smíření a Pomazání nemocných

61. Ačkoli má ve vztahu mezi Božím Slovem a svátostmi nepochybně ústřední postavení eucharistie, přesto je dobré zdůraznit význam Písma svatého také v dalších svátostech, zejména ve svátosti pomazání nemocných. Často

bývá odkaz na Písmo svaté v těchto svátostech přehlížen. Je však nezbytné, aby mu v nich byl dán patřičný prostor. Nikdy totiž nelze opominout, že „Boží Slovo je slovem smíření, protože v něm Bůh smiřuje se sebou všechno (srov. 2 Kor 5,18-20; Ef 1,10). Milosrdné odpuštění Boha, vtěleného v Ježíši, hříšníka pozvedá.“[217] Slovo Boží, „osvětčuje věřícího, aby poznal svoje hříchy, volá ho k obrácení a vlévá mu důvěru v Boží milosrdenství.“[218] Aby se prohloubila smírná moc Božího Slova, doporučuje se, aby se kající připravil na zpověď za pomoci vhodného úryvku Písma svatého a mohl začít zpověď čtením a nebo slyšením nějaké biblické výzvy podle toho, co stanoví vlastní obřad. Při vyznání lítosti je pak dobré, aby kající použil „formuli složenou z výroků Písma svatého“[219] stanovenou obřadem. Je dobré, aby se ve zvláštních dobách během roku, anebo pokud se to jeví jako vhodné, konala pokud možno individuální zpověď v rámci kajících pobožností, jak to stanovuje obřad při respektování různých liturgických tradic, v nichž lze za použití vhodných čtení dát větší prostor bohoslužbě Slova.

Také pokud jde o svátost pomazání nemocných, netřeba zapomínat, že „uzdravující síla Božího Slova je živou výzvou k neustálé osobní konverzi v posluchači samotném.“[220] Písmo svaté obsahuje četné pasáže plné útěchy, podpory a léčivé síly, které vycházejí z Božího zásahu. Především je třeba pamatovat na Ježíšovu blízkost trpícím a na to, že On sám vzal na sebe naše bolesti, trpěl z lásky k člověku a daroval tak smysl nemoci a smrti. Je dobré, když se ve farnostech a zejména v nemocnicích podle okolností pravidelně vysluhuje svátost nemocných společně. Při těchto příležitostech ať je dán široký prostor bohoslužbě slova, a nemocným ať je poskytována pomoc žít s vírou vlastní stav utrpení ve sjednocení s výkupnou obětí Krista, jež nás osvobozuje od zla.

Boží Slovo a liturgie hodin

62. Mezi formy modlitby, které vyzdvihují Písmo svaté, patří nepochybně liturgie hodin. Synodální otcové prohlásili, že představuje „privilegovanou formu slyšení Božího Slova, protože uvádí věřící do kontaktu s Písmem svatým a živou tradicí církve.“[221] V první řadě je třeba zmínit hlubokou teologickou a církevní důstojnost této modlitby. „Tím, že církev vykonává v liturgii hodin kněžský úřad své Hlavy, přináší Bohu »bez přestání« (1 Sol 5,17) oběť chvály, tj. ovoce rtů těch, kteří vyznávají jeho jméno (srov. Žid 13,15). Tato modlitba je »hlasem jeho nevěsty, která promlouvá ke svému Ženichovi, ba ještě více: je to modlitba, kterou Kristus spolu se svými tělem (tj. církví) přednáší Otcí« (SC 84).“[222] Druhý vatikánský koncil k tomu prohlásil: „Všichni, kdo to konají, plní jednak povinnost církve a jednak mají podíl na vrcholné cti Kristovy Nevěsty, neboť když Bohu vzdávají chválu, stojí před jeho trůnem ve jménu matky církve.“[223] V liturgii hodin stejně jako ve veřejné modlitbě se ukazuje křesťanský ideál posvěcování celého dne v rytmu naslouchání Božího Slova a modlitbou žalmů, takže každá činnost nachází svůj opěrný bod ve chvále přinášené Bohu.

Ti kteří jsou svým životním stavem povinováni recitovat liturgii hodin, ať žijí věrně tento závazek ku prospěchu celé církve. Biskupové, kněží a jáhni aspirující na kněžství, kteří obdrželi od církve mandát slavit liturgii hodin, mají povinnost konat všechny modlitby každý den.[224] Pokud jde o závaznost této liturgie v katolických církvích východního obřadu *sui iuris*, je třeba sledovat to, co uvádí jejich vlastní kanonické právo.[225] Kromě toho doporučuji komunitám zasvěceného života, aby byli skutečně příkladem ve slavení liturgie hodin, aby mohli být opěrným bodem a inspirací pro duchovní život a pastorační činnost celé církve.

Synoda právem vyjádřila touhu, aby se v lidu Božím tento typ modlitby více rozšířil, zejména recitace chval a nešpor. Tento rozmach mezi věřícími jenom zvětší důvěrnost s Božím Slovem. Je třeba zdůraznit také hodnotu liturgie hodin stanovenou u prvních nešpor neděle a slavností, zejména v katolických církvích východního obřadu. Za tím účelem doporučuji, aby farnosti a řeholní komunity šířili tuto modlitbu tam, kde je to možné, také s účastí věřících.

Boží Slovo a Benedikcionál

63. Také při užívání Benedikcionálu je třeba věnovat pozornost prostoru stanovenému pro četbu, naslouchání a vysvětlení Božího Slova krátkými povzbuzeními. Gesta požehnání v případech, jež stanoví církev, a požádají-li o ně věřící, totiž nejsou izolována, ale mají svůj vlastní vztah k liturgickému životu Božího lidu. V tomto smyslu požehnání jakožto pravé posvátné znamení „čerpá svůj smysl a účinnost hlásáním Božího Slova.“[226] Proto je důležité využívat také tyto příležitosti, aby byly ve věřících rozněcovány plamen a žízeň po každém slovu, které vychází z Božích úst (srov. Mt 4,4).

Konkrétní ukazatele a návrhy pro liturgickou animaci

64. Poté co bylo poukázáno na několik základních prvků vztahu mezi Liturgií a Božím Slovem, bych rád shrnul a zhodnotil některé návrhy a ukazatele dané synodálními otci za účelem usnadňovat v Božím lidu stále větší důvěrnost se Slovem Božím v oblasti liturgických úkonů nebo s nimi souvisejících.

a) Bohoslužby slova

65. Synodální otcové právem povzbudili všechny pastýře, aby ve společenstvích, jež jsou jim svěřena, prosazovali bohoslužby slova.[227] Jde o přednostní příležitost setkání s Pánem. Proto tato praxe může přinést velký užitek věřícím a je třeba jej považovat za důležitý prvek liturgické pastorace. Tyto bohoslužby mají značný význam při přípravě na nedělní eucharistii a dávají věřícím možnost více proniknout do bohatství lekcionáře, rozjímat a modlit se s Písmem svatým, zejména v liturgických obdobích adventu, vánoc, postního a velikonočního období. Slavení bohoslužby slova se dále doporučuje v oněch komunitách, v nichž z nedostatku kněží nelze slavit eucharistickou oběť ve svátečních dnech. V souvislosti s ukazateli podanými v apoštolské exhortaci *Sacramentum caritatis* o nedělních shromážděních, které postrádají kněze,[228] doporučuji, aby byla kompetentními autoritami vypracována obřadní direktoria s uvážením zkušeností místních církví. Takto pak budou v těchto situacích upřednostňovány bohoslužby slova, které živí víru věřících, ale vyhnou se jejich zaměňování za eucharistickou bohoslužbu; „spíše by to měly být privilegované okamžiky modlitby k Bohu za to, aby poslal svaté kněze podle svého srdce.“[229]

Synodální otcové dále doporučili slavit Boží Slovo také u příležitosti poutí, zvláštních svátků, lidových misí, duchovních obnov a zvláštních dnů pokání, odčinění a odpuštění. Pokud jde o různé formy lidové zbožnosti, pak přestože nejde o liturgické úkony a nemají být zaměňovány za liturgii, je dobré, aby se inspirovaly a zvláště aby daly odpovídající prostor četbě a naslouchání Božího Slova, neboť „v biblickém slovu najde lidová zbožnost nevyčerpatelný zdroj inspirace, nepřekonatelné vzory modlitby a plodné tematické nabídky.“[230]

b) Slovo a ticho

66. V nemálo vystoupeních kladli synodální otcové důraz na hodnotu ticha ve vztahu k Božímu Slovu a k jeho recepci v životě věřících.[231] Slovo totiž může být proneseno a slyšeno jedině v tichu, vnějším i vnitřním. Naše doba neprivileguje usebranost a někdy lze nabýt dojmu, že existuje jakási bázeň odpoutat se, být jen na chvíli, od prostředků masové komunikace. Proto je dnes nezbytné vychovávat Boží lid k hodnotě ticha. Znovu odhalit ústřední postavení Božího Slova v životě církve, znamená také odhalit znovu smysl usebranosti a vnitřního ztišení. Velká patristická tradice nás učí, že tajemství Krista se pojí k tichu[232] a pouze v něm může Slovo nalézt příbytek v nás, jako tomu bylo u Marie, jež je neoddělitelně ženou Slova a ticha. Naše liturgie mají toto autentické naslouchání usnadňovat: *Verbo crescente, verba deficiunt*. [233]

Tato hodnota se odráží zejména v liturgii Slova, jež „má být slavena způsobem, který by usnadňoval meditaci.“[234] Ticho je zamýšleno a má být chápáno „jako součást slavení“.[235] Proto vybízím pastýře, aby povzbuzovali chvíle usebranosti, jejichž prostřednictvím je s pomocí Ducha svatého přijímáno srdcem Boží Slovo.

c) Slavnostní hlásání Božího Slova

67. Další návrh, který vzešel ze synody, spočívá v oslavování zejména při důležitých liturgických příležitostech, hlásání Slova, zejména evangelia, použitím evangeliáře, neseného v procesí během úvodních obřadů a potom neseného k ambónu jáhnem nebo knězem, aby bylo čteno. Takto se pomáhá Božímu lidu uznat, že „čtení evangelia tvoří vrchol samotné liturgie Slova.“[236] Podle indikací, obsažených v Pokynech k mešním čtením je dobré docenit hlásání Božího Slova zpěvem, zejména evangelia při určitých slavnostech. Pozdrav, úvodní pozdrav: „Čtení z evangelia... (Lectio sancti evangelii...)“ a závěrečného „Slyšeli jsme Slovo Boží (Verbum Domini)“ by bylo dobré zpívat, aby byla podtržena důležitost toho, co se čte.[237]

d) Boží Slovo v křesťanském chrámu

68. Naslouchání Božímu Slovu mohou usnadňovat určité prostředky, které pomáhají věřícím zvýšit pozornost a které proto netřeba přehlížet. Z tohoto hlediska je nezbytné, aby v sakrálních budovách nebyla zanedbávána akustika při respektování liturgických a architektonických norem. „Biskupové s odbornou pomocí dbají o to, aby při stavbě kostelů bylo zohledňováno, že mají být vhodným místem pro hlásání Slova, meditaci a slavení eucharistie. Posvátné prostory mají být i mimo liturgické konání výmluvné a prezentovat tak křesťanské mysterium ve vztahu k Božímu Slovu.“[238]

Zvláštní pozornost patří ambóně jako místu, odkud je hlášáno Boží Slovo. Musí být umístěna na viditelném místě, ke kterému se spontánně obrací pozornost věřících během liturgie Slova. Je dobré, aby byla fixní, tvořená sochařskými prvky v estetické harmonii s oltářem, aby tak byl znázorněn teologický smysl dvojího stolu Slova a eucharistie. Od ambóny se pronášejí čtení, responsoriální žalm a velikonoční chvalozpěv a lze odtud kázat a přednášet přímluvy.[239]

Synodální otcové kromě toho navrhují, aby v kostelech bylo také čestné místo, kde by bylo umístěno Písmo svaté také mimo bohoslužbu.[240] Je totiž dobré, aby kniha obsahující Boží Slovo zaujímal viditelné a čestné místo uvnitř křesťanského chrámu, ale tak aby nezastiňovala ústřední postavení, jež náleží svatostánku uchovávacímu Nejsvětější svátost.[241]

e) Exkluzivita biblických textů v liturgii

69. Synoda dále zdůraznila to, co již bylo stanoveno také liturgickou normou církve,[242] že totiž čtení z Písma svatého nesmí být nikdy zastoupeno četbou jiných textů, i když by z pastoračního nebo duchovního hlediska mohly být důležité: „žádný text spirituality či literatury nemůže dosáhnout hodnoty a bohatství, jež jsou obsažené v Písmu svatém, které je Božím Slovem.“[243] Jde o starobylé ustanovení církve, které je třeba zachovávat[244] V souvislosti s některými nešvary již papež Jan Pavel II. poukázal na potřebu nikdy nenahrazovat Písmo svaté jinými čteními.[245] Připomínáme, že také Responsoriální žalm je Boží Slovo, kterým odpovídáme na Pánův hlas a proto nesmí být nahrazován jinými texty a zároveň je velmi žádoucí, aby mohl být podáván zpívanou formou.

f) Biblicky inspirovaný liturgický zpěv

70. Vzhledem k podtržení hodnoty Božího Slova během liturgického slavení je třeba mít na paměti také zpěv ve chvílích, které stanovuje vlastní obřad, a upřednostňovat zpěvy jasné biblické inspirace, které dovedou vyjádřit prostřednictvím harmonického souladu slov a hudby krásu Božího slova. V tomto smyslu je dobré docenit ony písně, které nám předala tradice církve a které toto kritérium respektují. Myslím zejména na důležitost gregoriánského zpěvu.[246]

g) Zvláštní ohled na nevidomé/neslyšící

71. V tomto kontextu bych rád zmínil, že synoda doporučila, aby byl brán zvláštní zřetel na ty, kteří v důsledku svého zdravotního stavu mají problém aktivně se účastnit liturgie, jako např. nevidomí a neslyšící. Vybízím tedy, aby křesťanské komunity, je-li to možné, opatřily patřičné prostředky, kterými by se vyšlo vstříc bratřím a sestřím, které trpí touto těžkostí, aby i jim byla dána možnost mít živý kontakt s Pánovým Slovem.[247]

BOŽÍ SLOVO V ŽIVOTĚ CÍRKVE

Setkání s Božím Slovem v Písmu svatém

72. Stejně jako je pravdou, že liturgie je privilegovaným místem pro hlásání, slyšení a slavení Božího Slova, platí také, že toto setkání je třeba připravovat v srdcích věřících a především oni sami by je měli prohlubovat a osvojovat si je. Křesťanský život totiž podstatně charakterizuje setkání s Ježíšem Kristem, který nás volá, abychom ho následovali. Biskupská synoda proto několikrát zdůraznila význam pastorační práce v křesťanských společenstvích, která jsou vlastním prostředím osobního i komunitního setkání s Božím Slovem, aby tak bylo opravdu základem našeho duchovního života. Spolu s ostatními synodálními otci vyjadřují hluboké přání, aby se rozvinulo „nové období větší lásky k Písmu svatému u všech členů Božího lidu, aby se tak rozjímavou a zároveň věřící četbou prohloubil vztah k samotné Ježíšově osobě.“[248]

V dějinách církve nechybějí doporučení svatých o nezbytnosti znát Písmo, aby bylo možné růst v lásce Kristově. Zvlášť evidentní je to u církevních otců. Svatý Jeroným, velký „milovník“ Božího Slova se tázal: „Jak by bylo možné žít bez znalosti Písma, jehož prostřednictvím je poznáván Kristus sám, který je životem věřících?“[249] Byl si dobře vědom, že Bible je nástrojem, „kterým Bůh denně oslovuje věřící.“[250] Tento velký znalec Písma radí urozené Římance Letě ohledně výchovy její dcery: „Zajisti, aby denně studovala nějakou pasáž Písma... Po modlitbě ať následuje četba, a po četbě modlitba... Ať místo šperků a hedvábných šatů miluje božská Písma.“[251] Pro nás

platí to, co svatý znalec Písma napsal knězi Nepotiánovi: „Často čti božská Písma, ba neodkládej svatou knihu nikdy z rukou. Z ní se nauč, čemu máš učit.“[252] Podle příkladu velkého světce, který zasvětil svůj život studiu Bible a který daroval církvi její latinský překlad, takzvanou Vulgátu, a všech svatých církve, kteří učinili středem svého duchovního života setkání s Kristem, obnovme náš závazek prohloubit slovo, které Bůh daroval církvi. Tak bychom mohli dosáhnout „vysokou míru běžného křesťanského života,“[253] která se ustavičně sytí nasloucháním Božího Slova, jak po tom volal papež Jan Pavel II. na počátku třetího tisíciletí.

Biblická animace pastorační činnosti

73. Synoda vyzvala ke zvláštnímu pastoračnímu nasazení, aby bylo zřejmé ústřední místo Božího Slova v církevním životě, a doporučila „rozšiřovat »biblickou pastoraci« nikoli v opozici k jiným pastoračním formám, ale jako biblickou animaci veškeré pastorace.“[254] Nejde tedy o nějaká dodatečná setkání ve farnosti nebo v diecézi, ale o prověření toho, zda v obvyklých aktivitách našich křesťanských komunit ve farnostech, sdruženích a hnutích je skutečně brán zřetel na osobní setkání s Kristem, který se nám sděluje ve svém Slovu. V tomto smyslu, poněvadž „neznalost Písma svatého je neznalostí Krista,“[255] povede biblická animace veškeré řádné i mimořádné pastorace k většímu poznání osoby Krista, Zjevitele Otcova a plnosti božského Zjevení.

Vybízím proto pastýře a věřící, aby brali v potaz důležitost biblické animace. Bude to také nejlepší způsob, jak čelit některým pastoračním problémům, které se vynořily během zasedání synody a které souvisejí např. s expanzí sekt, které šíří znetvořené a účelové výklady Písma svatého. Tam kde věřící nejsou formováni k poznávání Bible podle víry církve na základě živé tradice, vzniká skutečně jakési pastorační prázdno, ve kterém mohou sekty najít úrodnou půdu, do níž zapustí kořeny. Proto je nutné dbát také na vhodnou přípravu kněží a laiků, kteří mohou vyučovat Boží lid k pravému přístupu k Písmu. Kromě toho bylo během synodálních prací také zdůrazněno, že je dobře, když se pastorace vyjadřuje detailně prostřednictvím šíření malých společenství, „tvořených rodinami nebo zakořeněných ve farnostech nebo spojených s různými církevními hnutími a novými komunitami,“[256] je pěstována formace, modlitba a znalost Bible podle víry církve.

Biblická dimenze katecheze

74. Důležitým momentem pastorační animace církve, v níž lze moudře odhalovat ústřední místo Božího Slova, je katecheze, která ve svých odlišných formách a fázích vždycky musí doprovázet Boží lid. Setkání s učedníky z Emauz (Lk 24,13-35) s Ježíšem, jak je popisuje evangelista Lukáš představuje v jistém smyslu vzor katecheze, jejímž jádrem je „výklad Písma“, který je s to podat jedině Kristus (srov. Lk 24,27), který ukazuje jejich naplnění v sobě samém. [257] Tímto způsobem dochází k obrození naděje, jež je silnější než každá porážka, a činí z učedníků přesvědčené a věrohodné svědky Zmrtvýchvstalého.

Ve Všeobecném katechetickém direktoriu nacházíme platné směrnice pro biblicky animovanou katechezi, k nimž rád odkazuji.[258] V této souvislosti bych rád především zdůraznil, že katecheze „musí čerpat a být prostoupena biblickým a evangelním myšlením, duchem a postojem prostřednictvím neustálého kontaktu se samotnými texty“; katecheze „bude tím bohatší a účinnější, čím více bude tyto texty vykládat s porozuměním a srdcem církve, a čím více bude inspirovat reflexí a dvoutisíciletým životem samotné církve.“[25] Je třeba povzbuzovat takto k poznávání hlavních postav, událostí a výrazů posvátného textu. K tomu může posloužit také rozumné memorování některých biblických pasáží, které obzvláště výmluvně vyjadřují křesťanská tajemství. Katechetická činnost v sobě vždycky zahrnuje užívání Písma ve víře a tradici církve, aby tak ona slova byla vnímána jako živá stejně jako je živý Kristus tam, kde jsou dva nebo tři shromážděni v jeho jménu (srov. Mt 18,20). Musí životným způsobem podávat dějiny spásy a obsahy víry církve, aby každý věřící poznal v těchto dějinách také svoje vlastní osudy.

V této perspektivě je důležité zdůraznit vztah mezi Písmem svatým a Katechismem katolické církve, jak to učinil Všeobecný katechetický direktoriu: „Písmo svaté totiž jako „slovo Boží... napsané z vnuknutí Ducha Svatého“ a Katechismus katolické církve, jakožto vyjádření živé tradice církve a bezpečná norma vyučování ve víře, jsou zde proto, aby - každé svým způsobem a vlastní autoritou – učinily katechezi současné církve plodnou.“[260]

Biblická formace křesťanů

75. K dosažení více biblického charakteru veškeré pastorační činnosti církve, jak si to přála synoda, je nezbytně třeba vhodné formace křesťanů a zejména katechetů. V tomto směru je třeba posílit biblický apoštolát, což velice vhodná metoda k dosažení tohoto cíle, jak dokazuje církevní zkušenost. Synodální otcové dále doporučili, aby za pomoci docenění již existujících akademických struktur byla pokud možno zakládána formační centra pro laiky a

misionáře, v nichž by se vyučovalo chápání, životu a hlásání Božího Slova a tam, kde je to nutné, „zakládat specializované instituty biblických studií pro exegety, kteří budou mít solidní teologické porozumění a vnímavost pro kontexty svého poslání.“[261]

Písmo svaté na velkých církevních shromážděních

76. Mezi rozmanitými iniciativami, které mohou být přijaty, synoda navrhuje, aby na shromážděních na diecézní, národní či mezinárodní úrovni bylo více zdůrazňována důležitost Božího Slova, jeho slyšení a četba Bible v duchu víry a rozjímání. Proto lze v rámci národních a mezinárodních eucharistických kongresů, světových dnů mládeže a dalších setkání nalézat větší prostor pro bohoslužbu Slova a chvíle formace biblické povahy.[262]

Slovo Boží a povolání

77. Důrazem na vnitřní požadavek víry prohloubit vztah s Kristem, Božím Slovem mezi námi, chtěla synoda poukázat na fakt, že toto Slovo volá každého v osobních kategoriích a zjevuje tak, že samotný život je povoláním ve vztahu k Bohu. To znamená, že čím více prohlubujeme náš osobní vztah s Pánem Ježíšem, tím více si všímáme, že nás povolává ke svatosti skrze definitivní rozhodnutí, jimiž svým životem odpovídáme na jeho lásku přijímáním poslání a služeb, kterými roste církve. V tomto horizontu lze chápat výzvy, které synoda adresovala všem křesťanům, aby jakožto pokřtění, ale také jakožto povolání k životu podle různých životních stavů, prohloubili vztah k Božímu Slovu. Tady se dotýkáme jednoho ze stěžejních bodů nauky Druhého vatikánského koncilu, který zdůraznil povolání všech věřících ke svatosti, každého podle jeho vlastního životního stavu.[263] A naše povolání ke svatosti nalézáme v Písmu svatém: „budte svatí, neboť já, Hospodin, váš Bůh jsem svatý“ (Lv 11,44; 19,2; 20,7). Svátý Pavel potom ukazuje na jeho kristologický kořen: Otec si nás v Kristu „vyvolil ještě před stvořením světa, abychom byli před ním svatí a neposkvrnění v lásce“ (Ef 1,4). Takto se každý můžeme cítit osloveni jeho pozdravem bratřím a sestrám římské komunity: „všem, které Bůh miluje a které povolal do stavu svatých: milost vám a pokoj od Boha, našeho Otce, a od Pána Ježíše Krista!“ (Řím 1,7).

a) Slovo Boží a svěcení služebníci

78. Pastýřům církve nyní připomínám především to, co prohlásila synoda: „Boží Slovo je nezbytně zapotřebí pro formaci srdce dobrého pastýře, služebníka Slova.“[264] Biskupové, presbyteři a jáhni si v žádném případě nemohou myslet, že žijí svoje povolání a poslání, aniž by rozhodně a nově usilovali o posvěcení, které má v kontaktu s Biblií jeden ze svých opěrných sloupů.

79. Těm, kteří jsou povoláni k biskupské službě bych rád zdůraznil, co prohlásil papež Jan Pavel II. v posynodální apoštolské exhortaci Pastores gregis. K výživě a pokroku duchovního života musí biskup vždycky klást „na první místo četbu a meditaci Božího slova. Každý biskup se má stále svěřovat a cítit se svěřený „Bohu a slovu jeho milosti, které má moc vzdělávat a zjednat dědictví (ve společenství) všech posvěcených.“ (Sk 20,32). A proto dříve než bude biskup spolu se svými kněžími a jako každý věřící, i sama církve předávat Slovo, musí Slovu naslouchat. Musí být jakoby »uvnitř« Slova, aby se jím nechal chránit a živit jako v mateřském lůně.“[265] Po vzoru Panny Marie, Virgo audiens a královny apoštolů doporučuji všem bratřím v biskupské službě častou osobní četbu a ustavičné studium Písma svatého.

80. Také kněze bych rád odkázal na slova svého ctihodného předchůdce, který v Pastores dabo vobis připomíná, že „kněz je především služebníkem slova Božího, je posvěcen a poslán hlásat evangelium o království Božím, volat každého člověka k poslušnosti víry a vést věřící ke stále hlubšímu poznání a účasti na Božím tajemství, jež se nám zjevilo a bylo sděleno v Kristu.“ Aby mohl odpovídajícím způsobem tento úkol plnit, musí především sám rozvíjet velkou důvěrnou znalost slova Božího: „nevystačí s poznáním jazykových nebo exegetických aspektů, i když to je nezbytné; musí se k Božímu slovu přiblížit srdcem chápavým a připraveným modlitbou, aby Boží slovo proniklo hluboce do jeho myšlenek a do jeho citů a vyvolalo v něm nové smýšlení - »myšlenky Kristovy« (1 Kor 2,16)“[266]– tak aby jeho slova, rozhodnutí a jeho postoje byly stále více transparentnější zvěstí a svědectvím evangelia; „pokud »zůstane« ve slově, stane se kněz dokonalým učedníkem Pána; pozná pravdu a bude skutečně svobodný.“[267] Povolání ke kněžství v posledku žádá, abychom byli reálně posvěceni »v pravdě«. Sám Ježíš formuluje tento požadavek ve vztahu ke svým učedníkům: „Posvěť je v pravdě; tvé slovo je pravda. Jako jsi mne poslal do světa, tak i já jsem je poslal do světa“ (Jan 17,17). Učedníci jsou tak v jistém smyslu „vtaženi do Božího nitra tím, že byli ponořeni do Božího Slova. Boží Slovo je jakýmsi obmytím, které je očišťuje, tvůrčí mocí, jež je proměňuje v bytí

Boha.“[268] (Jan 14,6). Nejhlubší význam Ježíšovy modlitby k Otci „Posvět je v pravdě“ pak říká: „učíš je jedno se mnou, Kristem. Spoj je se mnou. Vtáhni je do mého nitra. A skutečně, existuje v posledku jenom jediný kněz Nové Smlouvy, samotný Ježíš Kristus.“[269] Je tedy nezbytné, aby si kněží byli stále hlouběji vědomi této skutečnosti.

81. Chtěl bych poukázat na místo Božího Slova také v životě těch, kteří jsou povoláni k diakonátu, nejenom jako stupni předcházejí presbyterátu, ale jako trvalé služby. Direktorium trvalé jáhenské služby tvrdí, že z teologické identity jáhna „vyplývají jasně obrysy její specifické spirituality, která se podstatně prezentuje jako spiritualita služby. Výsadním vzorem je Kristus služebník, který žil naprosto ve službě Bohu pro dobro lidí.“[270] V této perspektivě je zřejmé, proč „je charakteristickým prvkem jáhenské služby Boží Slovo, které je jáhen povolán spolehlivě zvěstovat, věřit v to, co hlásá, vyučovat to, co věří a žít to, co učí.“[271] Doporučuji proto, aby se jáhni ve svém životě sytili četbou víry Písma svatého a jeho pravým výkladem, vzájemným vztahem mezi Písmem a Tradicí a zejména užitím Písma při kázání, katechezi a v pastorační aktivitě vůbec.[272]

b) Boží Slovo a kandidáti služebného kněžství

82. Synoda kladla velký důraz na rozhodující roli Božího Slova v duchovním životě kandidátů kněžství: „Kandidáti kněžské služby se musí naučit milovat Boží Slovo. Ať je Písmo duší jejich teologické formace s neodmyslitelným důrazem na cirkulaci mezi exegezí, teologií a misijní činností.“[273] Kandidáti služebného kněžství jsou povoláni ke hlubokému osobnímu vztahu se Slovem Božím, zejména v modlitbě lectio divina, protože tímto vztahem se žíví samotné povolání: Ve světle a moci Božího Slova může být objeveno, pochopeno, milováno a následováno vlastní povolání a splněno vlastní poslání, když sytí své srdce myšlenkami Božími, takže víra jakožto odpověď Slovu se stává novým kritériem posuzování a hodnocení lidí, věcí, událostí a problémů.[274]

Tato pozornost k rozjímavé četbě Písma nesmí žádným způsobem živit nějakou dichotomii ve vztahu k exegetickému studiu, které je během formace vyžadováno. Synoda doporučila, aby seminaristům bylo konkrétně pomáháno vidět vztah mezi biblickým studiem a modlitbou spolu s Písmem. Studium Písma má upevňovat vědomí mystéria Božího zjevení a živit postoj rozjímavé odpovědi Pánu, který oslovuje. Autentický život modlitby pak bude moci jen přispívat k tomu, aby v duši kandidáta stále více rostla touha poznávat Boha, který se zjevil ve svém Slovu jako nekonečná láska. Proto je třeba maximálně pečovat o to, aby v životě seminaristů byla kultivována vzájemnost studia a modlitby. Tomuto účelu nepochybně poslouží, budou-li kandidáti uvedeni do studia Písma svatého metodami, které usnadňují celistvý přístup.

c) Boží Slovo a zasvěcený život

83. Synoda ve vztahu k zasvěcenému životu především připomněla, že „se rodí z naslouchání Božímu Slovu a přijímá evangelium jako normu svého života.“[275] Život v následování Krista čistého, chudého a poslušného je tak jakousi „živou »exegezí« Božího Slova.“[276] Duch svatý, moc, kterou byla napsána Bible, je tím, který osvěcuje „novým světlem Boží Slovo v zakladatelích a zakladatelkách. Z něho vyvěrá každé charisma a každá Řehole chce být jeho vyjádřením,“[277] čímž dává počátek a směr křesťanskému životu poznamenaných evangelní radikalitou. Chtěl bych připomenout, že velká mnišská tradice považovala rozjímání Písma svatého, zejména formu lectio divina, vždycky za konstitutivní fakt vlastní spirituality. Také dnes jsou starobylé i nové způsoby zasvěcení povolány být opravdovými školami duchovního života, v nichž se čte Písmo podle Ducha svatého v církvi, aby z toho měl užitek všechn lid Boží. Synoda proto doporučuje, aby v komunitách zasvěceného života nikdy nechyběla solidní formace k věřící četbě Bible.[278]

Rád bych ještě tlumočil pozornost a vděčnost, které synoda vyjádřila zejména k formám kontemplativního života, které svým specifickým charismatem věnují mnoho času napodobování Matky Boží, která ustavičně meditovala nad slovy a skutky svého Syna (srov. Lk 2,19.51) a Marie z Betánie, která usedla Pánovi k nohám, aby naslouchala jeho slovu (srov. Lk 10,38). Obracím se v myšlenkách zejména k těm, kteří žijí v klauzuře formou oddělení od světa a nacházejí vnitřnější spojení s Kristem, srdcem světa. Dnes potřebuje církev více než kdy jindy svědectví těch, kteří se snaží „nedávat ničemu přednost před láskou ke Kristu.“[279] Dnešní svět je často příliš pohlcen zevnější činností, v níž mu hrozí, že zbloudí. Kontemplativní muži i ženy nám svým životem modlitby, nasloucháním a meditováním Božího Slova připomínají, že nejenom chlebem živ jest člověk, ale každým slovem, které vychází z úst Boha (srov. Mt 4,4). Proto by všichni věřící měli mít na paměti, že takováto forma života „ukazuje dnešnímu světu to, co nejdůležitější a v posledku jedině rozhodující, že totiž existuje poslední důvod, pro který stojí za to žít, tj. Bůh a

Jeho nezměrná láska.“[280]

d) Boží Slovo a věřící laici

84. Synoda obrátila několikrát pozornost k věřícím laikům spolu s poděkováním za jejich nasazení při šíření evangelia v různých oblastech každodenního života, v práci, ve škole, v rodině a ve výchově, která v těchto posledních desetiletích stále více roste co do kvality a svatosti.[281] Tato odpovědnost, vyvozuji se ze křtu, se má rozvíjet stále uvědomělejším křesťanským životem, schopným poskytovat „důvody naděje“ (1 Petr 3,15), která je v nás. Ježíš v Matoušově evangeliu ukazuje, že „pole je svět. Dobré sémě jsou synové království“ (13,38). Tato slova platí zejména pro křesťanské laiky, kteří žijí své povolání ke svatosti životem podle Ducha, který se vyjadřuje „především v jejich začlenění do časných skutečností a v jejich účasti na pozemských činnostech.“[282] Mají zapotřebí být formováni k rozlišování vůle Boží prostřednictvím důvěrnosti s Božím Slovem, čteným a studovaným v církvi pod vedením právoplatných pastýřů. Tuto formaci mohou čerpat ve školách velkých církevních spiritualit, jejichž kořenem je stále Písmo svaté. Diecéze ať podle svých možností poskytují formace laikům, kteří nesou zvláštní církevní odpovědnost.[283]

e) Boží Slovo, manželství a rodina

85. Synoda zaznamenala potřebu zdůraznit také vztah mezi Božím Slovem, manželstvím a křesťanskou rodinou. „Hlásáním Božího slova odhaluje církev křesťanské rodině její pravou totožnost, to, čím podle Pánova plánu je a má být.“[284] Proto netřeba nikdy ztrácet ze zřetele, že „Boží Slovo stojí u počátku manželství (srov. Gen 2,24). Ježíš sám zařadil manželství mezi instituce svého království (srov. Mt 19,4-8)“ a povýšil na svátost to, co je původně vepsáno do lidské přirozenosti. „Při slavení svátosti manželství pronášejí muž i žena prorocká slova vzájemného darování, bytí „jedním tělem“, znamením tajemství jednoty Krista a církve (srov. Ef 5,31-32).“[285] Věrnost Božím Slovu nás nutí zdůraznit, že tato instituce je dnes z mnoha stran vystavena útokům soudobé mentality. Vzhledem k rozšířenému citovému nepořádku a způsobům myšlení, které banalizují lidské tělo a rozdílnost pohlaví, Boží Slovo potvrzuje původní dobrotu člověka, stvořeného jako muže a ženu a povoláného k věrné, vzájemné a plodné lásce. Z velkého snubního tajemství vychází nepřehlédnutelná odpovědnost rodičů vůči vlastním dětem. K autentickému otcovství a mateřství totiž patří sdílení a dosvědčování smyslu života v Kristu. Prostřednictvím věrnosti a jednoty rodinného života jsou manželé pro své vlastní děti prvními hlasateli Božího Slova. Církevní společenství je má podporovat a pomáhat jim rozvíjet modlitbu v rodině, naslouchání Slovu a četbu Bible. Synoda si proto přeje, aby každá domácnost měla svoji Bibli a důstojně ji opatrovala, aby ji mohla číst a modlit se s ní. Nezbytná pomoc může být poskytována kněžími, jáhny anebo dobře připravenými laiky. Synoda také doporučila zakládání malých společenství mezi rodinami, v nichž se pěstuje společná modlitba a meditace vhodných pasáží z Písma. [286] Manželé si pak připomenou, že Boží Slovo je drahocennou pomocí také v nevyhnutelných těžkostech manželského a rodinného života.[287]

V tomto kontextu bych rád poukázal na to, co synoda doporučila ohledně úkolu žen ve vztahu k Božím Slovu. Přínos „ženského génia“,[288] jak řekl papež Jan Pavel II., k poznání Písma jakož i k ostatnímu životu církve, je dnes širší než v minulosti a týká se nyní i oblasti samotných biblických studií. Synoda se pozastavila zejména u neodmyslitelné role žen zejména v rodině, ve výchově, v katechezi a předávání hodnot díky jejich zvláštnímu charismatu. „Dovedou totiž podněcovat naslouchání Slovu i osobní vztah k Bohu, sdělovat smysl odpuštění a evangelního sdílení“[289] a zároveň být nositelkami lásky, učitelkami milosrdenství a tvůrkyněmi pokoje, rozdávat vroucnost a lidskost ve světě, který příliš často hodnotí lidi chladnými kritérii užitku a výnosu.

Rozjímavá četba Písma svatého a »lectio divina«

86. Synoda opakovaně zdůrazňovala požadavek rozjímavého přístupu k posvátnému textu zejména s ohledem na lectio divina[290] jakožto nezbytného faktoru duchovního života každého věřícího v různých službách a životních stavech. Boží Slovo je základem každé autentické křesťanské spirituality. Synodální otcové tak vyjádřili soulad s tím, co tvrdí Dei Verbum: „Ať tedy rádi přistupují přímo k posvátnému textu jak prostřednictvím posvátné liturgie, která oplývá božskými výroky, tak ve zbožné četbě nebo prostřednictvím vhodných vzdělávacích zařízení nebo pomocí jiných prostředků, které se v naší době všude chvályhodně šíří se souhlasem, a péčí pastýřů církve. Ať však pamatují, že četba Písma svatého má být provázena modlitbou.“[291] Koncilní reflexe tím měla v úmyslu navázat na velkou patristickou tradici, která vždycky doporučovala přistupovat k Písmu v dialogu s Bohem. Svatý Augustin říká: „Tvá modlitba je tvoje slovo obrácené k Bohu. Když čteš Bibli, mluví k tobě Bůh. Když se modlíš, mluvíš k Bohu ty.“[292] Origenes, jeden z učitelů této četby Bible, tvrdí, že porozumění Písmu vyžaduje spíše než

studium důvěrnost s Kristem a modlitbu. Je vskutku přesvědčen, že přednostní cestou k poznání Boha je láska, a že nelze dojít autentické scientia Christi bez lásky k Němu. V dopise Řehořovi, velkému alexandrijskému teologovi doporučuje: „Věnuj se lectio božského Písma; konej to vytrvale. Zavaž se k lectio s úmyslem věřit a líbit se Bohu. Pokud se během lectio ocitneš před zavřenou branou, zaklepej a otevře ti onen strážce, o kterém Ježíš řekl: »Strážce mu je otevře«. Tak přistupuj k lectio divina, hledej oddaně a s neotřesitelnou důvěrou v Boha smysl božského Písma, který se v něm skrývá v obrovské šíři. Nesmíš se však spokojit s tlčením a hledáním: k porozumění věcí Božích potřebuješ absolutně oratio. Právě k tomu nás vyzval Spasitel, který nám řekl nejenom „Hleďte a naleznete“ a „tlučte a bude vám otevřeno,“ ale také „Proste a bude vám dáno.“[293]

V této souvislosti je však třeba se vyhnout riziku individualistického přístupu a mít na paměti, že Boží Slovo je nám dáno právě k vytváření společenství, aby nás sjednotilo s Pravdou na naší pouti k Bohu. Je to Slovo, které se obrací ke každému osobně, ale je také Slovem, které buduje společenství, vytváří církve. Proto máme zbožnou četbou přistupovat k posvátnému textu v církevním společenství. „Společná četba je skutečně velmi důležitá, protože živým podmětem Písma svatého je Boží lid, církev... Písmo nepatří minulosti, protože jeho podmět, Boží lid inspirovaný samotným Bohem, je stále tentýž, a Slovo je tudíž stále živé v živém podmětu. Proto je důležité číst Písmo svaté a slyšet Písmo svaté ve společenství církve, to znamená se všemi velkými svědky tohoto Slova, počínaje prvními otci až ke svatým dneška, až k dnešnímu učitelskému úřadu.“[294]

Privilegovaným místem rozjímavé četby Písma svatého je proto liturgie, zejména eucharistie, kde se slavením Těla a Krve Krista ve svátosti aktualizuje samo Slovo mezi námi. V jistém smyslu má rozjímavá, osobní i komunitní četba být prožívána v souvislosti se slavením eucharistie. Jako eucharistická adorace připravuje, doprovází a následuje eucharistickou liturgií,[295] tak rozjímavá, osobní a komunitní četba prohlubuje to, co církev slaví hlásáním Slova na liturgickém poli. Těsný vztah lectio a liturgie umožňuje lépe chápat kritéria, která mají vést četbu v kontextu pastorační a duchovního života Božího lidu.

87. V dokumentech, které připravovaly a provázely synodu, byla řeč o různých metodách plodného užívání Písma svatého ve víře. Nicméně, větší pozornost byla právem věnována lectio divina, která je „vskutku schopná otevřít věřícímu poklad Božího Slova, ale také vytvořit setkání s Kristem, živým božským slovem.“[296] Chtěl bych zde krátce poukázat na její základní kroky: zahajuje se četbou (lectio) textu, který vyvolá otázku po autentickém poznání jeho obsahu: co říká biblický text sám o sobě? Bez tohoto momentu se riskuje, že se text stane pouhou záminkou k tomu, abychom se nikdy neodpoutali od svých vlastních myšlenek. Potom následuje meditace (meditatio), která klade otázku: co říká biblický text nám? Tady se má každý osobně, ale také jako součást komunity, nechat oslovit a zpochybnit, poněvadž nejde slova pronesená v minulosti, nýbrž v přítomnosti. Potom přichází chvíle modlitby (oratio), která předpokládá otázku: co řekneme Pánu v odpověď na jeho Slovo? Modlitba jako žádost, prosba a poděkování je první nezastupitelný způsob, kterým nás Slovo mění. Lectio divina končí kontemplací (contemplatio), během níž přijímáme od Boha jako dar Jeho způsob posuzování reality a ptáme se: jaké obrácení mysli, srdce a život od nás žádá Pán? Svátý Pavel v listě Římanům v této souvislosti prohlašuje: „nepřizpůsobujte se už tomuto světu, ale změňte se a obnovte svoje smýšlení, abyste dovedli rozeznat, co je vůle Boží, co je dobré, bohulibé a dokonalé“ (Řím 12,2). Kontemplace v nás totiž začíná vytvářet moudrý pohled na realitu podle Boha a rodí v nás „myšlenky Kristovy“ (1 Kor 2,16). Boží Slovo se tu prezentuje jako kritérium rozlišování: je „plné života a síly, ostřejší než každý dvojsečný meč: proniká až k rozdělení duše a ducha, kloubů a morku, a pronáší soud i nad nejnvtitnějšími lidskými myšlenkami a hnutími“ (Žid 4,12). Je dobré také připomenout, že dynamika lectio divina nekončí, dokud nepřejde k actio, tedy k činu, kterým se život věřícího stává darem pro druhé v lásce.

Tyto pasáže, na které jsme poukázali, nacházíme shrnuty vytríbenou formou v postavě Matky Boží. Maria představuje pro každého věřícího vždycky vzor chápavého přijetí božského Slova, která „to všechno uchovávala v srdci a rozvažovala o tom“ (Lk2,19; srov. 2, 51), to znamená – jak praví řecký originál – že dovedla nalézat hluboké jádro, jež spojuje zdánlivě oddělené události, skutky a věci ve velkém Božím plánu.“[297]

Chtěl bych také poukázat na to, co bylo doporučováno během synody ohledně osobní četby Písma jako skutku, s nímž se pojí možnost získat podle obvyklých podmínek církve odpustky pro sebe či pro zesnulé.[298] Praxe odpustků[299] v sobě zahrnuje jak nauku o nekonečných zásluhách Krista, které církev jako služebnice vykoupení rozděluje a aplikuje, tak také společenství svatých, a říká nám „že jsme sjednoceni vzájemně v Kristu a že nadpřirozený život každého může být prospěšný druhým.“[300] V této perspektivě nás četba Božího Slova jakožto postní praxe podporuje na cestě pokání a obrácení a umožňuje nám prohloubit smysl církevní příslušnosti a přináší

větší důvěrnost s Bohem. Jak tvrdil svatý Ambrož: bereme-li do rukou Písmo svaté a čteme je spolu s církví, vrací se člověk do ráje, aby tam chodil s Bohem.[301]

Boží Slovo a mariánská modlitba

88. S ohledem na nerozlučitelný vztah Božího Slova a Marie z Nazareta vybízím společně se synodálními otci, aby byly mezi věřícími, zejména v rodinném životě, uplatňovány mariánské modlitby jako prostá pomoc při rozjímání svatých tajemství, podávaných Písmem. Velmi užitečným nástrojem je například osobní i společná recitace svatého růžence,[302] který spolu s Marií probírá tajemství života Kristova,[303] která papež Jan Pavlem II. rozšířil o tajemství světla.[304] Je vhodné doprovázet oznámení jednotlivých tajemství krátkými výňatky z Písma, týkajícími se příslušného tajemství a tak usnadňovat zapamatování významných sdělení Písma ve vztahu k tajemstvím Kristova života.

Synoda kromě toho právem doporučila šířit mezi věřícími recitaci modlitby Anděl Páně. Jde o jednoduchou a hlubokou modlitbu, která nám spolu s Matkou Boží umožňuje konat „denní památku mystéria Vtělení.“[305] Je více než vhodné, aby Boží lid, rodiny a společenství zasvěcených osob byli věrni této mariánské modlitbě, kterou tradice doporučuje recitovat ráno, v poledne a večer. V modlitbě Angelus Domini prosíme Boha, aby na přímlovu Panny Marie bylo také nám dáno plnit vůli Boží jako Ona a přijmout do sebe Jeho Slovo. Tato praxe může posilovat autentickou lásku k mystériu Vtělení.

Také některé starobylé modlitby křesťanského Východu, které ve vztahu k Theotokos, Bohorodičce, hledí na celé dějiny spásy, si zaslouží, aby byly poznány, ceněny a šířeny. Máme na mysli především Akathistos a Paraklesis. Jde o chvalozpěvy zpívané formou litanií, proniknuté církevní vírou a biblickými odkazy, které pomáhají věřícím rozjímat spolu s Marií o tajemstvích Krista. Především úctyhodný hymnus k Matce Boží, zvaný Akathistos – což znamená zpívaný ve stoje – představuje jednu z nejvznešenějších výrazů mariánské zbožnosti byzantské tradice.[306] Modlit se těmito slovy rozšiřuje duši a disponuje k pokoji, který přichází shůry, od Boha, k onomu pokoji, kterým je Kristus sám, narozený z Marie pro naši spásu.

Boží Slovo a Svatá země

89. Připomenutím Božího Slova, které se stalo tělem v lůně Marie Nazaretské, se nyní naše srdce obrací k oné zemi, v níž se naplnilo tajemství našeho vykoupení a z níž se Boží Slovo šíří až na konec země. Slovo se totiž vtělilo působením Ducha svatého v přesném okamžiku a na konkrétním místě, v cípu země na hranicích římského impéria. Proto čím více nahlížíme univerzalitu a jedinečnost osoby Krista, tím více s vděčností hledíme na onu zemi, v níž se Ježíš narodil, žil a daroval sebe samého za nás všechny. Kameny, po kterých kráčel náš Vykupitel, zůstávají prostoupeny pamětí a nadále „křičí“ Dobrou zprávu. Proto synodální otcové připomněli příhodné vyjádření, které označuje Svatou zemi za „páté evangelium“.[307] Jak důležité je, aby také v těchto krajích byla křesťanská společenství, navzdory tolika těžkostem! Biskupská synoda vyjadřuje hlubokou blízkost všem křesťanům, kteří žijí v Ježíšově zemi a dosvědčují víru ve Vzkříšeného. Tady jsou křesťané povoláni sloužit nejenom jako „maják víry celé všeobecné církvi, ale také jako kvas harmonie, prozíravosti a vyváženosti uprostřed života společnosti, která tradičně byla a nadále je pluralistická, multietnická a multináboženská.“[308]

Svatá země dodnes právem zůstává cílem poutí křesťanského lidu jakožto gest modlitby a pokání, jak dosvědčují již ve starověku autoři jako svatý Jeroným.[309] Čím více obrácíme svůj pohled a srdce k pozemskému Jeruzalému, tím více se v nás rozněcuje touha po Jeruzalému nebeském, pravém cíli každé pouti, a vroucí přání, aby Ježíšovo jméno, ve kterém jedině je spása, bylo všemi uznáno (srov. Sk 4,12).

TŘETÍ ČÁST: VERBUM MUNDO

„Boha nikdo nikdy neviděl. Jednorozený Bůh, který spočívá v náručí Otcově, ten o něm podal zprávu“ (Jan 1,18)

POSLÁNÍ CÍRKVE: HLÁSAT BOŽÍ SLOVO

Slovo od Otce a k Otcí

90. Svatý Jan ve čtvrtém evangeliu i ve svých listech klade velký důraz na základní paradox křesťanské víry: na jedné straně tvrdí, že „Boha nikdo nikdy neviděl“ (Jan 1,18; srov. 1 Jan 4,12). Naše obrazy, pojmy či slova nikterak nemohou definovat či změřit nekonečnou realitu Nejvyššího. Zůstává Deus semper maior. On však také tvrdí, že Slovo se skutečně „stalo tělem“ (Jan1,14). Jednorozený Syn, který spočívá v náručí Otcově, zjevil Boha, kterou

„nikdo nikdy neviděl“ (Jan 1,18). Ježíš Kristus k nám přichází „plný milosti a pravdy“ (Jan 1,14), které jsou nám skrze něho dány (srov. Jan 1,17); neboť „všichni jsme dostali z jeho plnosti, a to milost za milostí“ (Jan 1,16). Tímto způsobem evangelista Jan v prologu kontemplanuje Slovo od jeho bytí u Boha k jeho vtělení, až k jeho návratu do Otcovy náruče kam s sebou přináší naše lidství, které si navždy přisvojil. V tomto svém vyjití od Otce a návratu k Němu (srov. Jan 13,3; 16,28; 17,8.10) se nám prezentuje jako „Zpravodaj“ Boha (srov. Jan 1,18). Svátý Irenej totiž tvrdí, že „Syn je Zjevitel Otce.“[310] Ježíš Nazaretský je takřikajíc „exegetou“ Boha, kterého „nikdo nikdy neviděl“. „On je obraz neviditelného Boha“ (Kol 1,15). Tady se naplňuje Izaiášovo proroctví o účinnosti Pánova Slova: jako déšť a sníh padají z nebe, aby daly vypučit zemi, tak se Boží Slovo „nevrátí ke mně bez účinku, ale vše, co jsem chtěl, vykoná a zdaří se mu, k čemu jsem ho poslal“ (Iz 55,10). Ježíš Kristus je tímto definitivním a účinným Slovem, které vyšlo od Otce a vrátilo se k Němu, přičemž dokonale uskutečnilo ve světě jeho vůli.

Hlásat světu „Logos“ Naděje

91. Slovo Boží nám sdělilo božský život, který mění tvář země a všechno obnovuje (srov. Zjev 21,5). Jeho Slovo se na nás vztahuje nejenom jako na příjemce Božího Zjevení, ale také jako na jeho hlasatele. On, poslaný Otcem splnit jeho vůli (srov. Jan 5,36-38; 6,38-40; 7,16-18) nás přitahuje k sobě a zapojuje nás do svého života a poslání. Duch Vzkříšeného tak uzpůsobuje náš život k účinnému hlásání Slova v celém světě. To je zkušenost prvotního křesťanského společenství, které přihlíželo šíření Slova (srov. Sk 6,7) skrze hlásání a svědectví. Chtěl bych zde poukázat zejména na život svatého apoštola Pavla, muže zcela uchváceného Pánem (srov. Flp 3,12) - „nežiji už já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,20) – a jeho poslání: „běda mi, kdybych nehlásal evangelium!“ (1 Kor 9,16), který si byl vědom, že v Kristu byla skutečně zjevena spása všech národů, vysvobození z otroctví hříchu a vstup do svobody dětí Božích.

Církev vskutku světu hlásá Logos Naděje (srov. 1 Petr 3,15); člověk potřebuje „velkou Naději“, aby mohl žít vlastní přítomnost, velkou nadějí, která je Bohem, „který nese lidskou tvář a »miloval nás až do krajnosti« (Jan 13,1).“[311] Proto je církev ve své podstatě misionářská. Nemůžeme si nechávat pro sebe slova věčného života, která nám byla dána v setkání s Ježíšem Kristem a která jsou pro všechny, pro každého člověka. Každý člověk naší doby, ať už si to uvědomuje či nikoli, potřebuje tuto zvěst. Pán ať vzbudí mezi lidmi nový hlad a novou žízeň po Pánových slovech jako v časech proroka Ámose (srov. Am 8,11). My jsme odpovědní za předávání toho, co jsme milostí obdrželi.

Z Božího Slova poslání církve

92. Biskupská synoda silně zdůraznila nezbytnost posílit v církvi misijní vědomí, přítomné v Božím lidu již od počátků. První křesťané chápali svoje misijní zvěstování jako nezbytnost vyplývající ze samotné povahy víry: Bůh, v něhož věřili, byl Bohem všech, jediný a pravý Bůh, který se ukázal v dějinách Izraele a nakonec ve svém Synu a podal tak odpověď, kterou všichni lidé ve svém nitru očekávají. První křesťanská společenství vnímala, že jejich víra není nějakou zvláštní kulturní zvyklostí, která se liší podle národů, nýbrž patří do oblasti pravdy, která se týká všech lidí stejně.

A je to znovu svatý Pavel, který nám svým životem osvětluje smysl křesťanského poslání a jeho původní univerzalitu. Vzpomeňme na epizodu vyprávěnou ve Skutcích apoštolů na Athénském Areopagu (srov. 17,16-34). Apoštol národů navazuje dialog s lidmi různých kultur u vědomí, že tajemství Boha, Neznámého, o kterém má každý člověk tušení, byť nejasné, se skutečně zjevil v dějinách: „co vy tedy neznáte, a přece to ctíte, to já vám zvěstuji“ (Sk 17,23). Novost křesťanského poselství je totiž možnost říkat nyní všem národům: „On se ukázal. On osobně. A nyní je otevřena cesta k Němu. Novost křesťanské zvěsti nespočívá v nějaké myšlence, nýbrž ve faktu, že On se zjevil.“[312]

Slovo a Boží království

93. Poslání církve proto nemůže být pokládáno za volitelnou či dodatečnou skutečnost církevního života. Je třeba nechat Ducha svatého, aby nás přisvojil Kristu samému a podílet se tak na jeho poslání: „Jako Otec poslal mne, tak já posílám vás“ (Jan 20,21), a předávat tak Slovo celým životem. Je to Slovo samo, jež nás přivádí k bratřím: je to Slovo, které osvětluje, očisťuje a obrací. My nejsme nic než služebníci.

Je tedy nezbytné objevit znovu naléhavost a krásu hlásání Slova o příchodu Božího království, hlášaného samotným Kristem. V tomto smyslu obnovme vědomí, jež bylo tak důvěrně známé církevním otcům, že totiž obsahem Slova je Boží království (srov. Mk 1,14-15), kterým je – jak působivě připomíná Origenes[313] - samotná

Ježíšova osoba (Autobasileia). Pán nabízí spásu v každé době. Všichni vnímáme, jak je nezbytné, aby Kristovo světlo osvětlovalo každé lidské prostředí: rodinu, školu, kulturu, práci, volný čas a další sektory života společnosti. [314] Nejde o hlásání utěšujícího, nýbrž pronikavého slova, které volá k obrácení, umožňuje setkat se s Tím, skrze Něhož vzkvétá nové lidstvo.

Všichni pokřtěni jsou odpovědní za hlásání

94. Poněvadž veškerý Boží lid je lidem „poslaným“, synoda zdůraznila, že „misijní poslání zvěstovat Boží Slovo je úkolem všech učedníků Ježíše Krista jako důsledek jejich křtu.“[315] Žádný věřící v Krista se nemůže cítit zbaven této odpovědnosti, která vychází ze svátostné příslušnosti ke Kristovu tělu. Toto vědomí musí být probouzeno v každé farnosti, komunitě a církevním sdružení a hnutí. Církev jako tajemství společenství je tedy cele misijní a každý ve svém životním stavu je povolán pronikavě přispět ke křesťanskému hlásání.

Biskupové a kněží podle svého vlastního poslání jsou povoláni jako první k životu uchvácenému službou Slovu, hlásáním evangelia, slavením svátostí a vedením věřících k autentickému poznání Písma. Také jáhni ať se cítí plně povoláni spolupracovat podle vlastního poslání na tomto závazku evangelizace.

Zasvěcený život vyzařuje v celých dějinách církve schopnost ujmout se výslovně úkolu hlásat a kázat Boží Slovo v misiích ad gentes, a v nejobtížnějších situacích, s ochotou i v nových podmínkách evangelizace odvážně a směle nastupují nové cesty a čelí novým výzvám, aby bylo Boží Slovo účinně hlášáno.[316]

A konečně, laici jsou povoláni plnit svůj prorocký úkol, který vyplývá přímo ze křtu a dosvědčují evangelium v každodenním životě, kdekoli se nacházejí. V této souvislosti synoda vyjádřila „nejhlubší úctu a vděčnost, jakož i povzbuzení vzhledem ke službě evangelizaci, kterou mnozí laici a zejména ženy velkodušně a usilovně nabízejí ve společenstvích po celém světě podle příkladu Marie z Magdaly, první svědkyně velikonoční radosti.“[317] Synoda dále s vděčností uznává církevní hnutí a nová společenství jako „mimořádné bohatství evangelizační síly církve v této době, jež podněcuje církev vyvíjet nové formy hlásání evangelia.“[318]

Nezbytnost »missio ad gentes«

95. Synodální otcové vybízejí všechny věřící ke hlásání Božího Slova a zdůrazňují, že i v naší době je nezbytně třeba rozhodného nasazení v missio ad gentes. Církev se žádným způsobem nemůže omezit na pastorační „údržby“ těch, kteří již Kristovo evangelium znají. Misijní napětí je jasné znamením zralosti církevního společenství. Otcové kromě toho dali silně najevo vědomí, že Boží Slovo je spásná pravda, kterou má každý člověk v každé době zapotřebí. Toto poselství proto musí být explicitní. Církev má moc Ducha jít všem vstříc (srov. 1 Kor 2,5) a prorocky pokračovat v obhajobě práva a svobody lidí slyšet Boží Slovo, hledat účinnější prostředky jeho hlásání i za cenu pronásledování. [319] Církev se cítí vázána hlásat všem Slovo, které zachraňuje (srov. Řím 1,14).

Zvěst a nová evangelizace

96. Papež Jan Pavel II. ve slápných toho, co již prorocky vyjádřil papež Pavel VI. v Evangelii nuntiandi již několikrát poukázal věřícím na důležitost nové misijní éry pro celý Boží lid.[320] Na úsvitu třetího tisíciletí, nejenom že existují mnohé národy, které neznají dobrou zvěst, ale mnoho křesťanů potřebuje, aby jim bylo přesvědčivě znovu hlášáno Boží Slovo a mohli tak zakusit moc evangelia. Mnozí bratři jsou „pokřtěni, ale nedostatečně evangelizováni.“[321] Národy kdysi oplývající vírou a povoláními často pod vlivem sekularizované kultury[322] ztrácejí vlastní identitu. Požadavek nové evangelizace, pociťovaný tak silně mým ctilodným předchůdcem, musí být bez bázně opět potvrzen v jistotě účinnosti Božího Slova. Církev je si jista věrností svého Pána a neúnavně hlásá dobrou zvěst evangelia všem křesťanům, aby znovu objevili přitažlivost následování Krista.

Boží Slovo a křesťanské svědectví

97. Nezměrné horizonty církevního poslání a složitost nynější situace dnes vyžadují nové způsoby účinné komunikace Božího Slova. Duch svatý, prvotní činitel každé evangelizace zajisté nikdy nepřestane vést Kristovu církev v tomto působení. Nicméně je důležité, aby každý způsob zvěstování měl na zřeteli především vnitřní vztah mezi komunikací Božího Slova a křesťanským svědectvím. Na tom závisí sama věrohodnost zvěsti. Na jedné straně je nezbytné Slovo, které sděluje to, co nám řekl samotný Pán. Na druhé straně je nezbytné dodat věrohodnost tomuto slovu svědectvím, aby nevypadalo jako nějaká hezká filosofie či utopie, ale jako realita, kterou lze žít a která umožňuje žít. Tato vzájemnost mezi Slovem a svědectvím odkazuje na způsob, kterým se Bůh sám sděluje skrze vtělení Slova. Boží Slovo dosahuje k lidem „skrze setkání se svědky, kteří jej zpřítomňují a ožívují.“[323] Každý

člověk totiž potřebuje být přiveden k Božímu Slovu „setkáním a svědectvím dospělého, vlivem přátel a za doprovodu církevního společenství.“[324]

Existuje těsná souvislost mezi svědectvím Písma, jako potvrzení, které dává Slovo Boží samo od sebe, a svědectvím života věřících. Jedno v sobě zahrnuje druhé a vede k němu. Křesťanské svědectví sděluje Slovo potvrzené v Písmech. Písma podávají svědectví, které jsou křesťané povoláni vydávat vlastním životem. Ti kteří se setkají s věrohodnými svědky evangelia jsou tak vedeni ke zjištění, že Boží slovo je účinné v těch, kteří ho přijmou.

98. Tento koloběh mezi svědectvím a Slovem umožňuje pochopit tvrzení papeže Pavla VI. v apoštolské exhortaci Evangelii nuntiandi. Naše odpovědnost se neomezuje na to, že nabízíme světu společné hodnoty. Je třeba dojít až k výslovné zvěsti Božího Slova. Jedině tak budeme věrni Kristovu mandátu: „Radostná zvěst, hlásaná vlastním životem, musí být tedy, dříve či později, hlásána přímo slovem života. Nelze mluvit o skutečné evangelizaci, jestli se při ní nehlásá i jméno, učení, život, zaslíbení, království a tajemství Ježíše z Nazareta, Božího Syna.“[325]

Fakt, že zvěst Božího Slova vyžaduje svědectví vlastního života, je v křesťanském vědomí dobře patrný již od jeho počátků. Kristus sám je svědkem věrným a pravým (srov. Zjev 1,5; 3,14), svědkem Pravdy (srov. Jan 18,37). V této souvislosti bych rád poukázal na nespočetná svědectví, která jsme mohli vyslechnout během synodálního zasedání. Byli jsme hluboce dojata vyprávěním těch, kteří dokázali víru žít a vydat zářivé svědectví evangeliu také v režimech nepřátelských křesťanství nebo v situacích pronásledování.

Tím vším se nesmíme dát zastrašit. Ježíš sám řekl svým učedníkům: „Služebník není víc než jeho pán. Když pronásledovali mne, budou pronásledovat i vás“ (Jan 15,20). Rád bych proto spolu s celou církví vzdal Bohu chválu za svědectví mnoha bratří a sester, kteří také v naší době položili život, aby hlásali pravdu o Boží lásce zjevené v ukřižovaném a zmrtvýchvstalém Kristu. Kromě toho vyjadřuji vděčnost celé církve křesťanům, kteří se nepoddávají protivenstvím a pronásledování kvůli evangeliu. Současně se v hluboké a solidární srdečnosti přimykáme ke všem křesťanským komunitám, které zejména v Asii a Africe riskují v této době život nebo sociální diskriminaci kvůli křesťanské víře. Vidíme zde uskutečnění ducha blahoslavenství těch, kteří jsou pronásledováni kvůli Pánu Ježíši (srov. Mt 5,11). Zároveň nepřestáváme pozvedat svůj hlas, aby vlády států zaručovali všem svobodu svědomí a náboženství, včetně možnosti dosvědčovat vlastní víru veřejně.[326]

SLOVO BOŽÍ A NASAZENÍ VE SVĚTĚ

Sloužit Ježíši v jeho „nejposlednějších bratrích“ (Mt 25,41).

99. Boží Slovo osvěcuje lidský život a probouzí svědomí, aby v hloubi revidovalo vlastní život, poněvadž celé dějiny lidstva jsou pod Božím soudem: „Až přijde Syn člověka ve své slávě a s ním všichni andělé, posadí se na svůj slavný trůn a budou před něj shromážděny všechny národy.“ (Mt 25,31-32). V naší době se často povrchně pozastavujeme nad hodnotou prchavého okamžiku jako by byl nedůležitý pro budoucnost. Evangelium nám naopak připomíná, že všichni budou vydávat počet ze svého života. V 25. kapitole Matoušova evangelia Syn člověka vztahuje na sebe to, co jsem učinili nebo neučinili jednomu z jeho „nejposlednějších bratří“ (25,41): „měl jsem hlad, a dali jste mi najíst, měl jsem žízeň, a dali jste mi napít; byl jsem na cestě, a ujali jste se mně, byl jsem nahý, a oblékli jste mě; byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jsme k tobě“ (25,35-36). Totéž Boží Slovo tedy poukazuje na nezbytnost našeho nasazení ve světě a naší odpovědnosti před Kristem, Pánem dějin. Při hlásání evangelia se vzájemně povzbuzujeme ke konání dobra a úsilí o spravedlnost, smíření a pokoj.

Boží Slovo a nasazení za spravedlnost ve společnosti

100. Boží Slovo vede člověka k navazování vztahů oživovaných poctivostí a spravedlností, potvrzuje před Bohem vysokou hodnotu všech námah člověka o spravedlivější a obyvatelnější svět.[327] Totéž Boží Slovo bez dvojakosti pojmenovává nespravedlnost a prosazuje solidaritu a rovnost.[328] Ve světle Pánových slov tedy rozpoznáváme „znamení doby“ přítomná v dějinách, neodmítáme nasazení ve prospěch těch, kteří trpí a jsou obětí egoismu. Synoda právem připomněla, že úsilí o spravedlnost a proměnu světa je pro evangelizaci konstitutivní. Jak říkal papež Pavel VI., „jde jí o to, aby silou evangelia přetvářela měřítka, podle nichž lidé soudí, stupnici hodnot, jejich zájmy, způsob myšlení, prameny, z nichž lidé čerpají své podněty a vzory, pokud snad jsou v rozporu s Božím slovem a plánem spásy.“[329]

Za tímto účelem synodální otcové věnovali zvláštní zmínku těm věřícím, kteří jsou zapojeni do sociálního a politického života. Jejich působení ve světě při hledání pravého dobra všech v úctě a prosazování důstojnosti

člověka má být inspirováno evangelizací a šířením Božího Slova. Vytvořit spravedlivější společnost jistě není přímým posláním církve, třebaže církvi patří právo i povinnost vyjadřovat se k etickým a morálním otázkám, týkajících se dobra lidí a národů. Vystupovat přímo v sociální a politické činnosti je především úkolem věřících laiků. Synoda proto doporučuje vhodnou výchovu podle principů sociálního učení církve.[330]

101. Kromě toho bych rád zaměřil pozornost všech na důležitost obrany a prosazování lidských práv každé osoby, která jsou jako taková „univerzální, nedotknutelná, nezczizitelná.“[331] Církev si přeje, aby stvrzením těchto práv byla lidská důstojnost účinněji uznávána a všeobecně prosazována[332] jakožto charakteristika, kterou Bůh Stvořitel vtiskl svému stvoření a která byla přijata a vykoupena Ježíšem Kristem skrze jeho Vtělení, smrt a vzkříšení. Šíření Božího Slova proto nemůže než posílit tvrzení a respektování lidských práv každé osoby.[333]

Hlásání Božího Slova, smíření a pokoj mezi národy

102. Synoda vřele doporučila, aby vedle rozmanitých závazků bylo prosazováno smíření a pokoj. V dnešním kontextu je nezbytné znovu objevit Boží Slovo jako pramen smíření a pokoje, protože v něm Bůh všechny věci smiřuje se sebou (srov. 2 Kor 5,18-20; Ef 1,10): Kristus „je náš pokoj“ (Ef 2,14), ten který boří zdi rozdělení. Mnohá svědectví na synodě poukázala na závažné a krvavé konflikty všeho druhu a napětí vyskytující se na naší planetě. Někdy se zdá, že tato nevráživost nabývá podobu mezináboženského konfliktu. Ještě jednou bych tedy rád zdůraznil, že náboženství nemůže nikdy ospravedlnit netoleranci či války. Nelze zabíjet ve jménu Božím![334] Každé náboženství by mělo vést ke správnému užívání rozumu a prosazovat etické hodnoty, které budují občanské soužití.

Ve věrnosti dílu smíření, vykonaného Bohem v Ježíši Kristu, ukřižovaném a vzkříšeném, se katolíci a všichni lidé dobré vůle snaží dávat příklady smíření a vytvářet tak spravedlivou a mírumilovnou společnost.

[335] Nezapomínejme nikdy, že také „tam, kde vládne tragický hluk zbraní a násilí, neztrácí se prorocká síla Božího Slova a opakovaně nám připomíná, že mír je možný a že my musíme být nástroji smíření a pokoje.“[336]

Boží Slovo a činnost lásky

103. Nasazení za spravedlnost, smíření a pokoj má svůj nejhlubší kořen v lásce, zjevené v Kristu. Když jsme naslouchali svědectvím, která se vynořila na synodě, stali jsme vnímavějšími na spojitost mezi laskavým nasloucháním Božího Slova a nezištnou službou vůči bratřím; všichni věřící chápou nezbytnost „převádět slyšené slovo na skutky lásky, protože jedině tak se poselství evangelia stane věrohodným i navzdory lidské křehkosti, která lidi poznamenává.“[337] Ježíš procházel tímto světem a konal dobro (srov. Sk 10,35). Ochotným nasloucháním Božího Slova v církvi se probouzí „láska a spravedlnost vůči všem, zejména vůči chudým.“[338] Netřeba nikdy zapomínat, že láska – caritas – bude vždycky potřeba, a to i v té nejspravedlivější společnosti... Ten, kdo se chce zbavit lásky, směřuje k tomu, že se zbaví člověka jakožto člověka.“[339] Vybízím proto všechny věřící, aby často rozjímali velepíseň na lásku, jak nám ji zanechal apoštol Pavel a nechali se jí inspirovat: „láska je shovívavá, láska je dobrosrdečná, nezávidí, láska se nevychloubá, nenadýmá, nedělá, co se nepatří, nemyslí jen a jen na sebe, nerozčiluje, zapomíná, když jí někdo ublíží, má zármutek, když se dělá něco špatného, ale raduje se, když lidé žijí podle pravdy. Láska všechno omlouvá, všemu věří, nikdy nad ničím nezoufá, všechno vydrží. Láska nikdy nepřestává.“ (1 Kor 13,4-8).

Láska k bližnímu, zakořeněná v lásce k Bohu má proto vést k neustálému nasazení jak jednotlivce, tak církevní společenství, místní i všeobecné. Svatý Augustin prohlašuje: „Základem je pochopit, že naplněním Zákona, jakož i všech božských Písem, je láska... Kdo si tedy myslí, že porozuměl Písmu nebo alespoň nějaké jeho části, aniž by se snažil budovat skrze jeho porozumění tuto dvojí lásku k Bohu a bližnímu, dokazuje, že ho dosud nepochopil.“[340]

Hlásání Božího Slova a mládež

104. Synoda věnovala zvláštní pozornost hlásání Božího Slova novým generacím. Mladí již jsou aktivními členy církve a představují její budoucnost. Často v nich nacházíme spontánní otevřenost k naslouchání Božímu Slovu a upřímnou touhu poznat Ježíše. V mládí totiž se totiž nezadržitelně a upřímně vynořují otázky po smyslu vlastního života a po zaměření vlastní existence. Na tyto otázky dává pravou odpověď jedině Boží Slovo. Pozornost vůči světu mládí v sobě zahrnuje odvahu jasného poselství; musíme pomáhat mladým osvojit si důvěrnost a blízkost vůči Písmu svatému, aby bylo kompasem, který ukazuje, jakou cestou se vydat.[341] K tomu mladí lidé potřebují svědky a učitele, kteří kráčí s nimi a vedou je, aby sami milovali a sdíleli evangelium se svými vrstevníky a stávali se

autentickými a věrohodnými svědky.[342]

Je zapotřebí, aby bylo Boží Slovo prezentováno včetně zmínek týkajících se povolání, aby tak mladým pomáhalo orientovat se v životních rozhodnutích také směrem k naprostému zasvěcení.[343] Autentická povolání k zasvěcenému životu a ke kněžství nacházejí vhodnou půdu v důvěrném kontaktu s Božím Slovem. Opakuji dnes znovu pozvání otevřít brány Kristu, jak jsem to učinil na začátku svého pontifikátu: „Kdo nechá vstoupit Krista, neztrácí nic – nic – absolutně nic z toho, co činí život svobodným, krásným a velkým. Ne! Jen v tomto přátelství se otvírají dokořán brány života. Pouze v tomto přátelství se skutečně otevřou velké možnosti lidské bytosti.. drazí mladí: Nemějte strach z Krista! On nic neodnímá a dává všechno. Kdo se dá Jemu, dostane stonásobně. Ano, otevřete, dokořán rozevřete brány Kristu – a najdete pravý život.“[344]

Hlásání Božího Slova a migranti

105. Boží Slovo nás činí pozornými vůči dějinám a k tomu, co nového v nich klíčí. Vzhledem k evangelizačnímu poslání církve proto synoda chtěla obrátit pozornost také ke složitému fenoménu migračního pohybu národů, které v těchto letech nabývá nevídaných rozměrů. Rodí se tak značně delikátní otázky týkající se bezpečnosti národů a pohostinnosti, kterou je třeba nabídnout těm, kdo hledají útočiště, lepší životní podmínky, zdraví a práci. Masy lidí, které neznají Krista anebo o něm mají zkreslenou představu se usazují v zemích s dávnou křesťanskou tradicí. Zároveň lidé patřící k národům hluboce poznamenaným křesťanskou vírou emigrují do zemí, v nichž je třeba nové evangelizace. Vznikají tak nové situace, ale také nové možnosti šíření Božího Slova. V této souvislosti synodální otcové především prohlásili, že migranti mají právo slyšet kérygma, které jim je předloženo, nikoli uloženo. Pokud jsou křesťané, potřebují náležitou pastorační pomoc pro posílení víry a aby se sami stali nositeli evangelního poselství. Je nezbytné, aby si všechny zainteresované diecéze uvědomovali složitost tohoto fenoménu a snažili se chápat migrační hnutí také jako příležitost odhalit nové způsoby přítomnosti a zvěsti a postarali se podle svých možností o adekvátní přijetí a animaci těchto našich bratří, aby se jich dotkla Dobrá zvěst a sami se stali hlasateli Božího Slova a svědky vzkříšeného Krista, naděje světa.[345]

Hlásání Božího Slova a trpící

106. Během synodálních prací byla často věnována pozornost nezbytnosti hlásat Boží Slovo všem, kteří ocitli v situaci fyzického, psychického nebo duchovního utrpení. Právě ve chvílích bolesti se totiž v srdci člověka rodí poslední otázky o smyslu vlastního života. Pokud se zdá, že lidská slova utichají tvář v tvář tajemství zla a bolesti a že naše společnost dává životu hodnotu pouze, pokud má jistou úroveň výkonnosti a blahobytu, Boží Slovo nám zjevuje, že také tyto okolnosti jsou tajemně „objímány“ Boží něhou. Víra, která se rodí ze setkání s Božím Slovem, nám pomáhá pokládat lidský život za plnohodnotný i tehdy, když je postižen zlem. Bůh stvořil člověka ke štěstí a životu, zatímco nemoc a smrt vstoupily do světa jako důsledek hříchu. Avšak Otec života je lékařem člověka par excellence a nepřestává se laskavě sklánět k trpícímu lidstvu. Vrcholem blízkosti Boha lidskému utrpení kontemplujeme v Ježíši, který je „vtěleným Slovem. Trpěl s námi a zemřel. Svým umučením a smrtí přijal a proměnil až do hloubi naši slabost.“[346]

Blízkost Ježíše trpícím nebyla přerušena: pokračuje v čase působením Ducha svatého v poslání církve, ve Slovu a ve svátostech, v lidech dobré vůle, v pomocných aktivitách, které komunity vyvíjejí s bratrskou láskou a ukazují tak pravou tvář Boha a jeho lásku. Synoda vzdává díky Bohu za oslnivé a nezřídka skryté svědectví mnoha křesťanů – kněží, řeholníků a laiků – kteří propůjčili a nadále propůjčují své ruce, své oči a svá srdce Kristu, pravému lékaři těl i duší! Vybízí pak k další péči o nemohoucí lidi a přinášejí jim oživující přítomnost Pána Ježíše ve Slovu a v eucharistii. Kéž je jim poskytována pomoc při čtení Písma a při odhalení, že právě jejich stav jim umožňuje mít podíl na výkupném utrpení Kristovu za spásu světa (srov. 2 Kor 4,8-11.14).[347]

Hlásání Božího Slova a chudí

107. Písmo svaté projevuje přednostní lásku Boha vůči chudým a potřebným (srov. Mt 25,31-46). Synodální otcové často poukazovali na nezbytnost toho, aby evangelní poselství, závazek pastýřů a komunit byly všude zaměřeny a těmto našim bratřím. „První kdo mají právo na hlásání evangelia jsou právě chudí, kteří potřebují nejenom chléb, ale také slova života.“[348] Diakonie charity, která nesmí v našich církvích nikdy chybět, musí být stále spojena se zvěstováním Slova a slavením posvátných tajemství.[349] Zároveň je třeba uznat a zhodnotit fakt, že sami chudí jsou také činiteli evangelizace. V Bibli je opravdu chudým ten, který se naprosto svěřuje Bohu, a sám Ježíš je v evangeliu nazývá blahoslavenými, těmi, kterým „patří nebeské království“ (Mt 5,3; srov. Lk 6,20). Pán chválí

jednoduchost srdce těch, kdo spatřuje v Bohu vlastní bohatství, skládá v Něho svou naději a nikoli v majetek tohoto světa. Církev nemůže zklamat chudé: „Pastýři jsou povoláni jim naslouchat a učit se od nich, vést je v jejich víře a motivovat je, aby byli tvůrci svých dějin.“[350]

Církev je si také vědoma, že existuje chudoba jako ctnost, kterou je třeba zvolit a pěstovat svobodně, jako to činí všichni svatí, a že existuje bída, jež je často výsledkem nespravedlnosti a je vyvolána egoismem, který rozsévá nedostatek a hlad a vytváří konflikty. Když církev zvěstuje Boží Slovo ve vztahu k chudým, je si vědoma potřeby favorizovat „plodnou cirkulaci“ mezi chudobou, kterou »je třeba si vybrat« a chudobou, kterou »je třeba odstranit« a odhalovat tak „střídmost a solidaritu jako evangelní a současně univerzální hodnoty... Obnáší to rozhodnutí pro spravedlnost a střídmost.“[351]

Boží Slovo a péče o stvoření

108. Nasazení ve světě vyžadované Božím Slovem nás nutí hledět novými očima také na celý vesmír stvořený Bohem a nese v sobě již stopy Slova, skrze něhož všechny bylo stvořeno (srov. Jan 1,2). Vskutku existuje odpovědnost, kterou máme jako věřící a hlasatelé evangelia také ve vztahu ke stvoření. Zjevení, které nám odhaluje Boží plán s vesmírem, nás vede také k pojmenování pomýlených postojů člověka, který nepokládá všechny věci za odraz Stvořitele, ale za pouhou materii, s níž lze bez skrupulí manipulovat. Tak se člověk připravuje o onu podstatnou pokoru, která mu umožňuje rozpoznávat stvoření jako Boží dar, jenž je třeba přijmout a užívat podle Jeho plánu. Naopak, arogance člověka, který žije jakoby Bůh neexistoval, vede k vykořisťování a pošlapávání přírody, v níž neuznává dílo stvořitelského Slova. V tomto teologickém rámci bych rád poukázal na výpovědi synodálních otců, kteří připomněli, že „přijetí Božího Slova dosvědčeného v Písmu svatém a živé tradici církve rodí nový způsob vidění věcí a prosazuje autentickou ekologii, která koření v poslušnosti víry, jež přijímá Boží Slovo... rozvíjí novou teologickou vnímavost k dobrotě všech věcí, stvořených v Kristu.“[352] Člověk potřebuje být opětovně vychováván k úžasu a k uznání autentické krásy, která se projevuje ve stvořených věcech.[353]

BOŽÍ SLOVO A KULTURY

Hodnota kultury pro život člověka

109. Janovské poselství o vtělení Slova zjevuje nerozlučný svazek mezi Božím Slovem a lidskými slovy, jejichž prostřednictvím se nám sděluje. V rámci tohoto pojetí se biskupská synoda široce pozastavila nad vztahem Božího Slova a kultury. Bůh se totiž člověku nezjevil abstraktně, ale přijetím jazyků, obrazů a vyjádření, nevyhnutelně spojených s různými kulturami. Jde o plodný vztah obsáhle dosvědčený v dějinách církve. Dnes toto téma prožívá novou etapu způsobenou rozšířením a zakořeněním evangelizace uvnitř různých kultur a také vzhledem k nedávnému rozvoji západní kultury. Toto spojení v sobě zahrnuje důležitost kultury jako takové v životě každého člověka. Fenomén kultury se totiž prezentuje v mnoha aspektech jako konstitutivní danost lidské zkušenosti: „Člověk žije vždycky podle nějaké kultury, jež je mu vlastní, a která vytváří mezi lidmi svazek, jenž je jim vlastní, a určuje mezilidský a sociální charakter lidské existence.“[354]

Boží Slovo inspirovalo během staletí různé kultury a zrodilo základní morální hodnoty, vynikající umělecké výrazy a příkladné životní styly.[355] Proto bych v perspektivě nového setkání Bible a kultur rád zdůraznil všem kulturním činitelům, že se vůbec nemusí obávat otevřenosti vůči Božímu Slovu, které pravou kulturu nikdy neničí, ale je neustálou pobídkou v hledání stále vhodnějších a smysluplnějších lidských výrazů. Každá autentická kultura, má-li být opravdu lidská, musí být otevřena vůči transcenci a v posledku vůči Bohu.

Bible jako velký kodex kultur

110. Synodální otcové proto poukázali na důležitost zprostředkovávat kulturním činitelům náležitou znalost Bible i v sekularizovaném prostředí a mezi nevěřícími;[356] v Písmu svatém jsou obsaženy antropologické a filosofické hodnoty, které pozitivně ovlivnily celé lidstvo.[357] Je třeba plně si osvojit smysl Bible jako velkého kodexu kultur.

Poznání Bible ve školách a univerzitách

111. Zvláštním polem setkání mezi Božím Slovem a kulturami je škola a univerzita. Pastýři ať pečují o tato prostředí a šíří hlubokou znalost Bible, aby bylo možné dobírat se plodných kulturních implikací také dnes. Zvláště studijní centra zakládaná katolickými institucemi poskytují originální přínos, který je třeba uznat, pokud jde o pozvedání kultury a vzdělanosti. Netřeba přitom zanedbávat výuku náboženství a důkladně připravovat učitele tohoto

předmětu. V mnoha případech je to pro studenty jediná příležitost kontaktu se zvěstí víry. Je dobré, aby v této výuce byla podporována znalost Písma svatého, byly překonány staré i nové předsudky a dávala se poznat jeho pravda.[358]

Písmo svaté v různých uměleckých vyjádřeních 112. Vztah mezi Božím Slovem a kulturou nalezlo výraz v dílech mnoha oblastí, zejména ve světě umění. Velká tradice Východu i Západu si proto vždy cenila všech uměleckých projevů inspirovaných Písmem svatým, jako např. sakrální sochařství a architektura, literatura a hudba. Myslím také na starobylý jazyk, kterým mluví ikony a který se z východní tradice postupně šíří do celého světa. Celá církev spolu se synodálními otci vyslovuje vážnost, úctu a obdiv všem umělcům „zamilovaným do krásy“, kteří se nechali inspirovat posvátnými texty; přispěli k výzdobě našich kostelů, ke slavení naší víry, k obohacení naší liturgie, a současně mnozí z nich do jisté míry umožnili vnímat v čase a prostoru neviditelné a věčné skutečnosti.

[359] Vybízím kompetentní instituce, aby byla v církvi poskytována solidní formace umělců ohledně Písma svatého ve světle živé tradice církve a jejího učitelského úřadu.

Boží Slovo a společenské sdělovací prostředky

113. Se vztahem Božího Slova a kultur se nevyhnutelně pojí také význam inteligentního a vnímavého využití starých i nových sdělovacích prostředků společenské komunikace. Synodální otcové doporučují náležitě se seznámit s těmito prostředky se zřetelem na jejich rychlý rozvoj a různé roviny interakce, a investovat více energie k získání kompetence v různých sektorech, zejména v takzvaných new media, jako např. internet. Ve světě masových sdělovacích prostředků je církev již významně zastoupena a také učitelský úřad církve se již mnohokrát k tomuto tématu vyjádřil, počínaje Druhým vatikánským koncilem.[360] Osvojení si nových metod pro předávání evangelního poselství je součástí trvalého evangelizačního nasazení věřících. Dnešní komunikační síť obepíná celou zeměkouli a nový význam tak dostává Kristova výzva: „Co vám říkám ve tmě, povězte na světle, a co se vám šeptá do ucha, hlásejte ze střeš!“ (Mt 10,27). Hlas božského Slova kromě tištěné formy musí znít také pomocí ostatních forem komunikace.[361] Proto chci spolu se synodálními otci poděkovat katolíkům, kteří se kompetentně a významně zapojili do světa médií a vybízím k dalšímu ještě širšímu a kvalifikovanějšímu nasazení.[362]

Mezi novými formami masové komunikace je dnes třeba přiznat rostoucí význam internetu, který je jakýmsi novým fórem, v němž zaznívá evangelium. Avšak s vědomím, že virtuální svět nebude moci nikdy nahradit reálný svět a že evangelizace bude moci využít virtuality, kterou nabízejí new media, při vytváření smysluplných vztahů pouze tehdy, pokud dosáhne osobního přístupu, jenž zůstává nezastupitelným. Také ve světě internetu, který umožňuje, aby se miliardy obrazů objevily na milionech monitorů celého světa, se musí objevovat tvář Krista a být slyšen Jeho hlas: „není-li místo pro Krista, není místo pro člověka.“[363]

Bible a inkulturace

114. Tajemství vtělení nám ukazuje, že Bůh se vždycky sděluje jednak v konkrétních dějinách, přičemž přijímá kulturní kodexy v nich vepsané, a jednak že samotné Slovo může a má být předáváno v odlišných kulturách, které zevnitř proměňuje prostřednictvím toho, co papež Pavel VI. nazýval evangelizace kultur.[364] Boží Slovo stejně jako křesťanská víra vyjevuje svůj hluboce mezikulturní charakter, jenž je s to setkat se a umožnit setkání různých kultur. V tomto kontextu je pochopitelná také hodnota inkulturace evangelia.[366] Církev je pevně přesvědčena o vnitřní schopnosti Božího Slova dosáhnout ke všem lidem v tom kulturním kontextu, ve kterém žijí: „Toto přesvědčení vyplývá ze samotné Bible, která má už od knihy Genesis univerzální zaměření (Gn 1,27-28), to pak zachovává v požehnání přislíbeném všem národům díky Abrahámovi a jeho potomstvu (Gn 12,3; 18,18) a definitivně je stvrzuje rozšířením křesťanské evangelizace na »všechny národy« (Mt 28,18; Řím 4,16-17; Ef 3,6).“[367] Inkulturaci proto netřeba zaměňovat s procesy povrchního přizpůsobení, ani se synkretistickým směřováním, které ředí originalitu evangelia ve snaze učinit jej snadněji přijatelným.[368] Autentickým paradigmatickým inkulturace je samo vtělení Slova: „»Akulturace« nebo »inkulturace« evangelia bude skutečně odrazem vtělení Slova, když kultura proměněná a obrozená evangeliem vytvoří ve své vlastní tradici původní výrazy křesťanského života, slavení a myšlení“[369] a zevnitř prokvasí místní kulturu tím, že zhodnotí semina Verbi, a to pozitivně, co se v ní vyskytuje, otevře na evangelní hodnoty.[370]

Překlady a šíření Bible

115. Inkulturace Božího Slova je neoddelitelná součást poslání církve. Rozhodujícím momentem tohoto procesu je šíření Bible v různých jazycích prostřednictvím cenné překladatelské práce. V této souvislosti je třeba mít stále na

zřeteli, že překlad Písma „začal už v dobách Starého zákona, když byl hebrejský text ústně překládán do aramejštiny (Neh 8,8.12) a později písemně do řečtiny. Překlad je totiž vždycky něčím víc nežli prostým přepisem originálního textu. Převedení z jednoho jazyka do druhého s sebou nutně nese změnu kulturního kontextu: pojmy nejsou totožné a význam symbolů je rozdílný, protože se dostávají do styku s jinými myšlenkovými tradicemi a jinými způsoby života.“[371]

Během synodálních prací bylo třeba konstatovat, že existují opravdu mnohé místní církve, které dosud nemají překlad Bible ve svém jazyce. Kolik národů má dnes hlad a žízeň po Božím Slovu, ale bohužel dosud nemají možnost „otevřeného přístupu k Písmu svatému,“[372] jak si to přál Druhý vatikánský koncil! Tato synoda proto „považuje za důležité zejména formaci specialistů, kteří se věnují překladu Bible“[373] Vybízím proto investovat zdroje do této oblasti. Zejména bych rád doporučil podporovat Katolickou biblickou federaci, aby mohl dále růst počet překladů Písma svatého a jejich detailní šíření.[374] Je dobře, když se ze samotné povahy této práce pokud možno spolupracuje s různými Biblickými společnostmi.

Boží Slovo přesahuje kulturní meze

116. Zasedání synody v debatě o vztahu mezi Božím slovem a kulturami pocítilo potřebu znovu potvrdit to, co první křesťané zakoušeli již od prvního dne Letnic (srov. Sk 2,1-13). Boží Slovo je schopno prostoupit různé kultury a vyjádřit se v různých jazycích, ale samo Slovo přetváří meze jednotlivých kultur a vytváří společenství mezi různými národy a zeměmi. Slovo Páně nás vybízí, abychom šli vstříc širšímu společenství. „Překročme meze svých zkušeností a vstupme do reality, která je opravdu univerzální. Vstupem do společenství s Božím Slovem, vstupujeme do společenství církve, která žije Božím Slovem... Překročit meze jednotlivých kultur směrem k univerzalitě nás spojuje všechny a činí z nás všech bratry.“[375] Hlásání Božího Slova proto v první řadě na nás požaduje nový exodus, opuštění našich měřítek a našich omezených představ, abychom v sobě dali prostor Kristově přítomnosti.

BOŽÍ SLOVO A MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG

Hodnota mezináboženského dialogu

117. Církev si je vědoma, že Bůh Otec i Syn i Duch svatý je Bohem, který mluví a naslouchá, a spatřuje podstatnou součást zvěsti Slovo v setkání a dialogu se všemi lidmi dobré vůle, a zvláště s lidmi, kteří patří k různým náboženským tradicím lidstva, aniž by se uchýlovala k synkretismu či relativismu, nýbrž podle ukazatelů deklarace Druhého vatikánského koncilu *Nostra aetate* následného učitelského úřadu papežů.[376] Rychlý proces globalizace vnáší do života těsnější kontakty mezi lidmi různých kultur a náboženství. Jde o prozřetelnostní příležitost, jak ukázat, že autentické náboženské cítění může prosazovat vztahy všeobecného bratrství mezi lidmi. Je velmi důležité, aby náboženství mohla v našich často sekularizovaných společnostech favorizovat mentalitu, která spatřuje ve Všemohoucím Bohu základ všeho dobra, nevyčerpatelný zdroj morálního života, oporu hlubokého smyslu pro všeobecné bratrství.

Například v židovsko-křesťanské tradici existuje působivé svědectví lásky Boha ke všem národům, které ve Smlouvě uzavřené s Noem sjednocuje jediným obrovským objetím symbolizovaným „duhou v oblacích (Gen 9,13.14.16) a které chce podle slov proroků shromáždit v jediné všeobecné rodině (srov. Iz 2,2; 42,6; 66,18-21; Jer 4,2; Žl 47). Svědectví o vnitřní spojitosti mezi vztahem k Bohu a etikou lásky ke každému člověku lze vskutku zaznamenat v mnoha velkých náboženských tradicích.

Dialog mezi křesťany a muslimy

118. Mezi různými náboženstvími bych rád připomněl, že církev „se dívá s úctou také na muslimy, kteří se klanějí jedinému Bohu.“[377] Hlásí se k Abrahamovi a klanějí se Bohu především modlitbou, almužnou a postem. V islámské tradici rozpoznáváme četné biblické postavy, symboly a témata. V návaznosti na dílo zahájené ctihodným Janem Pavlem II. doufám, že vztahy inspirované důvěrou, které byly před lety navázány mezi křesťany a muslimy, se budou rozvíjet v duchu upřímného a uctivého dialogu.[378] Synoda vyjádřila přání, aby v tomto dialogu byly prohloubeny úcta k životu jakožto základní hodnota, nezcizitelná práva muže a ženy a jejich rovná důstojnost. Náboženství mají s ohledem na důležitost rozlišování mezi sociálně-politickým a náboženským řádem přispívat k obecnému dobru. Synoda žádá biskupské konference, aby tam, kde se to jeví jako vhodné a užitečné, byla

pořádána setkání vzájemného poznávání mezi křesťany a muslimy a podporovány tak hodnoty, které společnost potřebuje k pozitivnímu a pokojnému soužití.[1]

Dialog s ostatními náboženstvími

119. Při této příležitosti chci dále vyjádřit respekt církve k tradičním náboženstvím Afriky a Oceánie. Také dávné duchovní tradice Asie a Ameriky obsahují hodnoty, které mohou významně usnadnit porozumění mezi lidmi a národy.[380] Často konstatujeme soulad s hodnotami vyjádřenými také v jejich náboženských knihách, jako je například v buddhismu úcta k životu, kontemplace, mlčení, jednoduchost; smysl pro posvátno, oběť a půst v hinduismu; a také hodnoty rodinné a sociální v konfucianismu. S potěšením objevujeme také v jiných náboženských zkušenostech upřímnou pozornost, kterou věnují transcenci Boha, uznávaného za Stvořitele, jakož i úctu k životu, manželství a rodině, a silný smysl pro solidaritu.

Dialog a náboženská svoboda

120. Dialog by nicméně nebyl plodný, kdyby nezahrnoval také autentickou úctu ke každé lidské osobě, aby mohla svobodě Inout ke svému náboženství. Synoda se tedy zasazuje o spolupráci mezi představiteli různých náboženství, připomíná rovněž „potřebu, aby byla všem věřícím účinně zajištěna svoboda vyznávat soukromě a veřejně vlastní náboženství i svoboda svědomí,“[381]neboť „úcta a dialog vyžadují vzájemnost ve všech oblastech, zejména pokud jde o základní svobody a zvláště o svobodu náboženskou, a usnadňují pokoj a dorozumění mezi národy.“[382]

ZÁVĚR

Definitivní slovo Boha

121. Na závěr těchto úvah, v nichž jsem chtěl shrnout a prohloubit bohatství XII. všeobecného zasedání biskupské synody o Božím Slovu v životě a poslání církve, bych rád ještě jednou povzbudil veškerý lid Boží, pastýře, osoby zasvěceného života a laiky, aby usilovali o stále větší důvěrnost ve vztahu k Písmu svatému. Nesmíme nikdy zapomínat, že základem každé autentické a živé křesťanské spirituality je Boží Slovo hlášené, přijaté, slavené a rozjímané v církvi. Zintenzivnění tohoto vztahu k Božímu Slovu nastane, když si budeme více uvědomovat, že jak v Písmu, tak v živé tradici církve stojíme před definitivním Slovem Boha o vesmíru a dějinách.

Prolog Janova evangelia nás přivedl k rozjímaní o tom, že veškeré bytí spočívá pod znamením Slova. Slovo vychází od Otce, přichází přebývat mezi své a vrací se do náruče Otcovy, aby s sebou přineslo veškeré tvorstvo, které v Něm a skrze Něj bylo stvořeno. Církev nyní žije své poslání v dychtivém očekávání eschatologického zjevení Ženicha: „Duch i nevěsta volají: Přijď!“ (Zjev 22,17). Toto očekávání nikdy není pasivní, nýbrž misijní úsilí hlásat Boží Slovo, které uzdravuje a vykupuje každého člověka: také dnes nám Zmrtvýchvstalý Ježíš praví: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu tvorstvu!“ (Mk 16,15).

Nová evangelizace a nové naslouchání

122. Naše doba proto musí být stále více dobou nového naslouchání Božímu Slovu a nové evangelizace. Znovuobjevení ústředního postavení božského Slova v křesťanském životě nám umožní objevit hlubší smysl toho, na co papež Jan Pavel II. mocně poukazoval během svého dlouhého a intenzivního pontifikátu: pokračujte v missio ad gentes a pusťte se všemi silami do nové evangelizace zejména v oněch národech, kde bylo evangelium zapomenuto anebo strádá lhostejností mnohých v důsledku rozšířeného sekularismu. Duch svatý probouzí v lidech hlad a žízeň po Božím Slovu a vzbuzuje horlivé hlasatele a svědky evangelia.

Napodobením velkého apoštola národů, který změnil svůj život, když uslyšel hlas Pána, (srov. Sk 9,1-30), naslouchejme také my Božímu Slovu, které nás tady a teď stále osobněji interpeluje. Duch svatý, jak podávají Skutky apoštolů, si vyhradil Pavla spolu s Barnabášem ke hlásání a šíření dobré zvěsti. Stejně tak i dnes ať Duch svatý vzbuzuje přesvědčené a přesvědčivé posluchače i hlasatele Pánova Slova (srov. Sk 13,5).

Slovo a radost

123. Čím více budeme chápavými posluchači a hlasateli božského Slova, tím více budeme moci konstatovat, že tajemství Letnic působí v Boží církvi i dnes. Duch Pánův nadále sesílá své dary na církev, abychom byli vedeni k plné pravdě, byl nám otevírán smysl Písma a vytvářel z nás ve světě věrohodné hlasatele Slova spásy. Vraťme se tak k prvnímu listu svatého Jana. V Božím Slovu jsme také my slyšeli, viděli a dotýkali se Slova života. Milostí jsme přijali

zvěst, že se zjevil věčný život, takže nyní uznáváme, že jsme byli uvedeni do vzájemného společenství s těmi, kdo nás předešli ve znamení víry a se všemi, kdo roztroušeni ve světě naslouchají Slovu, slaví eucharistii, žijí svědectví lásky. Sdílení této zvěsti – připomíná nám apoštol Jan – je nám dáno, „aby naše radost byla úplná“ (1 Jan 1,4). Synodální zasedání nám umožnilo zakusit to, co sděluje janovské poselství: zvěst Slova vytváří společenství a uskutečňuje radost. Jde o hlubokou radost, která pramení v srdci trojičního života a která se nám dává v Synu. Jde o radost jakožto nevýslovný dar, který svět nemůže dát. Je možné zorganizovat slavnosti, ale nikoli radost. Podle Písma je radost plodem Ducha svatého (srov. Gal 5,22), který nám umožňuje vstoupit do Slova, nechat vstoupit Boží Slovo do nás a přinášet plody pro život věčný. Hlásáním Božího Slova mocí Ducha svatého toužíme podat pramen pravé radosti, nikoli plytké a prchavé radosti, ale takové, která plyne z vědomí, že pouze Pán Ježíš má slova věčného života (srov. Jan 6,68).

„Mater Verbi et Mater laetitiae“

124. Tento vnitřní vztah mezi Božím Slovem a radostí je nám ostatně plně zřejmý právě v Matce Boží. Připomeňme slova svaté Alžběty: „Blahoslavená, která jsi uvěřila, že se splní to, co ti bylo řečeno od Pána!“ (Lk 1,45). Maria je blahoslavená, protože má víru, uvěřila a v této víře přijala do vlastního lůna Boží Slovo, aby jej darovala světu. Radost obdržená od Slova se nyní může šířit na všechny, kteří se ve víře nechají změnit Božím Slovem. Lukášovo evangelium nám představuje toto tajemství naslouchání a radosti dvěma texty. Ježíš prohlašuje, že „moje matka a moji příbuzní jsou ti, kdo slyší a plní Boží slovo“ (8,21). A při zvolání jedné ženy ze zástupu, která chce velebit lůno, které ho nosilo a prsy, které ho kojily, Ježíš zjevuje tajemství pravé radosti: „spíše jsou blahoslavení ti, kdo slyší Boží slovo a zachovávají ho“ (11,28). Ježíš tak ukazuje pravou velikost Marie a tak otevírá i každému z nás možnost onoho blahoslavenství, které se rodí ze slyšeného a uskutečňovaného Slova. Proto všem křesťanům připomínám, že náš osobní a komunitní vztah k Bohu závisí na umocnění naší důvěrnosti ve vztahu k Božímu Slovu. Obracím se nakonec ke všem lidem i k těm, kteří jsou od církve vzdáleni, opustili víru anebo nikdy neslyšeli zvěst o spáse. Pán praví všem: „Hle stojím u dveří a klepu. Kdo uslyší můj hlas a otevře dveře, k tomu vejdu a budu jíst u něho a on u mě.“ (Zjev 3,20).

Každý náš den ať je utvářen opakovaným setkáním s Kristem, Slovem Otce, jež se stalo tělem: On je na počátku i na konci a „všechny věci jsou v něm“ (srov. Kol 1,17). Ztišme se a naslouchejme Pánovu slovu, abychom jej rozjímali, aby v nás účinným působením Ducha svatého nadále přebývalo, žilo a mluvilo v nás po všechny dny našeho života. Tak bude církev neustále obnovována a omlazována díky Pánovu Slovu, které trvá na věky (srov. 1 Petr 1,25; Iz 40,8). Tak budeme moci i my vejít do velkého snubního dialogu, kterým se končí Písmo svaté: „Duch i nevěsta volají: »Přijď!« Ten, kdo to dosvědčuje, říká: »Ano, přijdu brzy!« Amen, přijď, Pane Ježíši. Milost Pána Ježíše buď se všemi!“ (Zjev 22,17.20-21).

Dáno v Římě u sv. Petra v den památky sv. Jeronýma 30. září 2010, v šestém roce mého pontifikátu
Benedikt XVI.

Přeložil Milan Glaser

Poznámkový aparát:

- [1] Srov. Propositio 1.
- [2] Srov. 12.Všeobecné zasedání biskupské synody, Instrumentum laboris, 27.
- [3] Srov. Lev XIII., Providentissimus Deus, Benedikt XV., Spiritus Paraclitus, Pius XII., Divino Afflante Spiritu.
- [4] Propositio 2.
- [5] Ibidem.
- [6] Druhý vatikánský koncil, Dei Verbum, 2.
- [7] Ibidem 4.
- [8] Srov. Mezi vystoupeními různé povahy vzpomeňme: Pavel VI., Summi Dei Verbum (4. listopadu 1963), Pavel VI., Sedula cura, (27. června 1971); Jan Pavel II., generální audience 22. května 1985), Jan Pavel II., Promluva o interpretaci Bible v církvi(23. dubna 1993)., Benedikt XVI., Ad conventum internationalem La Sacra Scrittura nella vita della Chiesa) 16.zář 2005., Benedikt XVI., Angelus (6. listopadu 2005). Za zmínku stojí dokumenty Papežské biblické komise, De sacra Scriptura et cristologia (1984); Unita e diversita nella Chiesa (11. dubna 1988); Výklad Bible v církvi (15. dubna 1993); Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli (24.května 2001), Bible a morálka, Biblické kořeny křesťanského jednání (11. května 2008).
- [9] Srov. Benedikt XVI., Promluva k římské kurii při výměně vánočních blahopřání (22. prosince 2008).
- [10] Srov. Propositio 37.
- [11] Srov. Papežská biblická komise, Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli (24.května 2001).
- [12] Benedikt XVI., Promluva k římské kurii při výměně vánočních blahopřání (22. prosince 2008).
- [13] Srov. Benedikt XVI., Angelus 4.ledna 2009.
- [14]Srov. Relatio ante disceptationem, I.
- [15] Verbum Dei, 2.
- [16] Deus caritas est, 1.
- [17] Instrumentum laboris, 9.
- [18] Nicejsko-cařihradské krédo.
- [19] Sv. Bernard z Clairvaux, Homilia super missus est, 4,11; srov. KKC, 108.
- [20] Dei Verbum, 10.
- [21] Srov. Propositio 3.
- [22] Srov. Kong.pro nauku víry, Dominus Jesus, 13-15.
- [23] Srov. In Hexaem., XX,5; Brevil., I,8.
- [24] „Omnis enim creatura verbum Dei est, quoniam Deum proclamatur“ - sv. Bonaventura, Itinerarium mentis in Deum; „Verbum divinum est omnis creatura, quia Deum loquitur“- Commentarius in librum Ecclesiae, cap.1,11; Quaestiones, II, 3.Opera omnia, VI. str.16.
- [25] Dei Verbum, 3; Dei Filius, cap. 2.
- [26] Srov. Propositio 13.
- [27] Mezinárodní teologická komise, Hledání univerzální etiky – nový pohled na přirozený zákon, Vatikán 2009, ital. vyd. str.39.
- [28] Srov. Summa theologiae, Ia-IIae, q.94, A.2.
- [29] Mezinárodní teologická komise, Bible a morálka, Biblické kořeny křesťanského jednání, 109.

- [30] Srov. Benedikt XVI., *Meditace modlitby během dne* (6. října 2008).
- [31] Mezinárodní teologická komise, *Hledání univerzální etiky – nový pohled na přirozený zákon*, Vatikán 2009, ital. vyd. str. 109.
- [32] *Dei Verbum*, 14.
- [33] Benedikt XVI., *Deus caritas est*, 1.
- [34] »Ho Logos pachyneitai (o brachyneitai)«. Srov. Origenes z Alexandrie, *Peri Archon*, I,2,8.
- [35] Benedikt XVI., *Homilie na slavnost Narození Páně*, 24. prosince 2006.
- [36] Srov. *Závěrečné poselství*, II, 4-6.
- [37] Maxim Vyznavač, *La vita di Maria*, n.89: *Testin mariani del primo millenio*, Roma 1989, str. 253.
- [38] Srov. Benedikt XVI., *Sacramentum caritatis*, 112.
- [39] Benedikt XVI., *Generální audience* 15. dubna 2009.
- [40] Benedikt XVI., *Homilie na Zjevení Páně*, 6.1.2009.
- [41] *Dei Verbum*, 4.
- [42] *Propositio* 4.
- [43] Sv. Jan od Kříže, *Výstup na Horu Karmel*, II, 22 (*Modlitba se čtením z pondělí 2. adventního týdne*: KKC, 65)
- [44] *Propositio* 47.
- [45] KKC, 67.
- [46] Srov. *Kongregace pro nauku víry*, *Fatimské poselství*.
- [47] *Adversus Haereses*, IV, 7,4; V, 1,3; V, 6,1; V,28,4.
- [48] Benedikt XVI., *Sacramentum caritatis*, 12.
- [49] Srov. *Propositio* 5.
- [50] *Ad.Haer.* III, 24,50.
- [51] *In Gen.* h. 21, n.1.
- [51] *Ep.* 120, 10.
- [53] „Sanctorum Testamentorum dicta, ipse creavit et ipse aperuit“, in *Ez.* 1,I. H 7, n.17.
- [54] „Oculi ergo devotae animae sunt columbarum quia sensus eius per Spiritum sanctum sunt illuminati et edocti, spiritualia sapientes... Nunc quidem aperitur animae talis sensus, ut intellegat Scripturas“, Richard od Svatého Viktora, *PL CXCVI*, 450 B a D.
- [55] *Sacramentum Serapionis*, in X. Funk, *Didascalia et Constitutiones apostolorum*, Paderborn 1905, II, 158-160.
- [56] *Dei Verbum*, 7.
- [57] *Ibidem*, 8.
- [58] *Ibidem*.
- [59] Srov. *Propositio* 3.
- [60] Srov. *Závěrečné poselství*, II, 5.
- [61] *In Lucam* VI, 33.
- [62] *Dei Verbum*, 13.
- [63] KKC, 102; srov. též Rupert z Deutz, *De operibus Spiritus Sancti*, I,6.
- [64] *Ennarationes in Psalmos*, 103, IV, 1.

- [65] Srov. Dei Verbum, 21.
- [66] Ibidem 9, srov. Též Dei Verbum, 11.
- [67] Srov. Propositio 5.12.
- [68] Srov. Dei Verbum, 12.
- [69] Srov. Propositio 12.
- [70] Dei Verbum, 11.
- [71] Propositio 4.
- [72] Prolog
- [73] Srov. Benedikt XVI., Promluva ke světu kultury v Collegge des Bernardins v Paříži, 12.září 2008.
- [74] Srov. Propositio 4.
- [75] Srov. Relatio post disceptationem, 12.
- [76] Dei Verbum, 5.
- [77] Propositio 4.
- [78] Např. Dt 28,1-2.15.45;32,1; u proroků srov. Jer 7,22-28; Ez 2,8; 3,10; 6,3; 13,2; až k posledním: srov. Jl 1,2; Zach 3,8). U sv. Pavla srov. Řím 10,14-18; 1 Sol 2,13.
- [79] Propositio 55.
- [80] Srov. Benedikt XVI., Sacramentum caritatis, 33.
- [81] Deus caritas est, 41.
- [82] Propositio 55.
- [83] Srov. Evang.secundum Lucam 2, 19.
- [84] Breviloquium, Prol. 2.
- [85] Summa theologiae, Ia-IIae, q.106, a.2.
- [86] Papežská biblická komise, Výklad Bible v církvi, III, 85, 3.
- [87] Dei Verbum, 12.
- [88] „Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas“ - Contra epistulam Manichaei quam vocant fundamenti, 5,6.
- [89] Srov. Benedikt XVI., Generální audience, 14.listopadu 2007.
- [90] Comm.in Is. , Prol.
- [91] Ep. 52,7.
- [92] Papežská biblická komise, Výklad Bible v církvi, II, A, 2.
- [93] Ibidem. II, A, 2.
- [94] „Divina eloquia cum legente crescunt“ - Homilia in Ezechielem 1,7,8.
- [95] Verbum Dei, 24;srov. Lev XIII., Providentissimus Deus, pars II, sub fine; Benedikt XV., Spiritus Paraclitus, pars III.
- [96] Srov. Propositio 26.
- [97] Srov. Výklad Bible v církvi.
- [98] Benedikt XVI., Vystoupení na XIV. generální kongregaci synody, 14.října 2008, srv. Propositio 25.
- [99] Benedikt XVI., Promluva k lidem kultury v “College des Bernardins” v Paříži, 12.září 2008.

[100] Verbum Dei, 10.

[101] Srov. Jan Pavel II., Promluva u příl. 100. výročí Providentissimus Deus a 50. výročí Divino Afflante Spiritus, 23. dubna 1993.

[102] Ibidem. 4.

[103] Ibidem. 5.

[104] Ibidem. 5.

[105] Výklad Bible v církvi, III, C, 1.

[106] Dei Verbum, 12.

[107] Benedikt XVI., Vystoupení na XII. Všeobecném zasedání biskupské synody, 14. října 2008; Propositio 25.

[108] Srov. Propositio 26.

[109] Propositio 27.

[110] Benedikt XVI., Vystoupení na XII. Všeobecném zasedání biskupské synody, 14. října 2008; srov. Propositio 26.

[111] Srov. Ibidem.

[112] Ibidem.

[113] Srov. Propositio 27.

[114] Ibidem.

[115] Jan Pavel II., Fides et ratio, 55.

[116] Srov. Benedikt XVI., Promluva k IV. Italskému národnímu sympoziu, 19. října 2006.

[117] Srov. Propositio 6.

[118] Srov. sv. Augustin, De libero arbitrio, III, 21; De Trinitate, II, 1,2.

[119] Kongregace pro katolickou výchovu, Inspectis dierum, 26.

[120] KKC, 116.

[121] „Omnes sensus (sc. Sacrae Scripturae) fundentur super litteralem“ Summa theologiae, I, 1, 10, ad1.

[122] Katechismus katolické církve, 118.

[123] Výklad Bible v církvi, II, A, 2.

[124] Ibidem. II, B, 2.

[125] Benedikt XVI., Promluva k lidem kultury v College des Bernardins v Paříži, 12. září 2008.

[126] 126 Ibidem.

[127] Srov. Benedikt XVI., Gen. audience 9. ledna 2008.

[128] Srov. Propositio 29.

[129] De arca Noe, 2,8.

[130] Srov. Benedikt XVI., Promluva k lidem kultury v College des Bernardins v Paříži, 12. září 2008.

[131] Srov. Propositio 10; srov. Papežská biblická komise, Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli, 3- 5.

[132] Srov. KKC 121-122.

[133] Propositio 52.

[134] Srov. Kard. J. Ratzinger, Předmluva k Papežská biblická komise, Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli; srov. Origenes, Homilie nad knihou Numeri 9,4.

- [135] Katechismus katolické církve 128.
- [136] Katechismus katolické církve 129.
- [137] Propositio 52.
- [138] Questiones in Heptateuchum, 2, 73, cit. KKC 129.
- [139] In Ezechielem, I, 6, 15.
- [140] Propositio 29.
- [141] Jan Pavel II., Poselství vrchnímu římskému rabínovi, 22. května 2004.
- [142] Srov. Papežská biblická komise, Židovský lid a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli, 87.
- [143] Srov. Benedikt XVI., Promluva na rozloučenou na letišti v Tel Avivu, 15. května 2009.
- [144] Jan Pavel II., Promluva k účastníkům studijního setkání o Kořenech antijudaismu v křesťanském prostředí, (1997)
- [145] Srov. Propositio 47.
- [146] Výklad Bible v církvi, I, F.
- [147] Benedikt XVI., Promluva k lidem kultury v College des Bernardins v Paříži, 12. září 2008.
- [148] Propositio 46.
- [149] Propositio 28.
- [150] Dei Verbum 23.
- [151] Je však třeba zmínit, že pokud jde o tzv. Deuterokanonické knihy Starého zákona a jejich inspiraci, nemají katolíci a pravoslavní přesně tentýž biblický kánon jako anglikáni a protestanté.
- [152] Srov. Relatio post disceptationem, 36.
- [153] Propositio 36.
- [154] Srov. Benedikt XVI., Promluva k XI. řádné radě generálního sekretariátu biskupské synody, 25. ledna 2007.
- [155] Unitatis redintegratio, 21.
- [156] Srov. Propositio 36.
- [157] Srov. Dei Verbum, 10.
- [158] Ut unum sint, 44.
- [159] Dei Verbum, 10.
- [160] Ibidem.
- [161] Srov. Dei Verbum, 24.
- [162] Srov. Propositio 22.
- [163] Sv. Řehoř Veliký, Moralia in Job XXIV, VIII, 16.
- [164] Srov. Sv. Atanáš, Vita Antonii, 2,4.
- [165] Moralia, Prologo.
- [166] Regula, č.73,2-5.
- [167] Tomáš z Celana, La vita prima di S. Francesco, 83.
- [168] Regula, I, 1-2.
- [169] Bl. Jordán Saský, Libellus de principiis Ordinis Preadicatorum, 104.

- [170] Řád Bratři Kazatelů, První konstituce či Consuetudines, II, XXXI.
- [171] Život, 40, 1.
- [172] Srov. Dějiny duše, Ms B, 254.
- [173] Ibidem, Ms C, 339.
- [174] In Johannis Evangelium Tractatus. 1,12.
- [175] Veritatis Splendor, 25.
- [176] Dei Verbum, 8.
- [177] Relatio po disceptationem, 11.
- [178] „Dei Verbum, 1.
- [179] Benedikt XVI., Promluva na mez. sympoziu “Písmo svaté v životě církve”, 16. září 2005.
- [180] Relatio post disceptationem, 10.
- [181] Závěrečné poselství, III, 6.
- [182] Sacrosanctum concilium, 24.
- [183] Ibidem, 7.
- [184] Missale Romanum, Ordo Lectionum Missae, Editio typica altera, 4.
- [185] Ibidem, 9.
- [186] Ibidem. , 3; srov. Lk 4,16-21; 24, 25-35.44-49.
- [187] Sacrosanctum concilium, 102.
- [188] Srov. Benedikt XVI., Sacramentum caritatis, 44-45.
- [189] Papežská biblická komise, Výklad Bible v církvi, IV, C,1:
- [190] Ibidem, III, B, 3.
- [191] Sacrosanctum concilium, 48.51.56; Dei Verbum, 21.26; Ad gentes, 6.15; Presbyterorum ordinis, 18; Perfectae caritatis, 6. V dlouhé tradici církve nacházíme příznačná vyjádření, např. »Corppus Christi intelligitur etiam... Scriptura Dei« (také Boží Písmo je chápáno jako Kristovo Tělo) – Waltramus, Unitate Ecclesiae conservanda 13, vyd. W. Schwenkenbecher, Hannoverae 1883, str. 33: „Tělo Páně je pravý pokrm a jeho krev pravým nápojem; pravým dobrem, které nám je vyhrazeno v nynějším životě, spočívá v tom, že se živíme jeho tělem a pijemem jeho krev nejenom v eucharistii, ale také v četbě Písma svatého, neboť pravý pokrm a pravý nápoj Slova Božího se čerpá z poznání Písem“ - Sv. Jeroným, Commentarius in Ecclesiasten, 313.
- [192] J. Ratzinger-Benedikt XVI., Ježíš Nazaretský, Barrister, Brno, str. 188.
- [193] Missale Romanum, Ordo Lectionum Missae, Editio typica altera, 10.
- [194] Ibidem.
- [195] Srov. Propositio 7.
- [196] Fides et ratio, 13.
- [197] Srov. KKC, 1374.
- [198] Sacrosanctum concilium, 7.
- [199] In Ps. 147.
- [200] Dei Verbum, 2.
- [201] Srov. Sacrosanctum concilium, 107-108.
- [202] Missale Romanum, Ordo Lectionum Missae, Editio typica altera, 66.

- [203] Propositio 16.
- [204] Srov. Sacramentum caritatis, 45.
- [205] Srov. Propositio 14.
- [206] Srov. CIC, kan. 230 §2; 204 §1.
- [207] Missale Romanum, Ordo Lectionum Missae, Editio typica altera, 55.
- [208] Ibidem, 8.
- [209] Sacramentum caritatis, 46.
- [210] Srov. Dei Verbum, 25.
- [211] Propositio 15.
- [212] Ibidem.
- [213] Sermo 179,1.
- [214] Srov. Benedikt XVI., Sacramentum caritatis, 93.
- [215] Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Eucharistické kompendium, 2009.
- [216] Ep. 52,7.
- [217] Propositio 8.
- [218] Obřad pokání. Praenotanda, 17.
- [219] Ibidem, 19.
- [220] Propositio 8.
- [221] Propositio 19.
- [222] Pavel VI., Laudis Canticum, který byla promulgována obnovená liturgie hodin podle Druhého vatikánského koncilu, Všeobecné pokyny k liturgii hodin, kap. I,15.
- [223] Sacrosanctum concilium, 85.
- [224] Srov. CIC, cc. 276, §3; 1174 §1.
- [225] Srov. CCEO, cc.377; 473, §1 a 2,1; 538 §1; 881 §1.
- [226] Benedikcionál, římský obřad, Všeobecné pokyny, 21.
- [227] Srov. Propositio 18, Sacrosanctum concilium, 35.
- [228] Srov. Sacramentum caritatis, 75.
- [229] Ibidem.
- [230] Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Direktorium k lidové zbožnosti a liturgii, 87-88.
- [231] Srov. Propositio 14.
- [232] Srov. Sv. Ignác z Antiochie, Ad Eph, 15,2.
- [233] Srov. Sv. Augustin, Sermo 288, 5.
- [234] Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Všeobecné pokyny k římskému misálu, 56.
- [235] Ibidem, 45.
- [236] Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Pokyny k mešním čtením, 13.
- [237] Srov. Ibidem, 17
- [238] Propositio 40.

- [239] Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Všeobecné pokyny k římskému misálu, 309.
- [240] Srov. Propositio 14.
- [241] Srov. Sacramentum caritatis, 69.
- [242] Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Všeobecné pokyny k římskému misálu, 12
- [243] Propositio 14.
- [244] Srov. kánon 36 ze Synody v Hyppo z roku 393, DS, 186.
- [245] Srov. Jan Pavel II., Vicesimus quintus annus, 4.prosince 1988, č.13; Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Redemptionis sacramentum, Instrukce k tomu, co je třeba zachovat a čeho je třeba se vyvarovat ohledně eucharistie, 25.března 2004.
- [246] Srov. Sacrosanctum concilium, 116; Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Všeobecné pokynyn k římskému misálu, 41.
- [247] Srov. Propositio 14.
- [248] Propositio 9.
- [249] Ep. 30,7.
- [250] Id., Ep. 133,13.
- [251] Id., Ep. 107, 9.12.
- [252] Id., Ep. 52,7.
- [253] Jan Pavel II., Novo millenio ineunte, 31.
- [254] Propositio 30; srov. Dei Verbum, 24.
- [255] Sv. Jeroným, Comm. in Is. , Prol.
- [256] Propositio 21.
- [257] Srov. Propositio 23.
- [258] Konregace pro klérus, Všeobecné katechetické direktorium, 15. srpna 1997, č. 94-96. Jan Pavel II., Catechesi tradendae,16.října 1979, 27.
- [259] 259 Ibidem, 127. srov. Catechesi tradendae, 27.
- [260] Ibidem, 128.
- [261] Propositio 33.
- [262] Srov. Propositio 45.
- [263] Srov. Lumen gentium, 5.
- [264] Propositio 31.
- [265] Jan Pavel II., Pastores gregis, 15.
- [266] Ibid. , č.26
- [267] Ibidem, 26.
- [268] Benedikt XVI., Homilie při mši se svěcením olejů 9. dubna 2009
- [269] Ibidem.
- [270] Kongregace pro katolickou výchovu a Kongregace pro klérus, Norme fondamentali per la formazione dei Diaconi permanenti – Direttorio per il Ministero e la vita dei diaconi permanenti, 22.února 1998, č.74.
- [271] Ibidem, 74.

- [272] Srov. ibidem. 81
- [273] Propositio 32.
- [274] Srov. Pastores dabo vobis., 47.
- [275] Propositio 24.
- [276] Benedikt XVI., Promluva k svátku Uvedení Páně do chrámu – XII. Den zasvěceného života, 2. února 2008; srov. Jan Pavel II., Vita consecrata, 82.
- [277] Kongregace pro zasvěcený život, Znovu začít od Krista: obnovené úsilí zasvěceného života v třetím tisíciletí, 24.
- [278] Srov. Propositio 24.
- [279] Sv. Benedikt, Řehole, IV, 21.
- [280] Benedikt XVI., Angelus, 18. listopadu 2007.
- [281] Srov. Propositio 30.
- [282] Jan Pavel II., Christifideles laici, 17.
- [283] Srov. Propositio 33.
- [284] Jan Pavel II., Familiaris consortio, 49.
- [285] Propositio 20.
- [286] Srov. Propositio 21.
- [287] Srov. Propositio 20.
- [288] Mulieris dignitatem, 31.
- [289] Propositio 7.
- [290] Srov. Propositio 9,22.
- [291] Dei Verbum, 25.
- [292] Sv. Augustin, Ennarat. In Ps. 85,7.
- [293] Origenes, Epistola ad Gregorium, 4.
- [294] Benedikt XVI., Promluva v římském semináři, 17. února 2007.
- [295] Srov. Sacramentum caritatis, 66.
- [296] Závěrečné poselství, III, 9.
- [297] Srov. ibidem..
- [298] „Plenaria indulgentia conceditur christifideli qui Sacram Scripturam, iuxta textum a competenti auctoritate adprobaturum, cum veneratione divino eloquio debita et ad modum lectionis spiritalis, per dimidiam saltem horam legerit; si per minus tempus id egerit indulgentia erit partialis“: Penitenziaria Apostolica, Enchiridion Indulgentiarum. Normae et concessiones, 16. července 1999, 30, §1.
- [299] Srov. Katechismus katolické církve, 1471-1479.
- [300] Pavel VI., Indulgentiarum doctrina, 18-19.
- [301] Srov. Ep. 49,3:
- [302] Srov. Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, Direktorium k lidové zbožnosti a liturgii, Principy a směrnice, 9.dubna 2002, 197-202.
- [303] Srov. Propositio 55.
- [304] Srov. Rosarium Virginis Mariae, 5-36.

- [305] Propositio 55.
- [306] Srov. Direktorium k lidové zbožnosti a liturgii..., 207.
- [307] Propositio 51.
- [308] Srov. Benedikt XVI., Homilie v Jeruzalémě, údolí Josafat, 12. května 2009.
- [309] Srov. Ep. 108, 14.
- [310] Ad. Haereses, IV, 20, 7.
- [311] Spe salvi, 31.
- [312] Benedikt XVI., Promluva k lidem kultury v College des Bernardins v Paříži, 12.zář 2008),
- [313] Srov. In Evangelium secundum Mattheum 17,7; srov. též sv. Jeroným: Translatio homiliarium Origenis in Lucam, 36.
- [314] Srov. Benedikt XVI., Homilie na zahájení XII. zasedání biskupské synody, 5.října 2008.
- [315] Propositio 38.
- [316] Srov. Kongregace pro zasvěcený život, Znovu začít od Krista: obnovené úsilí zasvěceného života v třetím tisíciletí, 36.
- [317] Propositio 30.
- [318] Propositio 38.
- [319] Srov. Propositio 49.
- [320] Srov. Jan Pavel II., Redemptoris missio, 40; Novo millennio ineunte, 40.
- [321] Propositio 38.
- [322] Srov. Benedikt XVI., Homilie na zahájení synody, 5.října 2008.
- [323] Propositio 38.
- [324] Závěrečné poselství IV, 12.
- [325] Evangelium nuntiandi, 22.
- [326] Dignitatis humanae, 2.7.
- [327] Srov. Propositio 39.
- [328] Srov. Benedikt XVI., Poselství ke Světovému dni míru z 1. ledna 2009, Vytvářet mír bojem proti chudobě, 4-5.
- [329] Evangelium nuntiandi, 19.
- [330] Srov. Propositio 39.
- [331] Jan XXIII., Pacem in terris, 1.
- [332] Srov. Jan Pavel II., Centesimus annus, 47; Id., Promluva na gen. shromáždění OSN, 2.října 1979, 13.
- [333] Srov. Kompendium sociálního učení církve, 152-159.
- [334] 334 Srov. Benedikt XVI., Poselství ke Světovému dni míru 2007, 10.
- [335] Srov. Propositio 8.
- [336] Benedikt XVI., Homilie, 25.ledna 2009.
- [337] Benedikt XVI., Homilie na zakončení synody, 26. října 2008.
- [338] Propositio 11.
- [339] Deus caritas est, 28.

- [340] De doctrina christiana, I, 35, 39-36 40.
- [341] Srov. Benedikt XVI., Poselství je XXI. Světovému dni mládeže z 9. dubna 2006.
- [342] Srov. Propositio 34.
- [343] Srov. ibidem.
- [344] Benedikt XVI., Homilie 24. dubna 2005.
- [345] Srov. Propositio 38.
- [346] Benedikt XVI., Homilie na XVII. Světový den nemocných, 11. února 2009.
- [347] Srov. Propositio 35.
- [348] Propositio 11.
- [349] Srov. Benedikt XVI., Deus caritas est, 25.
- [350] Propositio 11.
- [351] Benedikt XVI., Homilie, 1. leden 2009.
- [352] Propositio 54.
- [353] Srov. Benedikt XVI., Sacramentum caritatis, 92.
- [354] Jan Pavel II., Promluva v UNESCO, 2. června 1980, 6.
- [355] Srov. Propositio 41.
- [356] Srov. Ibidem.
- [357] Srov. Jan Pavel II., Fides et ratio, 80.
- [358] Srov. Lineamenta 23.
- [359] Srov. Propositio 40.
- [360] Srov. Inter mirifica, Papežská rada pro sdělovací prostředky, Communio et progressio, Jan Pavel II., Rychlý rozvoj, Papežská rada pro sdělovací prostředky, Aetatis novae, Církev a internet, Etika v internetu.
- [361] Srov. Závěrečné poselství, IV, 11; Benedikt XVI. Poselství ke XLIII. Světovému dni sdělovacích prostředků, 24. ledna 2009.
- [362] Srov. Propositio 44.
- [363] Jan Pavel II., Poselství ke XXXVI. Světovému dni sdělovacích prostředků, 12. května 2002.
- [364] Srov. Evangelii nuntiandi, 20.
- [365] Srov. Benedikt XVI., Sacramentum caritatis, 78.
- [366] Srov. Propositio 48.
- [367] Výklad Bible v církvi, IV, B.
- [368] Srov. Ad gentes, 22.; Výklad Bible v církvi, IV, B.
- [369] Jan Pavel II., Promluva k biskupům Keni, 7. května 1980.
- [370] Srov. Instrumentum laboris, 56.
- [371] Výklad Bible v církvi, IV, B.
- [372] Dei Verbum, 22.
- [373] Propositio, 42.
- [374] Srov. Propositio, 43.

[375] Benedikt XVI. Meditace na Hora tertia během první generální kongregace synody, 6.října 2008.

[376] Mezi mnoha výpověďmi různého druhu stojí za zmínku: Jan Pavel II., Dominum et vivificantem, Redemptoris missio, Promluvy a homilie v Assisi na Světový den modliteb za mír 26. října 1986; Kongregace pro nauku víry, Dominus Jesus.

[377] Nostra Aetate, 3.

[378] Srov. Benedikt XVI., Promluva k velvyslancům zemí s muslimskou většinou při Svatém stolci a některým představitelům muslimské obce v Itálii, 25.září 2006.

[379] Srov. Propositio 53.

[380] Srov. Propositio 50.

[381] Propositio 50.

[382] Jan Pavel II., Promluva na setkání s mladými muslimy, Casablanca 19.srpna v Maroku.

Převzato z webu www.radiovaticana.cz

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13639>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13650>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13652>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13663>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13677>

<http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=13678>